

ÖNSÖZ

49.Sayı

Kış'22

20 ₺

İnsanlığın kurtuluşunu hedefleyen sosyalizm büyük bir eserdir; bu da onun ÖNSÖZ'üdür.

Bizi çevreleyen dünya hakkındaki fikirlerimiz ile bu dünyanın kendisi arasında nasıl bir bağlantı vardır?

DOSYA
DEVİRİM İŞÇİSİNİ
ANLATMAK

“Bütün felsefenin en yüksek sorunu, özellikle modern felsefenin büyük temel sorunu, diyor Engels, düşünce ile varlık arasındaki, ruh ile doğa arasındaki ilişkiler sorunudur.” Engels, filozofları, bu temel sorun bakımından “iki büyük kampa” ayırdıktan sonra, bu temel felsefe sorununun “bir başka yönü daha” olduğunu gösteriyor:

“... Bizi çevreleyen dünya hakkındaki fikirlerimiz ile bu dünyanın kendisi arasında nasıl bir bağıntı vardır? Düşüncemiz gerçek dünyayı tanıyacak durumda mıdır? Biz, gerçek dünyaya ilişkin tasarımlarımızda ve anlayışımızda, gerçeğin tam, şaşmaz bir imgesini yaratabilir miyiz!”

Lenin
Materyalizm ve Ampiryokritisizm

Çınqı

Sevgili okur,

Karakış bitmek üzere, zemheri ise kapıda. Biraz geciktik farkındayız ve bu yüzden sitemleriniz kabulümüz. Önsöz'ün dostluğunun zemheride bir nebze de olsa aklınızı ve yüreğinizi ısıtacağına inancımız tam. Üretmenin o dehşetengiz sıcaklığında size yeni bir dosya konusu ile "hoş bulduk" diyoruz.

Yazarımız Sinan Özgür'ün tabiriyle 'kaybolmasınlar diye' bir günce tutalım dedik. Yani dövüşenlerin hayatlarının anlatısı. Edebiyattan beyaz perdeye, sokaklardan evlerin duvarlarına, anılardan türkülere akan bir günce. Düne, bugüne, yarına içre... Sıyrılıp gelenlerin güncesi... Aslında biraz hepimizin hikayesi.

Öte yandan bağımsız yazılar ile de kanaviçe tutturmaya devam ediyoruz. Tomris Uyar'dan, Kiyariüstemi'ye, 68 gençliğinin "Kopuş" hikayesinden Likya'ya bir yol tutalım istedik hep birlikte. Eksik gedik mi? Ha olmaz mı, yolculuklarda çıkın bir dolar bir boşalır. O yüzden sizlerin yazımından, eleştirilerinden, bizleri başka ellere ulaştırmanızdan beklentimiz büyük.

Zemheri demiştik başta, mevsim soğuk ve puslu. Lakin önümüz bahar ve bizler buradayız; Hayatın imbikten süzüldüğü yerde. Ya sen sevgili okur, sen neredesin?

Önsöz Yayın Kurulu

Önsöz Kitap Dizisi

Sayı: 49 / Ocak-Şubat-Mart 2022

Ekin / Sanat / Edebiyat

ISBN: 978-605-70149-6-2

Genel Yayın Yönetmeni

Songül Yücel

Yazı Kurulu

Songül Yücel / Ülkü Şeyda
Fatma Yıldırım / Sena Şat / Onur Kopran

Önsöz'e Ulaşabileceğiniz Adresler

İstanbul: Ayışığı Ekin Sanat Derneği
Merkez Mah. Abide-i Hürriyet Cad. Hasat
Sok. Sebil Apt. No: 9 K: 4 Şişli-İstanbul

Taksim: Mephisto

Kadıköy: Mephisto

Beşiktaş: Mephisto

İzmir: Yakın Kitabevi /

Kabuk Kitabevi (Alsancak)

Diyarbakır: Payiz Kitabevi

Mardin: Zend Kitabevi / Mardin Sahaf

Cizre: Hypafia Kitabevi

Genel Dağıtım: Emek Dağıtım

Kapak Tasarım & Sayfa Düzeni: Sena Şat

Baskı-Cilt: Alesta Ajans Basım Medya ve
Bilgi Teknolojileri San.Tic.Ltd.Şti
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi No:83
D Blok D.349 Topkapı - İSTANBUL
Tel: 0212 5012120 Sertifika No: 45526

onsozdergisi@gmail.com

Facebook: Önsöz Dergisi

Instagram: @onsoz.dergi

Twitter: @onsoz_dergi

Yeni Dönem Yayıncılık Basım Dağıtım Eğitim
Hizmetleri Tanıtım Org.Tic.Ltd. Şti.

Adres: İskenderpaşa Mah. Sofular Cad.
No: 8/3 Fatih - İstanbul
Tel-Fax: 0 (212) 533 32 57

İÇİNDEKİLER

- 04 >> Şiir**
Vefa Serdar
- 05 >> Değişim mi Dediniz?**
Emin misiniz?
Temade Çınar
- 10 >> Gerçek Sanat Gerçeğin**
Bilgisiyle Kanatlanır
Özgür Güven
- 18 >> Bir Belgeselin Peşinde**
S.Ş.
- 22 >> Şiir**
Renas Toprak
- 23 >> Likya Öyküsü**
Ksandara'nın Hasreti
Atila Oğuz
- 26 >> Turkuaz Bir Sabaha**
Uğrayacak Önce Devrim
Zehra Rıza
- 29 >> Tomris Uyar**
Sarya

>>>>> Dosya

32 >> Edebiyatta Yarına Kalmak

Sıla Erciyes

35 >> Lenin ve Nadya

Sena Kızılırmak

**36 >> Sanal Bir Arşivci:
Narodnaya Volya**

Röportaj

39 >> Beyaz Perdede O'nlr

Center Ekemen

47 >> Bir Şiirin Bakır Çağı

Renas Toprak

52 >> Kaybolmasınlar Diye

Sinan Özgür

57 >> Sadece Devrim İçin

Halil Yeni

>>>>>>>

**58 >> Yeni Deneyimler ve
Kayıt Almanın Önemi**

Hakan Tosun

62 >> Anayurdun Kalbi

Okur

**63 >> Close Up: Kiyarüstemi'nin
Yakından Bakışı**

Toprak Güney

67 >> Karantina Günlükleri

Helin Su

71 >> Murat İçin

Elif Can

73 >> Kendini Doğur

Rabia Can

74 >> Babamla Küçük Bir Anı

Center Ekemen

77 >> Firari Mektup

Ergül Çiçekler

79 >> Eski Bir Yara

Uğur Işık

82 >> Leninist Mizah Kolektifi

84 >> Eskici

Nejla Doğan

86 >> Dördüncü Kelebeğin

Makamı

Fırat Gün

87 >> Rüzgârım Nazım Akarsu'ya

A. Asya

**91 >> Rüzgârlar, Sokaklar ve
Kanadı Koparılan Kuşlar**

Ergül Çiçekler

94 >> Yaşam Döngüsü

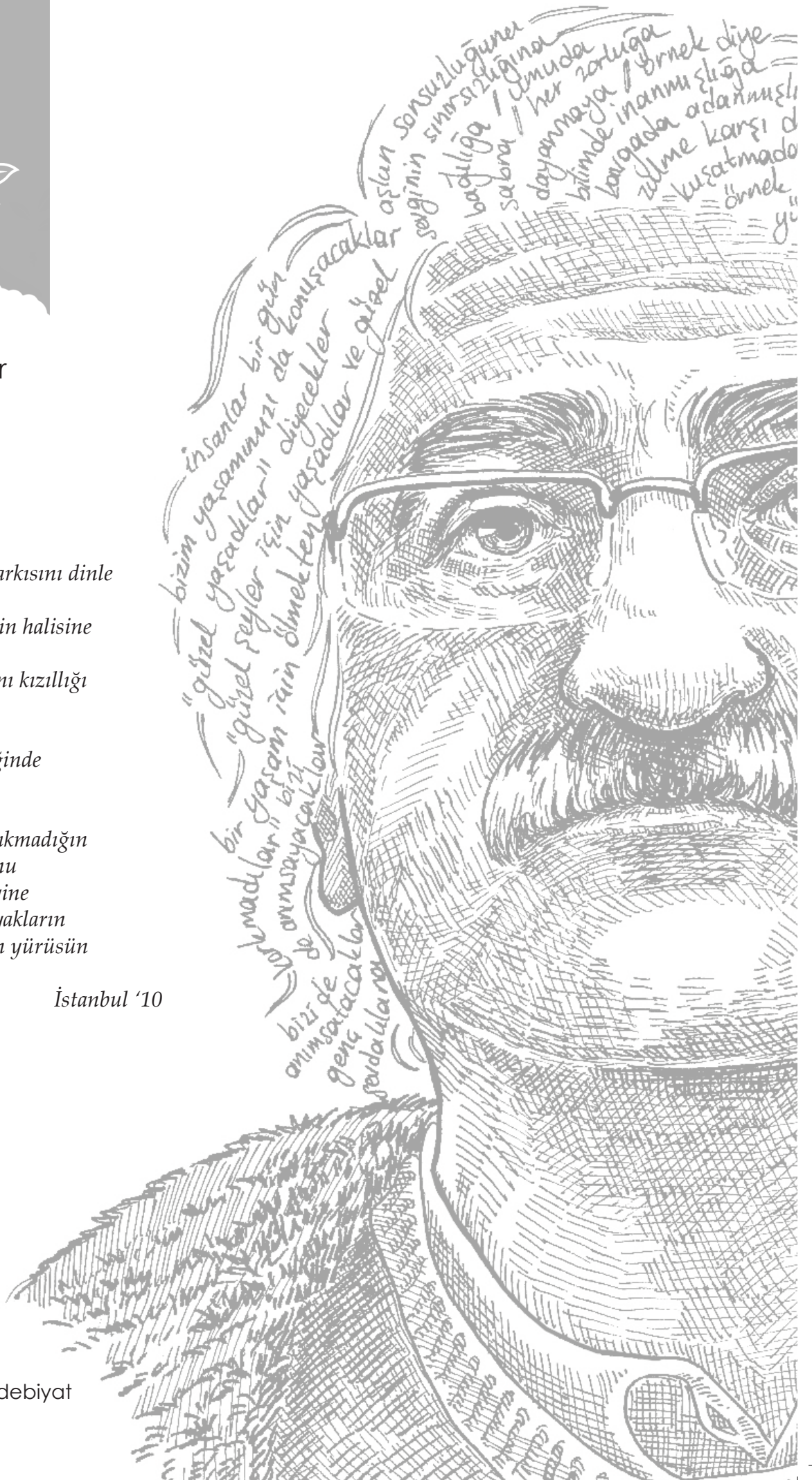
Bahar Derin

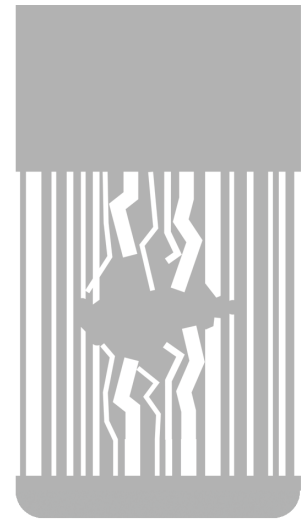

vefa serdar

Suların sihirli şarkısını dinle
elinle dokun
hasretlerin halisine
Hayalinde
günbatımı kızılığı
Deli dolu
uzan özgürlüğe
Denizin derinliğinde
Gülümseyen bir
mavi yıldız ol
Kovalamaktan bıkmadığın
O gün doğumunu
anımsa yine
Evrene dalsın ayakların
Dudaklarına kan yürüsün

İstanbul '10

temade çınar

Değişim mi Dediniz? Emin misiniz?

Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleri

Şaşkınlıkla izliyoruz. “RTE gidince eski savcılar görevlerine devam mı edecekler” diye soruyor TV’de oturumda gazeteci. Eski polisler mi tutuklayacak, yolsuzluklar, liyakatsizlikler aynı şekilde sürüp gidecek mi, eski din görevlileri yine görevlerine devam mı edecekler... Söylediklerini kulakları duyuyor mu acaba? İnanırcılıkları düştükçe el yükseltiyorlar. Sanki RTE gidip başka bir “hükümet eden, hükmeden” gelince halk iktidarı kurulacak...

Tam da bu yazıyı yazmaya başlarken “artık yeter” sözleri geliyor sokaklardan. Parlamenter sistem, sağlık sistemi, adalet, eğitim, tekdüze hayat, yaşlıların kenara atılmışlığı, gençlerin umutsuzluğu, işçilerin yaşamdan bıkmışlığı, işsizliğin hiçliği, patronların zalimliği, yoksulluk, yoksunluk, soğan ekmek, aşağılanma, değersizlik...

Her kesimin değişimden başka bir beklentisi var. Çelişkiler birikip toplum kutuplaştıkça aynı kesimlerin değişim beklentilerinin ortaklaştığını görüyoruz. Ama yine de aynı ideolojiyi taşıyanlar içinde bile değişim beklentileri temelde aynı olsa bile birbirinin tıpatıp aynısı değil. Dönem, her iki sınıfı da kendi tarafları ile temel ilkelerde anlaşmaya zorluyor.

90’lı yıllar gelecek hakkında sürekli kurgular yaptığımız zamanlardı. İstanbul’u kırsala taşıyor, tarım sanayi üretim merkezleri yapıyor, televizyon kanallarını toplumun değişik kesimlerine paylaşıyorduk. Yine bir gün, gelecekte insanları sıcak ve soğuk etkilerinden tamamen yalıtın, hafif ve tabii ki kendi kendini temizleyen bir tür kıyafet tasarlamaya çalışıyorduk. Hepimizin önerisinde kendi favori rengi, modeli vardı ama tartışmanın merkezini faydalar, işlevler oluşturmuyordu. Bir yoldaşımız itiraz etti; “*Ben tek tip kıyafet olsun istemem. Hem çeşit çeşit modeller hem de rengarenk seçenekler olmalı. Hatta keten, pamuklu, yün kumaşlarda olduğu gibi dokusu da seçenekli olmalı*” dedi. Ortaklaşmaya çalıştığımız tasarımıımız çöktü. “Neden ki” diye düşündük. “*Buradaki küçük bir grup bile sadece kıyafetler hakkında bu kadar tartışıyorsa milyonlarca insanın beğeni çeşitliliğini bir düşünün!*” Bu konuşma uzun sürdü ve onca zaman sonra akılda kalacak kadar da etkili oldu. Zaman, kendi yolunu bulacaktır elbet...

Değişmeyen tek şeyin değişim olduğu ve ona karşı direnmenin hem komik hem de trajik sonuçlarının kaçınılmaz olduğunda hemfikir miyiz? Bugünün istenmeyenlerinden kurtulmak ve yarını bugünden daha

Statükoculuk, her zaman statünün korunması için statik-durağan kalma hali midir? Statükoyu koruyan ya da buna aracı olan da birtakım girişimlerde bulunmaz mı? Göç, boşanma/ayrılma, taşınma ya da istifa kararını veren ne kadar süre değişik biçimlerde tutunmak için çaba sarf etmiştir?

güzel bir hale getirmek için umutla kafa yoranlarla egzersizimize başlayalım.

DEĞİŞİME DİRENÇ Mİ?
DEĞİŞMEYENE DİRENÇ Mİ?

İşletme yönetimi sorunlarından biri işçilerin, çalışanların "değişime direnç" göstermeleriymiş. İşletme kitapları şöyle söylüyor: "Değişim yönetimi, özellikle 1990'lı yıllardan sonra ortaya çıkmış bir kavramdır. Son 25 yılda tüm iş alanlarında geleneksel iş modelleri yoğun rekabete dayanamaz hale gelmişlerdir. Gelenekselden kopmak istemeyen şirketler tarihin derinliklerinde kaybolmuşlardır. Şirketlerin yeni rakipler yeni ürünler yeni teknolojiler gibi yüzlerce faktörden etkilenmesi onları değişime zorlamaktadır. Bu sürecin doğru yönetilmesi gerekir. Bu süreçlerin yönetilmesiyle ilgili tüm iş ve işlemlere 'Değişim Yönetimi' adı verilir."

İlgilenen arkadaşlar bu konuda yüzlerce makale hatta kitap bulabilirler. Özet şu ki patronlar dünyası daha çok kâr etmelerine neden olacak değişimler karşısında işçilerin değişime direnç göstermesinden şikayetçi. Üstelik bu tutumlarından dolayı onları gericilikle, sığ fikirlilikle, tutuculukla, "muhafaza"karlılıkla suçluyorlar. İşçiler ya da daha genellersek halk kesimleri için her yenilik, başına türlü şeylerin geldiği bir süslenmiş felaket. Esnek çalışmayı öneren patronlar dünyası işçiyi evire çevire kullanma esnekliğinden bahsetmiyor mu, işçi bunu bilmiyor mu? Abimael Guzman'ın o ünlü sözünde söylediği gibi, "Bir şeyler değişmeli ki her şey olduğu gibi kalsın!" Tüm değişim çabaları var olan düzenin sağlamaştırılması için!

Patronlar elbette işletmesini yeni gelişen teknolojik araç, gereç ve makinelerle doldurmak, en iyi eğitimi almış işçileri çalıştırmak ister. Bunlar işçinin daha az ve daha sağlıklı çalışmasını, daha güzel yaşamasını sağlasa temelde işçinin de çıkarınadır. Patronlar işçinin gelişmesini, eğitimlere istekle katılmasını, akli ve fiziksel yeteneklerini geliştirip, teknolojiyi ileri düzeyde kullanıp üretimi kat be kat arttırmasını ister. Ancak tüm bu ilerleme beklentileri şartlıdır. İşçinin akli gelişimi sadece ve sadece üretimin karlılığı için kullanılmalı zinhar işçinin kendi gelişimi, kendi geleceği, kendi çıkarı için kullanılmamalıdır. Yoksa şapka değişilir.

Nasıl olacak bu iş? İşçi gelişecek ama burnunun ucundan başka bir yeri görme-yecek. Tıpkı çocuğunun, dışarıda hakkını savunan yırtıcı bir aslan ama eve girince süt dökmüş kedi olmasını isteyen aile gibi...

İyi bir geliri, sağlam bir işi olduğu konuşulan işçi uzun çalışma saatlerinden yakınıyor, "Mesele para değil, mesai değil, sana yaşamayı hak görmüyor ya! Çalış, para kazan, eve gidip ne yapacaksın, diyor. İşte bu insana fena koyuyor. Benim tek varlığım onun işini kolaylaştırmak. Sanki ben robotum, sanki benim dışarıda bir hayatım yok! Ben o parayı yemeyi bilemem sanki..." Patronun sağ kolu neler de söylüyor böyle?

Önerilen değişim kimin çıkarına, kimin yaşamına zaman ve değer katıyor? Öyleyse değişim için ikna olmamış bir kesimin görüntüden öte onun için çaba sarf etmesini bekleyebilir miyiz? Hele ki, gelen gideni aratır, eldeki tavuk havadaki ördektekenden iyidir gibi birçok atasözü hayat tarafından defalarca doğrulanmışken... Emekçilerin sezgisel olarak öğrendikleri, değişim önerisinin son derece "modern" görünse de gerici olabileceğidir. Önerilen "yenilik" statükonun pekiştirilmesine yarayabilir. Her değişim ileriye işaret etmez ve bir değişim isteği herkes için iyi değildir! Bu düşünceleri not edip düşünmeye devam edelim.

MÜESSES NİZAM NİZAMI KALSIN

Düzen, kurulu düzen, yerleşik düzen, müesses nizam ya da statüko bir yanıyla yaşamımızı tehdit etse de büyük bir altüst oluşa göre daha güvenli değil midir? Statüko, "belli bir zaman dilimi içinde, her-

hangi bir olay olana kadar var olan, sürmekte olan fiili ve hukuki durum" diye geçiyor. Diğer bir deyimle, değişmesi beklenmeyen ve istenmeyen durum. Statüko, kural haline getirilmiş geleneklere bağlı bir yaklaşımı ve var olan durumu savunmayı ifade ederken, bu durumun değiştirilmesine direnen kişiler ise statükocu olarak tanımlanıyor. Bu kısa hatırlamadan sonra düşünelim; kim, gerçekten koşullar, ihtiyaçlar onu zorlamadıysa düzenini bozup yeni bir hayata girer ki? Göçü, taşınmayı düşünelim, boşanma/ayrılmayı ya da istifayı... Ancak bizim için yeni ve daha iyi koşullar ortaya çıkmışsa harekete geçeriz. Ya da tersine artık her anlamda bulunduğumuz yerde tüm statülerimiz yıkıldıysa oradan çıkarız. Yaşamda kalma ya da yaşama devam etme koşulları ortadan kalkmalı yoksa Midyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan oluruz. Milyonlarca insan o bulguru kaybetmemek için yaşama şansı kalmasa da bulunduğu yere sıkı sıkıya tutunuyor. Hatta o bir avuç bulguru korumak için cansiperane savaşıyor. Üstelik bunu sadece değişimin iyi yönde olacağı konusundaki güvensizliği nedeniyle yaşıyor.

Statükoculuk, her zaman statünün korunması için statik-durağan kalma hali midir? Statükoyu koruyan ya da buna aracı olan da birtakım girişimlerde bulunmaz mı? Göç, boşanma/ayrılma, taşınma ya da istifa kararını veren ne kadar süre değişik biçimlerde tutunmak için çaba sarf etmiştir?

Sizin için değişimin sınırları nerededir? Mesela çocuğumuz özgüvenli ve özgür bir

birey olsun ama bunu bu toplumun sınırları içinde yapsın. Toplumla bağlarını koparmasın ve toplumu karşısına almasın isteriz. Bizim değer yargılarımızı altüst edecek olursa onun "özgürlüğü ve özgüvenine" karşı ilk biz savaşıyoruz. Hepimizin kendi çıkarımız için değişmesini istemediğimiz şeylerimiz yok mudur?

Yola çıkmış kişiler neden yalnız kalırlar? Kaybederlerse yalnızdırlar, kazanırsa herkes pay alır, hatta yola çıkan kaybeder, kalanlar kazanır. İşyerlerinde ilk eyleme geçip işten atılan işçilerin arkasından sendikanın içeriye girmesi az değildir. "Bu düzen değişmeli" diyenler diğer yandan, "evlerini, işini, çocuklarını" kaybetmemek için savaşıyor. Bunlar, tarihsel deneyimleriyle bugün elinde olanları da kaybetmeyi göze alamayan emekçilerin güvensizliğidir, anlaşılır. Anlaşılır, çünkü kayıp ölüm kalım meselesidir.

Dikkatlerimizi örgütlü bir biçimde müesses nizamın bozulmasını değil de kendileri lehine değişmesini isteyenlere çevirdiğimizde işler değişir. Geniş kesimleri endişelendiren de bu sorudur: "Bizim hayatımızı değiştirmek için bizi eyleme çağıran aslında kendi statüsünü korumak için mi hareket ediyor?" Öyle ya nice sendikalar, solcu partiler bizleri "yaşamlarınızı değiştireceğiz" diye büyük sözlerle yollara düşürüp, suya götürüp susuz getirdi. Sonunda bir baktık ki onlar daha önce kızdıklarımızın yerine geçmiş, biz yine aynı yerimizdeyiz. Yukarıdaki gazetecinin "RTE gidince eski savcılar görevlerine devam mı edecek" derken

önerisi, kendi taraf olduğu burjuva kesimin savcılarının kadrolara yerleşmesidir.

Soruyorlar, 128 milyar neredeymiş? Bizlerden yüz yıldır çalınan trilyonlar nerede? Kaybettiğimiz yaşamlarımız, yaşamadıklarımız ve yaşamlarından vazgeçenlerimiz nerede? Bizi razı etmeye çalıştığınız dünyada bizim için ne değişiyor? "İstemiyoruz" derken mesela bir önceki durumu istiyor muyuz? Her istemiyoruz itirazı eskiyi onaylıyor. İstanbul sözleşmesinin kaldırılmasını istemiyoruz ama İstanbul Sözleşmesi de bizim hayatta kalma, özgür yaşama alanımızı sağlamak için tek başına yetmiyordu. Cumhurbaşkanlığı sistemini istemiyoruz, eski meclisi istiyor muyuz? RTE'yi istemiyoruz da kimi istiyoruz? Bir elimizden alınıp öbür elimize verilen hep aynı oyuncak...

Öyleyse, bizleri "kendi" değişim taleplerinin mücadelesinin önüne sürmeye çalışanlarla da değişim çıkarlarımız aynı değil. Aslında onlar bizim ihtiyacımız olan değişimi istemiyorlar.

STATÜKO YIKILIRKEN

Sistemi pekiştirmek için istenilen değişimleri ve her şeyin aynı kalarak güç dengelerinin kendi içinde el değiştirmesini ele diysek, sorumluluk şu; her şeyin değişmesini gerçekten istiyor muyuz? Tam bir altüst oluş... Egemen sınıfın zor aracı el değiştirecek ve bu kesinlikle gönül rızasıyla olmayacak. Hatta öyle ki bizim gazeteci RTE'yi göreve çağırarak! Tıpkı her zaman arkasında sıralandıkları gibi. Neydi adı "Yenikapı Mutabakatı" mıydı? Fırat'da Efrin'de kahramanlık marşları mı söyleniyordu? Ona "aptal olma" denildiği için "ulusal onurları" mı inciniyordu? Öyle bir bahane yine hepsini ve onların taraflarını bir yerde toplayacaktır. Tabii emekçilerin taraflarını da bir yana...

Öyleyse statükoyu koruyanları karşımızda bulacağımızı hemen kabul edelim.

Elimizdeki varlıklarımızı bir gözden geçirelim. Hemen ilk etapta her şeyle birlikte tuzla buz olacakları... Barındığımız bir yer var, borçlarımızı ödediğimiz bir gelir ve aşağı yukarı karnımız doyuyor, üstümüze giyeceğimiz bir şeylerimiz var. Eğitim, sağlık ve adalet hizmetleriyle karşı karşıya kaldığımızda başımıza ne geleceğinden emin değiliz. Açlık ve yoksulluk sınırının altında

yaşıyoruz. Mağara insanından halliceyiz. Kaybedeceklerimizi düşünerek kaybetmeye devam ediyoruz. Yalnız olmaktan üzgünüz, yalnız kalmaktan korkuyoruz... Yarı gerçek yarı sahte ilişkilerle hayatımıza figüran yaratıyor, birilerinin hayatında figüran oluyoruz. Ve her gün bir şeye tanık olmaktan dolayı canımız acıyor, kimine yüzümüzü çeviriyor, kimine bakakalıyoruz.

On üç yaşında bir çocuk iş cinayetinde ölüyor. Buraya kadar "normal". Bu yıl yüzlerce çocuk çalışırken öldü. Bu çocuğun haberini veren İSİG Meclisi altına not düşmüş: "Ne yazık ki fotoğrafını koyamıyoruz çünkü bugüne kadar çekilmiş bir fotoğrafı yok!" Bu çocuğun bu sistemde kaybedeceği nasıl bir statüsü vardı? İnsanlığımız adına kaybedeceğimiz şey ancak bu utanç. Buhar olup, yok olup gidiyor insanlarımız. Hiç yaşamamışçasına...

Her şeyin tersyüz olduğu bir durumda kaybedeceklerimiz borçlarımızdan ve utançlarımızdan başka nedir ki? Her şey altüst olsun, tüm zenginlikler, patronlar dünyası denilen azınlıktan emekçiler dünyasına, çoğunluğun eline geçsin... İnsanlık kurtulsun, doğa kurtulsun, bilim, sanat, gelecek kurtulsun...

Evet ama nasıl?

Gençler sokaklara taşsın ama taşkınlık yapmasın!

İşçiler güçlerini gösterebilirler ama korajlarını bozmasınlar!

Taşlar yerinden oynasın ama yer değiştirmesin!

Sokaklar rengarenk olsun ama kırmızı olmasın!

Müesses nizam değişsin ama nizami bir şekilde değişsin!

Statüko yıkılsın ama statüler yıkılmasın!

Muntazam başkaldırı, düzenli ayaklanma...

Neden?

Çünkü aramızda ayrıcalıkların kaybedecek olanlar var! Bu sistemde tamamen yoksullar ve yaşamdan kovulmuşlar dışında burjuvazinin statükosunu koruyacak korucular var. Bütün "varlıkları" kredi borçları

ile on yıllarını, ayaklarını, ellerini ve akıllarını satın almış, bağlamış... Zenginmiş gibi yaşamak uğruna kendilerine, doğaya, ürettiklerine ve çevrelerine yabancılaşmanın yalnızlığı ve mutsuzluğuna boğulmuşlar. Bu, şehirde ya da kırsalda yaşayan, küçük ve orta sınıfta içinde değişimi kendisine rağmen samimiyetle isteyenleri sınıfımıza katarsak uyanık olmamız gereken statükocu bir kesim var.

Şimdi, uyanık olmamız gereken kesimi nasıl ayırt edeceğiz? Düşünelim. Dostu düşmandan ayırmanın en güzel yolu, bizi yönetmeye, sınırlandırmaya, bizim gücümüzle bir yerlere gelmeye mi yoksa sonuna kadar bize güç vermeye mi geldiklerini anlamak. Yani almaya mı vermeye mi gelmişler de bizi ikna etmeye çalışıyorlar?

Orman yangınlarına, gaz bombalarına, kepçelere, TOMAlara bizimle birlikte koştu-lar mı?

Bizi birbirimizden kopartmaya çalışan tüm saldırılarda, ırkçılığa ve şovenizme karşı amasız fakatsız dimdik durdular mı?

Mobeselerin bizi, cep telefonları kameralarının onları izlediği bu dönemde elindeki her gerçeği bizimle çekincesizce paylaşıyorlar mı? Yoksa sınırlarını burjuva dostlarından yana mı saklıyorlar?

Sokağa çıkmamız kimleri rahatsız ediyor? Kimler bizi kendi istedikleri zaman dışarıda istemedikleri zaman içeride tutmak istiyor?

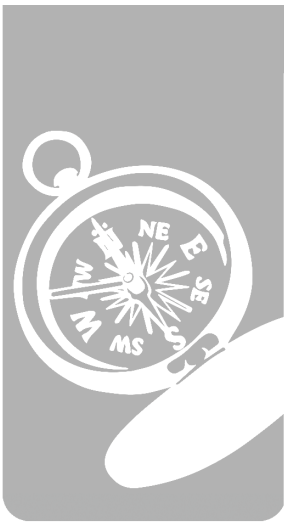
Kimler bizim adımıza bizim hayatlarımız ve geleceğimiz adına pazarlık yapıyor?

Bizi kendi sınırlarıyla sansürlüyor, görmezden geliyor ya da engelliyorlar mı?

Bizden birisine yan mı bakılıyor, küçümseyici bir söz mü söyleniyor?

Her şey not ediliyor; dijital ayak izlerinde hayal kırıklıkları, küçük zaferler ve övünçler...

Hiçbir şeyi olmayanlar, statükoyu yıkmak için ayağa kalktıklarında, tüm varlıklarından koparak mücadeleye girenlerin gerçek yoldaşları olacağını biliyor ya da öğreniyorlar.

özgür güven

Gerçek Sanat Gerçeğin Bilgisiyle Kanatlanır

En eski atalarımızdan başlayarak, insan doğa ile dış dünya ile mücadele ederek kendisini var etti. Doğanın kölesi olmaktan çıkıp, doğaya üstün gelerek varlığını sürdürdü. Bu mücadele dış dünyanın doğanın işleyiş yasalarını kavrama çabalarıyla başladı. İlk adım gerçeğin bilgisine sahip olma çabasıydı. Bu çaba dış dünyayı, doğayı, toplumu, olayları ve olguları gözleme ile, açıklama ile başladı. Dış dünyayı ve doğayı, dolay olayları açıklamanın doğa dışı güçlere ve metafiziğe dayanan mitoloji oldu. Çin'den Kızılderililere, Vikinglere, Hindistan'dan Mısır'a Rusya'dan Yunanistan'a kadar her halkın tarihinde kendi yaratılış destanları, mitolojileri vardı.

İnsan dün olduğu gibi bugün de dış dünya ile mücadele ederken, dış dünyayı kavrayıp gerçeğin bilgisine sahip olarak ve işleyiş yasalarını açığa çıkararak mesafe kat edebilir. Bu doğa için de toplum için de böyledir. Bunun en güncel en somut örneği Covid-19 virüsü ve dünyaya yayılan salgın oldu. Bilim insanları önce bu virüsün genetik yapısını çözdüler, ancak bu bilgiye eriştikten sonra bu virüsü etkisizleştirecek ilacı yapabildiler. Lakin bu sefer de kapitalist ekonominin işleyiş yasaları, tekellerin kâr hırsı bu hastalığın alt edilmesinin önünde engel oldu, oluyor.

Dış dünyanın bilgisini edinme bilinç ve düşünce gerektirir. Düşünce maddeye her iki yönden bağlıdır: Hem düşünen madde olarak insan beyni (en gelişmiş madde) hem de üzerinde düşünülen madde olmadan düşünce olmaz. İnsan duyu organlarıyla dış dünyadan gelen duyuları alır, bunlar sinir hücreleri aracılığıyla beyne iletilir, beyin tarafından işlenir ve ortaya yeni fikirler çıkar. Bu süreç düşünme sürecidir. Buradan çıkarılacak tek bir sonuç vardır: İnsan bilinci gerçek dünyayı yansıtır. Algılarımız ve düşüncelerimiz bizden bağımsız olarak var olan nesnelere imajlarıdır. İnsan düşüncesi her ne kadar dış dünyadaki gerçek nesnelere objeleri yansıtsa da bir nesne üzerine geliştirilen düşünce hiçbir zaman ve hiçbir şekilde o nesnenin kendisi değildir ama aralarında Çin Seddi de yoktur.

Dünyanın bilinebilir olması esas olarak fikirler, düşünceler ve kavramlarla onların ifade ettiği nesnelere özdeş oldukları belirlenmesinden hareket eder. Materyalist bilgi teorisi insan düşüncesinin yarattığı her imajda hem dış dünyadaki nesneden gelen bir şey hem de insan beyni tarafından ona eklenmiş bir şey olduğunu kabul eder. Ayrıca insan tarafından yaratılan imaj yalnızca ifade ettiği objenin kendisi değildir; belirli toplumsal ko-

“İnsan düşüncesi her ne kadar dış dünyadaki gerçek nesnelere objeleri yansıtırsa da bir nesne üzerine geliştirilen düşünce hiçbir zaman ve hiçbir şekilde o nesnenin kendisi değildir ama aralarında Çin Seddi de yoktur.”

şullar altında yaşayan, üreten, düşünen somut bir insanın toplumsal çıkarlarının, özlemlerinin, isteklerinin, tutkularının, duygularının toplamından oluşan dünya görüşünün de bir ifadesidir.

DİŞ DÜNYANIN BİLGİSİ VE SANAT

İnsanın mutluluğu ve özgür yaşamı, yalnızca nesnel evrenin bilgisiyle kurulacak olan geleceğin sınırsız toplumunda mümkün olacaktır. İdealizm ve din, insan bilincini özellikle bu maddi dünyanın ötesine (dışına) yerleştirir. Bunu yaparken materyalizmin temel önermelerinden biri olan “koşulların insan bilincini yaratması gibi insan bilinci de koşulları yaratır” önermesini yok saymak, gözlerden kaçırmak amacındadır. Çünkü bunu başarılabildiği oranda, insanın dünyayı devrimci yöntemlerle değiştirmesinin önüne geçebileceklerini de bilirler. Burada gözden kaçırılmaması gereken, insan beyninin, dolayısıyla insan bilincinin maddi dünyanın bir parçası olduğu gerçeğidir. İnsandan bağımsız, insan dışında bir bilinç, bir düşünce yoktur. Bilinç dış dünya ile, nesne ile onu algılayan öznenin maddi evreni algılama ve yansıtma biçimine bağlıdır.

“Duyularımız, bilincimiz, sadece dış dünyanın imajıdır ve yansımının, yansıtılan nesne olmaksızın olamayacağı; yansıtılan şeyin yansıtılan şeyden bağımsız olarak var olduğu kesindir.” diyor Lenin. Yani gerçeklik, bizim dışımızda var olan gerçeğin, insan bilincinden bağımsız olan maddi dünyanın,

dış dünyanın yansıtılmasıdır. Burada yansıtıcı, yani insan bilinci, nesnel olanı yansıtırken metafizik puslanmadan, mistik olandan, doğüstü ve akıl dışı olanın yarattığı kirlilikten arınmış bir evreni, bir objeyi yansıtılabildiği oranda nesnel gerçeğe söz edilebilir.

Lenin, Felsefe Defterleri’nde “Evren organik süreklilik yasalarıyla yönlendirilen maddenin hareketidir” diyor. Doğanın en gelişkin ürünü olan beynimiz, bilincimiz, bu yasaları algılamaktan ve yansıtılmaktan başka bir şey yapamaz. Sanatçının sanatıyla yansıttığı dış dünyanın imajı da kaçınılmaz olarak sanatçının duygu ve düşüncelerinin bir toplamıdır. Sanatçı sanatsal üretiminde ne kadar nesnel davranırsa davranırsa, ne kadar diğer koşullardan etkilenmediğini iddia ederse etsin, hatta bunun için özel bir çaba içinde olsun, yine de ancak kendi algısından gelen bir gerçeklik yansımalarını gösterebilir.

Bilgiye ulaşma, bilgi birikimi, bilim insanı için de sanatçı için de başat çalışmalarıdır. İnsanın bütün etkinliklerinde insan bilinci her zaman yeni şeyler öğrenmeye, yeni bilgiler edinmeye açıktır. Ancak sanat, yeni olanı daha önce sezer, ama kesin bilgiye bilim her zaman daha önce erişir. Aralarında gerçek anlamda bir iş birliğinden söz edilemese bile, bilimin ve sanatın gelişimi atbaşı gider. Bilim, insanlığın geleceğe doğru yürüyüşünde nesnel bir durumu, gelişmeyi henüz bütün belirtileri ve kanıtlarıyla ortaya koymadan önce sanatçı, sanatı yoluyla buna esin verebilir. İnsanın daha uçak yapmayı başarmasından yıllar yıllar önce Jules Verne, Ay’a Seyahat’i yazmıştı. Sanatının sezgi yoluyla gösterdikleri çoğu kez bir umudun doğup gelişmesine yol açarak bilim insanının nesnel gerçekliğe ulaşmasına yardımcı olabilir. Bugünün toplumunda insanlığın büyük çoğunluğu sefalet içinde ve acılarla dolu bir yaşam sürerken sanat, daha iyi bir yaşam ve güvenli bir gelecek için gereken esin ve morali besleyerek insanlığın ilerlemesine en az bilim kadar katkıda bulunur.

Marx’ın ideolojik üst yapı olarak belirlediği alanda bulunan sanat, toplumsal yaşamdaki farklı sınıfların ideolojilerinin doğrudan bu alana yansımaları olarak görülemez. Bu, konuya oldukça sığ ve kaba bir yaklaşım olur. Sanat, her ne kadar toplumdaki sınıflardan birinin ideolojik etkisi altında olsa da yine

de yaratıcı sanatın kendine özgü bir bilinç ve algılama tarzı vardır. Sanat her zaman üretici güçlerle doğru orantılı bir yükseliş ya da gerileme göstermeyebilir, böyle bir zorunluluk yoktur. Verili toplumsal koşullarda ideolojik olanla sanatsal olan arasında genel bir ilişki olmasına rağmen, sanat göreceli bir bağımsızlığa sahiptir. Sanat eserlerinin etkisi, sadece üretildikleri dönemin toplumsal koşullarıyla sınırlı değildir. Köleci toplum asırlar önce yıkılıp gittiği halde, o dönemden kalan mimari eserler, heykeller, epik şiirler taşıdıkları yüksek estetik değerlerle insanlara hala büyük bir zevk vermeye devam ediyor, hayranlık uyandırıyorlar.

Sanat, doğası gereği toplumsal bir olgudur ve tarih boyunca gelişme göstermiştir. Marx, 1844 El Yazmaları'nda belli sınıfların ideolojilerinin, politikalarının ve sınıfsal çelişkilerin sanat üzerindeki etkilerine de değinir. Marx'a göre sanat eserlerinin içerikleri, sanat ekolleri (akımlar) toplumun yapısı ve gelişme düzeyi tarafından belirlenir. Farklı çağların ve dönemlerin sanat eserleri o dönemi yansıtan benzersiz yapıtlardır. Nasıl ki yaşanıp bitmiş bir döneme, bir çağa özgü koşullar tekrarlanamazsa, o çağın ve o dönemin sanatı da tekrarlanamaz. Belki kopyalanabilir, ama tekrarlanamaz. Helenistik sanatın ve epik şiirlerin tekrarlanması mümkün değildir. O çağın sanatını ve hayal dünyasını belirleyen tarihsel-toplumsal koşulların bugünün dünyasında var olması, tekrarlanması imkansızdır. İnsan soyunun atom enerjisine, füzyona gem vurduğu günümüzde Zeus'un mızraklarının ne önemi olabilir ki? Ya da Mars'a, başka yıldızlara yolculuk hayallerinin adım adım örüldüğü bugünün dünyasında Güneş Tanrısı Ra'nın, Şamaş'ın güneşi çektiği araba masallarının ne anlamı olabilir ki?

Dış dünyanın bilgisiyle düşünce arasındaki bütün bu ilişkiler bir defalık olanın içinde kendine özgü olan gerçeğin sanatsal olarak özümsemesinde etkindir. Sanatçı içinde yaşadığı toplumun karakteristik özelliklerinin, değer yargılarının, düşünce biçiminin etkisi altındadır. Bütün bunlarla birlikte ve bunlara ek olarak, bir insan olan sanatçının hangi sınıfın yanında durduğuna bağlı bir biçimde şekillenen dünya görüşünün, duygularının ve ideolojisinin dış dünyayla etkileşiminde, algı-

lanmasında, bilincinde ve onu sanatıyla aktarmasında rolü vardır. Sanatçı dış dünyayı bir ayna gibi yansıtamaz. Çünkü içinde yaşadığı çağ ve toplum biçimi tarafından belirlenen duygu ve düşünceleriyle, toplumsal ilişkileriyle birlikte insan türünün kendine özgü bir bireyidir. Sanatsal üretiminde kendisine göre daha önemli olanı, öne çıkması gerektiğine inandığı şeyi aktarmaya, yansıtmaya çalışır, kendisine göre en temel olan olgu olayların karakteristik özelliklerini belirginleştirerek gösterir. Bunu da en iyi sanatsal biçim ve yöntemle yapar. Amacı, duygularını, düşüncelerini, inançlarını, doğrularını en güzel, en ikna edici ve en inandırıcı biçimde anlatmaktır. Sanatçı, hitap ettiği kitleyi sanatıyla etkisi altına almaya, duygu ve düşüncelerini, algıladığı ve sanatsal olarak özümsemiği dünyayı onlara aktarmaya çalışır.

Sanat eserleri belirli-tarihsel toplumsal ilişkileri yansıtır. Ancak bu kadar değil. Gerçek sanat eseri kalıcıdır. Bu eserlerde bulunan estetik unsurlar sanatsal olarak daha sonraki kuşaklarında bu eserlerden zevk almalarını sağlar. Geçmişin kültür-sanat eserlerini reddetmek hem gerçek sanata hem de Marksist felsefeye yabancıdır. İnsan soyu ileri yürüyüşünde dünyanın bütün kültür-sanat hazinesini korumalı, gelecek nesillere aktarmalı ve geleceğe doğru yürüyüşünde kullanmayı bilmelidir.

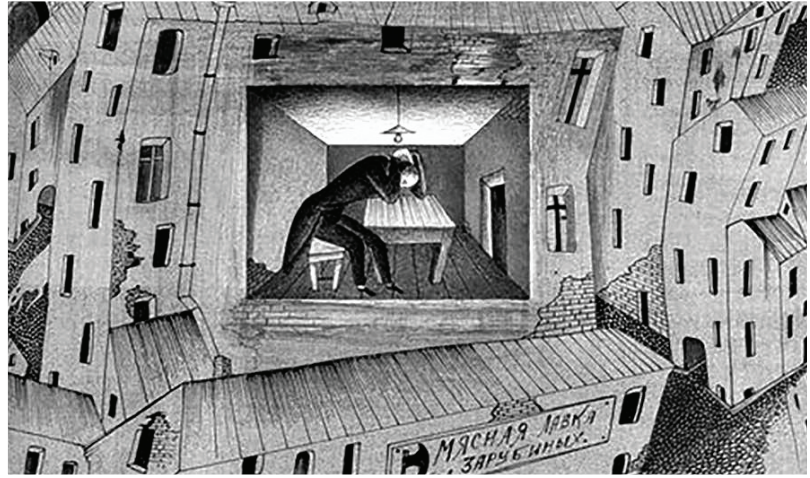
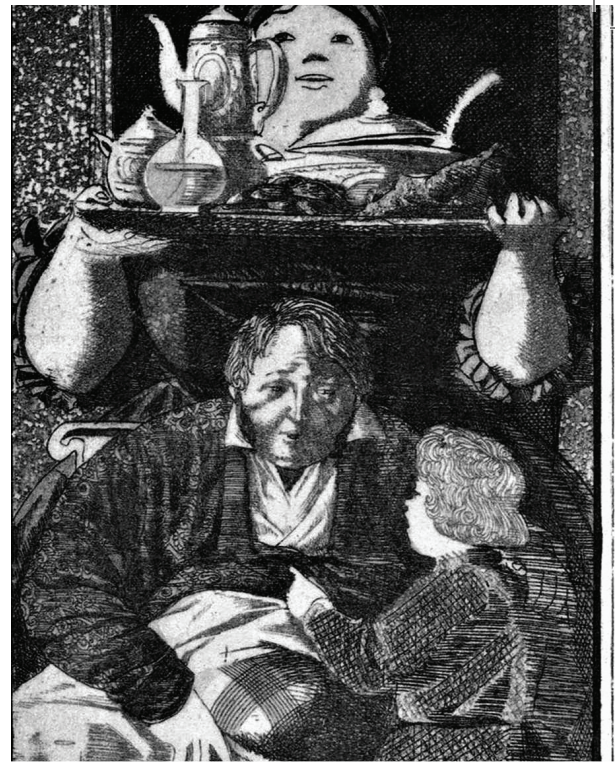
SANATTA GERÇEK VE GERÇEKÇİLİK

Zaman maddenin bir varoluş biçimidir. Maddenin, toplumun ve zamanın hareketi her şeyi değiştirir. "Yeni dönemde yeni şarkılar gerek" diyorlar ya, işte bunun nedeni değişimin, hareketin kendisidir; eski fikirlerin kötü olması değil. Yaşam hiçbir zaman durağan değildir, yerinde saymaz. Dolayısıyla gerçek ve gerçeklik de sürekli bir değişim ve gelişim halindedir. Bu değişim sanatsal alanda daha somut hissedilir. Sanatın beslendiği zemin olan yaşamdaki her değişim, sanatsal alanda yansımalarını hemen gösterir. Proletaryanın kapitalizme karşı verdiği devrimci mücadele nasıl ki yeni başlangıç aşamalarını çoktan aşmış, önemli mesafeler kat etmiş, ideolojik, politik ve pratik olarak ileriye gitmişse, bütün bu süreç sanatsal alanda da yansımaları

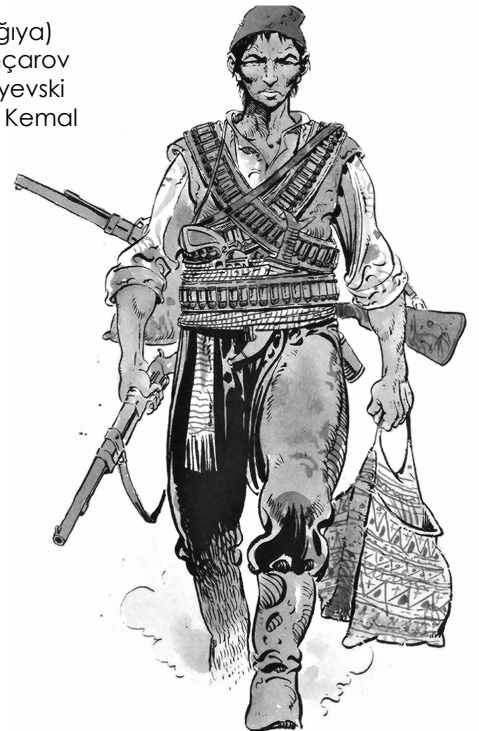
bulmuş, kendisini göstermiştir. Bu sinemadan edebiyata, müzikten görsel sanatlara, plastik sanatlara dek bütün alanlarda yaratılan sanat eserlerinde görülebilir.

1844 El Yazmaları'nda Marx, kapitalizm koşulları altında çağdaş sanata dair değerlendirmelerinde kapitalist gerçekliğin gerçek yaratıcı sanata düşman olduğunu, ama buna rağmen gerçek yaratıcı sanatın kapitalizm koşulları altında da gelişimini sürdürdüğünü belirtir. Bu düşmanlığın nedeni, yaratıcı sanatçılara ilham veren insani ilişkilerle, sermaye birikimi ve kâr hirsından başka hiçbir şeyi önemsemeyen bu sömürücü sistem arasındaki uzlaşmaz karşıtlıktır. 1800'lerin büyük sanatçıları kendi idealleri olan insanın özgürlüğü ve mutluluğunun kapitalizmin gerçeklerine çarpıp dağıldığını gördüler ve eserlerinde bu çelişki ve çatışmaları çizip gösterdiler. Üstelik bunu yapan çoğu sanatçı, bunu kendi sınıfsal konumuna, kendi sınıf kökenine rağmen yaptı; kapitalizmin insana olan düşmanlığını ve insanı insanlıktan çıkararak bu sistemi teşhir etti. Burjuva sınıfın ve sermayeye dayalı bu sömürü sisteminin gerçek sanata olan bu düşmanlığı, dönemin bütün büyük sanatçıları tarafından yaratılan eserlerde büyük dramatik olaylarla, trajik çatışmalarla betimlenmiştir. Shakespeare'den Balzac'a, Goethe'den Dickens'a kadar dönemin bütün gerçekçi sanatçıları çok büyük bir sanatsal güç ve yetenekle kapitalizmin kötülüklerini, işçi ve emekçilere, yoksullara karşı merhametten yoksun, duygusuz tutumunu, paranın gücünün her şey olduğunu, insana ve insan onuruna yönelen vahşi saldırıları çok yönlü olarak işlemiş, çizip göstermişlerdir.

Bugüne kadar olduğu gibi gerçekçi sanatçı tarihsel olayları, olguları, çağının gerçekliğini çizip gösterirken daima en temel özelliklerini, karakteristik yanlarını öne çıkartmalı, özünü, esas olanı göstermelidir. Bunu yaparken günümüzle uyumlu olan ve yolumuzu aydınlatan düşünceleri ifade etmeyi başardığı oranda yeni olanı göstermeyi de başaracaktır. Bir sanat eserini "yeni" yapan şey, o eserin siyah-beyaz bir fotoğraf gibi yalnızca gerçeğin, kuru kuruya gerçeğin aktarımını yapmak değil, bunu yaparken sanatçının duygu ve düşünceleriyle estetik olarak buluşmasını da başarmaktır. İçerik ve biçim olarak bunu yapabilen sanatçıların eserleri "yeni" olmayı başarmışlardır. Gorki'nin Ana'sı ya da Brecht'in Üç Kuruşluk Opera'sının üzerinden yıllar geçmiş olmasına rağmen (ilkinin üzerinden yüz, ikincisinin yetmiş yıl) her ikisi de "yeni" kalmayı başaran eserlere örneklerdir. Devam edelim. Sanatçı, duygu ve düşüncelerini, olaylar ve gelişmelere dair kendi yaklaşımını aktarırken, nesnel olana, gerçek olgulara ve olaylara sadık kalarak, onlarla uyumlu biçimde verecek bir

Tasvirler (yukarıdan aşağıya)
1) Oblamov | İvan Gonçarov
2) Suç ve Ceza | Dostoyevski
3) İnce Memed | Yaşar Kemal

tarz, üslup bulmalı ve kendine özgü biçimde aktarmayı başarmalıdır. Bugüne dek bunu başarabilen sanatçılar büyük sanatçılar oldular, bundan sonra da başarabilenler büyük sanatçılar olarak anılacaklardır.

Belirtmek gerekir ki, entelektüel faaliyetinde edebiyatın önemli ve özel bir yeri vardır. Edebiyat gerçek toplumsal yaşamın içine kök salar, gerçeğin kendisinden beslenir. Bu yüzden genel olarak sanat, özel olarak da edebiyat, bir dönemi kendi gerçekliği içinde aktarırken zihinleri etkileyip bilinçlenmeye yardımcı olarak insanların özlemlerinin, hayallerinin, tutkularının, arzularının açıkça anlaşılmasını ve bunlara ulaşabilmeleri için mücadele etmeleri gerektiğini de göstererek mücadeleye teşvik eder. Yarattığı duygularla, düşüncelerle geleceğe dair umutları besleyip güçlendirerek insanlığın ileri yürüyüşünde önemli rol oynar.

Edebiyat ideolojik mücadelede proletaryanın safında önemli ve etkin bir rol oynayabilir. Güçlü edebiyat eserleri bütün gerçekliği ve çok yönlülüğüyle hüznü, sevinci, acıları, açlığı, yokluğu, çalışma koşullarını ve halkın yaşamını olduğu gibi, üst sınıfların, sömürücülerin yaşamını da sergileyerek toplumsal eşitsizliği, sınıf karşıtlığını açıkça gösterir. Aynı şekilde kadının toplumdaki yerini, cins çelişki ve çatışmayı gözler önüne serer. Top-

lumsal yaşam sığ bir dogmatizm içinde değil, bütün canlılığı ve çok yönlülüğüyle çizilen, aktarılan eserler, insanların geleceğe dair umutlarını ve hayallerini de besleyebilirler.

Lenin edebiyat için “gerçeğin bir aynası” diyor. Felsefe Defterleri’nde bu söz gerçek anlamına, defterlerde “yansımalar” üzerine durduğu bölümde söyledikleriyle bağlantılı olarak ele alındığında anlaşılabilir. İnsan bilinci dış dünyadan, gerçek dünyadan aldıklarını yansıtır, ama sadece bu kadar değil. Yansıtmanın ötesine geçerek insan bilinci insanın eylemine yön verir; insan eylemiyle dış dünyayı etkiler, değiştirir, yeniden yaratır. Yani bilinç ve yansıma basit ve edilgen bir şey değildir, gerçekliğin kavranmasında oluşturulmasında etken bir şeydir. Bir sanat eseri söz konusu olduğunda, yansıma için bu eserin alt yapısının sağlam olması gerekir. Yani dış dünyadan bilince yansıyan ve bilincin yeniden yansıttığı objelerin, olayların ve olguların ortaya çıktığı, geliştiği koşulların olabilirdiğince geniş, çok yönlü karmaşıklığı içinde bilimsel olarak çözümlenmesini ve eserin bu sağlam temel üzerinde kurulması gerekir.

SANATTA DUYGUSAL BAĞLANMA

Çağdaş sanatın en temel sorunlarının başında gerçek olanla ideal olan, sıradan olanla olağanüstü olan arasındaki diyalektik ilişkinin doğru kavranması, doğru kurulması gelmektedir. Bu sorunu bugüne dek doğru çözebilen sanatçılar toplumcu gerçekçi sanatçılar oldu. Yani bu sorunu doğru çözebilmenin yöntemi toplumcu gerçekçi yöntemdir. Bu yöntemle hareket eden sanatçı, belirli, somut bir olayı ele alırken, olayın geçtiği tarihsel-toplumsal koşullarla bağını kurarak, olgunun ve olayın karakteristik yanlarını belirgin ve anlaşılır biçimde gösterebilir. Bu yöntemle olağan olanla, sıradan olanla olağanüstü olan arasındaki diyalektik ilişki daha rahat görülüp gösterilebilir. Genel olan hiçbir şekilde özel olanın dışında var olamaz, bu nedenle genel olanı (olağan olanı) göstermenin yolu özel olanın, biricik olanın (olağanüstü olanın) temel yanlarını, esas, öz olan özelliklerini göstermekten geçer. Olağan olanla olağanüstü olanın, gerçek olanla ideal olanın ilişkisi tarihsel-toplumsal koşullara göre kendisini

değişik biçimlerde açığa vurur.

“Yaşayan bireyler’den hareket ettiğini iddia eden öznelci sosyolog, aslında bu bireylere rasyonel olduğunu sandığı ‘düşünceler ve duygular’ mâl eder, yani işe ütopyadan başlar.” diyor popülist sosyolojiye dair değerlendirmelerinde. Bir materyaliste göreyse düşünce ve duygular öylesine ortaya çıkmaz, duru gökte çakan şimşek değildir, bireyin içinde bulunduğu ve bir parçası olduğu nesnel toplumsal koşullara bağlı olarak doğup geliştiğini bilir. İnsanların içinde yaşadığı tarihsel-toplumsal somut koşullar, bireylerin maddi ve manevi yaşamının amacını ve araçlarını da oluştururlar ve bu, bireylerin düşünce ve duygularında yansımaları bulur. Bütün bu düşünce ve duygular gerçek içeriğini bireyin eyleminde açığa vurur.

Gerçek bir sanat eserinde var olan her şey nesneyle ve insanla bağlantılıdır: Gösterilen şeyin özellikleri, o şeyi gösteren sanatçının fikirleri, düşünceleri ve duygularıyla bağlantılı olarak var olur. Gerçek, somut bir birey olan sanatçıdan bağımsız bir sanat eseri; yaratıcısının duygu ve düşüncelerinden azade bir kahraman olmaz, olamaz. Kararlılık, olumsuzlama, olumsuzlama gibi duygular bir sanat eserinde, sanatçının aktarmak istediği düşünceleri, mesajı pekiştirip güçlendirdiğinde öne çıkar, etkinlik kazanırlar. Tutku, sanatçının dış dünyayı göstermesinde, güzeli ve iyiyi güçlendirerek aktarmasına yardım ettiğinde tutku olur. Nefret duygusu, kötünün eleştirisinde ve mahkûm edilmesinde, öfkenin kabarıp eyleme dönüşmesinde etkiliyse güçlü olarak öne çıkar. Estetik kategoriler, sanatçının duygu ve düşüncelerini pekiştirip, söylemek istediğini güçlendiriyorsa; toplumsal yaşamın çelişkilerinin, sınıfsal mücadelesinin güçlendirilip açığa çıkarılmasında, devrimci fikirlerin olumlanıp pekiştirilmesinde etkili oluyorsa güç kazanır, öne çıkarlar.

Kapitalist toplumda iki karşıt sınıf vardır: Burjuvazi ve proletarya. Bu toplumda toplumsal olan her şey bu iki sınıftan birine bağlanır. Daha önceki sınıflı toplumlarda olduğu gibi kapitalist toplumda da sınıflar dışında bir sanat yoktur. Böyle, bütün topluma ait bir sanat ancak sınıfların ortadan kaldırıldığı, sınıf karşıtlığının olmadığı geleceğin komünist toplumunda mümkün olacaktır. Kapitalizm altında hiçbir insan, toplumsal yaşamda burju-

vaziden ya da proletaryadan yana tavır almaktan, saf tutmaktan kaçınamaz. Tarafsız olmak, egemen olandan yana tavır almak, onun yanında saf tutmak demektir. “Egemen sınıfın düşünceleri de egemen düşüncelerdir.” Hiçbir zaman hiç kimse içinde yaşadığı toplumdan özgür değildir. Bu sadece sanat ve sanatçılar için değil, bütün bireyler için böyledir.

İnsanlar, tarihsel olarak verili somut koşullar içinde yaşarlar, duygu ve düşünceleri de buna göre şekillenir. Burada sanatçının özgürlüğü, sanatsal yaratının araçları ve amacı konusu da tarihsel-toplumsal koşullardan ayrı ele alınamaz. Sanatçı kendi duygu ve düşüncelerinin, özlemlerinin, tutkularının gerçek içeriğini çalışmalarının pratik sonucu olan eserinin içeriğinde verir.

Zaman müthiş bir ayrıştırıcıdır, süzer. Popülizmden kaynaklanan ve bir moda gibi hızla yayılan fikirler, önceleri hızla yaygınlaşıp hayranlık uyandırsa, daha doğrusu ilgi çekmeyi başarsa bile, zaman geçtikçe unutulup silinir giderler ve çoğu kez, onlardan geriye hiçbir şey kalmaz. Oysa gerçeğe dayanan, gerçeklikten beslenen fikirler böyle değildir. Öncelikle, bir moda ya da virüs gibi hızla yayılmazlar. Kitleler bu fikirlere temkinli yaklaşır. Önce gücünü ve etkisini kendi yaşamında, pratik deneyiminde gözler, test eder. Bu fikirlerin kendilerine ve yaşamlarına kattıklarını, katacaklarını, yaşamı geliştirme kapasitelerini görüp anlar ve ancak bu sınavı geçmeyi başaran fikirler kitlelerde kök salar, kalıcı olur. Gerçeklikten gelen ve gerçeklikten beslenen fikirler kitlelerle buluştuğunda yaşamı değiştirme gücüne sahip olabilir. Güçlü bir sanatçı, bu gerçek fikirlerin kitlelerde kök salmasında sanatı aracılığıyla etkili olabilir.

Burjuva sınıfın “ayaklar baş olacak” korkusu ideolojik ve politik bütün alanlarda görülüyor. Burjuva ideologlar, kalemler sık sık devrimcilerin, komünistlerin sanatı politikleştirdiklerini, politikaya alet ettiklerini öne sürer, bunu mahkûm etmeye çalışırlar. Onlara göre sanat müzelere, sanat galerilerine kapatılmalı ve asla politik alanla ilişki kurmamalı, araya mesafe koymalıdır. Aslında tam da bunu yapmak politikadır, hem de burjuva politika. Bunu söyleyenlerin amacı emekçi yığınların, alt sınıfların politikadan ve sanattan uzak durmalarını sağlamak, proletarya ve

halk kesimlerinin sanatsal ve kültürel faaliyetlerini engellemek, en azından zorlaştırmak ve onları cehalete mahkûm etmektir. Onların amacı proletarya ve emekçilerin sadece gelip geçici olanla, popüler olanla yetinmelerini, daha ileri gitmemelerini sağlamaktır. İşte bu burjuva politikadır, burjuvaziye ait, elit kesime özgü bir şeymiş gibi göstererek emekçi sınıfı sanattan ve politikadan uzak tutmaya çalışmaktır. Onlar bunu yapmaya çalışıyorlar, çünkü “ayak” olanın “ayak” olarak kalmaya, “baş” olanın da “baş” olmaya devam etmesini istiyorlar.

Son zamanlarda sanatın gelişimi ve geniş kitlelere ulaşmasında tek sorun pandemiymiş gibi davranıyorlar. Oysa pandemiden çok önceden beri var olan, pandemiden sonra da devam edecek çok daha ciddi bir engel var: “Piyasa koşulları”, yani kapitalist ilişkiler. Ama buna rağmen sanatçının duygu ve düşüncelerinin halka, emekçi yığınlarına ulaşmasının olanakları her zaman vardır. Bu duygu ve düşünceler proletaryanın kurtuluş öğretisine ne kadar yakınsa, halkın yaşamına da o kadar yakındır, gerçeklerin kitlelere aktarılmasında, anlatılmasında o kadar etkilidir; proletarya ve halkların kurtuluş mücadelelerine de o kadar yardımcı olurlar.

İşte bu sanatçının özgürlüğüdür. Bu özgürlüğe sahip olmak isteyen sanatçı, dünyanın, toplumun ve insanın bilinebilmesi için sürekli bir gözlem ve araştırma içinde olmalı; elde ettiği gerçeğin bilgisini sanatı aracılığıyla proletarya ve halkların hizmetine sunmalıdır.

Şurası kesin, gerçekler devrimcidir. Devrimci sanat ve devrimci sanatçı, bütün karmaşası içerisinde gerçeği süzmeli, çok yönlülüğü içinde göstermeyi başarmalıdır. Bunu yaparken sanatçı kendisini asla sınırlamadan özgürce üretmelidir. Devrimci sanatçı, proletaryanın sanatçısı, proletaryanın devrimci sınıf partisinin fikirlerini, yönelimlerini ortaya koymalı, bunu sanatıyla, yarattığı eserleriyle başarmalıdır. Lenin’e ve Leninizm’e göre parti zihniyeti her şeyden önce sanatçının kendisini geliştirir; metafizik iyi-kötü karşıtlığının, toplumsal hayatla alakası olmayan, gerçeklikten kopuk, soyut bir insanlık anlayışının, güzel olanın ve çirkin olanın üstünde bir yere somut hayatın içine yerleştirir. Marksizm-Leninizmin ilkeleri, sanatçının güzelliği gerçek

içeriğiyle kavranmasını, iyi olana yönelmesini sağlar; insanlık dışı olanı ve çirkin olanı dışlamaya, karşı çıkmaya yönlendirir: Sanatçıyı devrime ve devrimci olana bağlar.

SANATIN VE SANATÇININ GÜNCELLİĞİ

Bir sanatçının yarattığı eserle, eserin nesnesi ve konusu arasında tarihsel ve diyalektik bir ilişki vardır. Sanatçı ile sanat arasındaki bu ilişki, gerçeğin bilgisinin sanat aracılığıyla ifadesinden doğar. Burada sanatın gerçekliğiyle, dönemin gerçeği arasında sıkı bir bağ vardır. Bu bağ, sanatçının eserinde işlediği olgunun, olayın bugüne ya da geçmişe ait olmasıyla kurulan bir bağ değildir. Bu bağ, aktarılan, çizilen tarihsel-toplumsal dönemin güncel, çağdaş algılanması ve yorumlanması üzerinden kurulan bir bağdır. Burada sanatçı içinde yaşadığı toplumu ve toplumsal ilişkileri doğru algılar. Toplumsal gerçeğin bilgisini doğru yansıtırsa kendi sanatında günceldir, çağdaş insanın manevi ve estetik gelişimine katkıda bulunduğu oranda günceldir.

Sanatçı sadece festivallere yönelerek elit kesime seslenmeden, proletarya ve halk kitlelerinin kültürel ve estetik gelişiminin yetersizliğini öne sürerek sanatında popülizm ucuzluğuna düşmeden sanatsal içeriğe ve sanatına gereken özeni gösterdiğinde proletarya ve halk kitlelerinin kültürel ve estetik gelişimine katkı verebilir. Sanatın ve sanatçının güncelliği, emekçi halk kitlelerinin duygu ve düşüncelerindeki değişiklikleri, toplumsal gelişimi, toplumsal olgu ve olaylarda yüzeysel olanı değil, ilk bakışta görüleni değil, görünenin altındaki gerçek durumu, sınıfsal çelişki ve çatışmaları görüp göstermesinde, bunu estetik olarak yansıtmasında somut olarak kendini gösterir.

Her sanatçı içinde yaşadığı toplumun bir parçasıdır. Dolayısıyla kendi çağının estetik değerlerine dayanarak kendi çağını anlatır. Anlatım biçimi devrimci olsa da bu değişmez. Sanatçının yeteneği onun ufkunu genişleterek daha ileriye görmesine imkân tanır. Toplumların alt-üst oluş dönemlerinde, çağ değişiminin eşliğinde sanatçının dehası kendini gösterir ve yeni döneme özgü estetik-sanatsal açılımlara kapı aralayan yeni yöntemler, yeni anlatım biçimleri geliştirmesini sağlar. Sanat-

“Farklı çağların ve dönemlerin sanat eserleri o dönemi yansıtan benzersiz yapıtlardır. Nasıl ki yaşanıp bitmiş bir döneme, bir çağa özgü koşullar tekrarlanamazsa, o çağın ve o dönemin sanatı da tekrarlanamaz. Belki kopyalanabilir, ama tekrarlanamaz.”

çı, bunu ancak kendi çağının gerçek bilgisine sahip olursa yapabilir.

Tarihsel ilerleme bilimde olsun sanatta olsun gerçeğin bilgisine ulaşmanın ve anlatmanın yeni yeni yöntemlerine ihtiyaç yaratır. Her ihtiyaç yeni yol ve yöntemlerin yaratılmasını teşvik eder. Kapitalizmin yarattığı günümüz koşullarının çok kapsamlı ve girift ilişkileri yeni yeni analizleri ve araştırmaları teşvik ediyor. Bu bağlamda ortaya çıkan kapsamlı düşüncelerin, çok geniş toplumsal ilişkileri içeren konu zenginliğinin yansıtılması, sanatsal üretimde sürekli olarak yeni biçimlerin geliştirilmesini, yeni yollar açılmasını zorlar. Zaten tarih boyunca sanatın gelişimi bunun kanıtıdır.

Tarihsel olayların anlatımı sanatta önemli bir yer tutar. Dönemin bütün gerçekliği içinde aydınlatılması, olayların gelişiminin karakteristik özelliklerinin açığa çıkarılması ve bir defalık olanın, kendine özgü olanın içinde genel olanın çizilip gösterilmesiyle tarihsel olaylar ve dönemler anlaşılabilir duruma gelir. Bu yöntem, olayların ve olguların gerçek içerikleri ve asıl olan yönleriyle kavranmasını; yaşanmış ve geçmiş olaylardan öğrenebilmeyi sağlar, ayrıca geleceğin ipuçlarını da açığa çıkararak izlenecek yola ışık tutar.

Tarihin anlaşılması ancak tarihsel materyalist yöntem sayesinde gerçekleşti. Tarihsel olaylar, tarihsel gelişmede görülen sıçrama anlarıdır. Bu olayların anlatımı sanatta önemli bir yer tutar. Kapitalizmden komünizme geçiş çağında yaşanan tarihsel olayları, dünyanın devrimci dönüşümünü sanatsal olarak anlatmanın yeni yöntemi olan toplumcu gerçekçilik geçen yüzyılın başında doğdu. Bu yöntem, anlatılan tarihsel dönem ve olaylar ne olursa

olsun, yarattığı imajlar ve anlatım teknikleriyle gerçeklik alanında kalarak olayların ve olguların cesur bir çizimini yapmaya, gösterip sergilemeye olanak verir.

SANATTA VE BİLİMDE GERÇEK

Doğa, toplum, insan, olgular ve olaylar arasında gerçek ve canlı bağlar vardır. Evren, doğası ve insanıyla, canlısı ve cansızıyla maddeden oluşur. Maddenin hareketi kesintisiz ve sonsuzdur. Evrende her şey sürekli bir değişim ve dönüşüm içindedir. Değişim ve dönüşüm halindeki insanın, toplumun ve doğanın gelişimini bütün somutluğu ve karşılıklı ilişkileriyle birlikte görmek, algılamak ve bu bilgiye dayanarak gerçek anlamını açıklamak. İşte bilimin ve sanatın her birinin kendine özgü yöntemlerle yaptığı şey budur.

Sanat için Lenin “nesnel dünyanın öznel yansıması” diyor. Sanatçı, nesnel dünyayı yansıtabilmek için, yaşadığı, çağın ve toplumun nesnel bilgisine sahip olmalıdır. Elbette bu sahip olma, öğrenme, araştırma bilime özgü bir yöntemle olmaz. Bilim kanıtlamaya düşündürmeye dayanırken sanat, göstermeye, duygu uyandırmaya dayanır. Ancak her ikisi de dış dünyanın bilgisine dayanarak gerçek yaşamı, ele aldığı konuyu derinlemesine tanımadan bunu başaramaz. Sanatçı bilim insanından farklı olarak, olmuş ya da olası olanı hayalinde yeniden kurgulayarak olguların ve gelişmelerin gerçek anlamını derinlemesine çözümler, tüm karmaşıklığı içinde gerçek yaşamı çok yönlü ve zengin biçimde yansıtır. Bunu yaparken gelişime ve değişime yol açan en genel nedenlerin de açığa çıkmasına hizmet eder.

S.Ş.

Bir Belgeselin Peşinde

Çok yorgun ve uykusuz geçen günlerin ardından elindeki işlerin tümünü bitirmiş olmanın verdiği huzurla eve dönüp deliksiz bir uyku çekebilmeyi hiç başaramadım. Yorucu bir dönemin bitişinde rahatlayamadım, uyuyamadım, yerimde oturup yaptığımız işi keyifle izleyemedim. Teslim ettiğim her projede yaşadığım şey buydu, belgesel de durum aynıydı. O kadar aynıydı ki hakkında o kadar çok şey yazabilecekken elim bir türlü tuşlara gitmedi. Bir yıllık bir üretim sürecinin hangi kısmını anlatırsam anlatayım boşa düşecekmiş gibi, yanlış anlaşılacakmış gibi, şikâyet edecekmişim gibi gelecekti. Günün sonunda ben de bunların hepsinden biraz biraz yapmaya karar verdim. Anlatacaklarım yalnızca bende kalan “bizim” hikayemiz.

Bu zamana kadar birçok sanat dalında yolculuk ettiğim oldu. Müzikle, ebruyla, seramikle, fotoğrafla biraz; grafik roman ve de resimle çok. Şimdilerde video girdi dünyama. Biraz pata küte, biraz bana kalarak... Zordu, zorunluluktuk, kabulüm oldu. Birtakım programları birtakım yöntemlerle öğrenmeye çalışarak, biraz örnek peşinde koşarak, biraz yeni bir yol arayışıyla geçti bir süre. Üç, beş, on, otuz, kırk dakikalık işler çıktı ilk başta acemice. Sonra bir saatlik bir belgesel denemesi yapıldı. Vefa'nın hazırlığı olmasaydı belki o da çok etkili olmayacaktı. Ekibin hazırlığı üretilen işi çok etkiledi. Benimki sadece işe biraz şekil vermeydi. O acemice iş bile çok heyecanlandırmıştı beni. Sadece jenerağı

yapmak bile birkaç günümü alsa da bütünü içime sinmişti o zamanlar.

Her videonun yapımından önce karar mekanizmasının bir parçası oldum. “Bunu yapabiliriz”, “yapsak çok güzel olur”, “haydi yapalım” arasında bir yerlerde gezindim. Bu sefer bir belgesel işi damdan düşer gibi geldi bize. Sözlü anlatımlarla çalışmayı başlatanlar döneminin insanlarıydı, biz de bu çalışmanın bir parçası olmayı denedik ilk önce. Tartışmalar, ayarlamalar, konuşmalar bir yere bağlanamadı. Sonunda bize kalan, neredeyse yarım asırlık bir zaman diliminin röportaj çekimleri oldu. Anlatılanlar, tanık olduklarımız ve okuduklarımız çok yüklü ve karmaşıktı. Bu kadar saatlik çekimden geriye izleyiciye ne kalacak, kalanlar nasıl sunulacak, tam bir muammaydı. Muammalar deryasına daldık dört kişi; üç kuşak kadın ve aramızda kalan bir erkek. Kadınların baskısından değil belki ama hayatın karmaşıklığından, erkek yoldaşımız fiziken sürece çok dahil olamadı, meydan biz kadınlara kaldı. Hararetli tartışmalar, uzun ve uykusuz geceler, sonsuz revizyonlar üç kuşak kadının günlük rutini haline geldi.

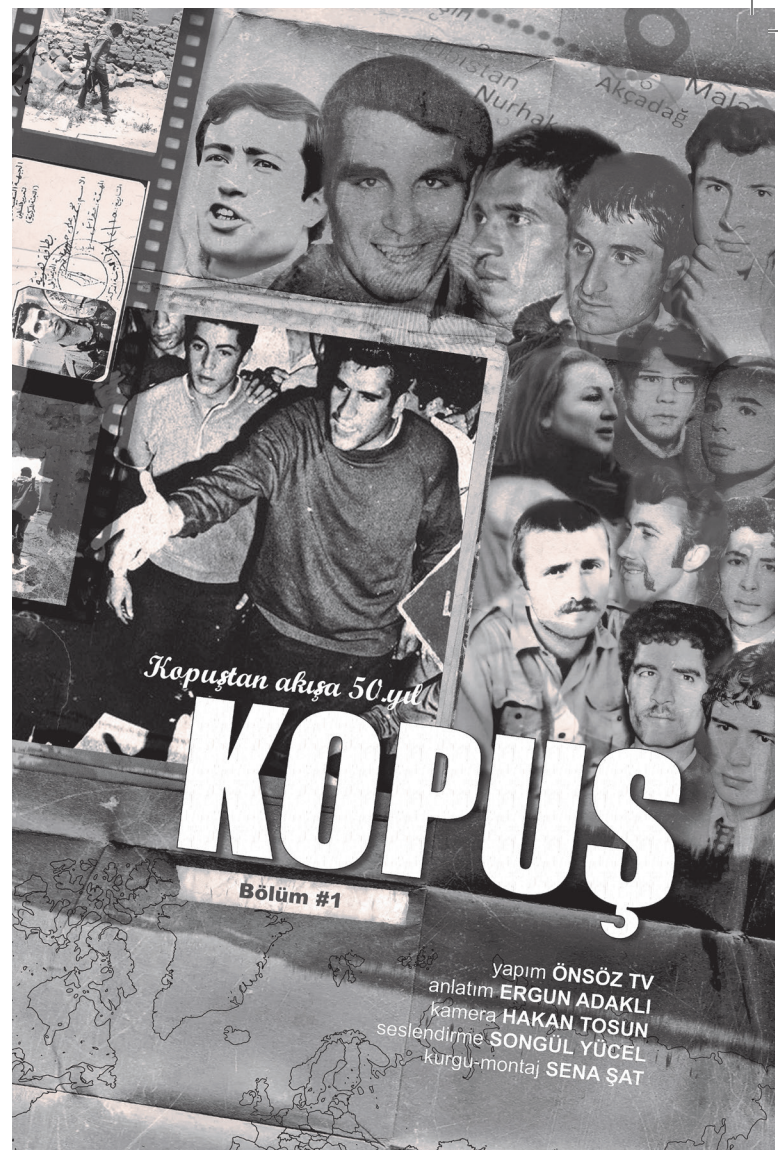
Sonuçta ses nasıl kaydedilir, metin nasıl yazılır, kurgu nasıl yapılır; asgari düzeyde biliyorduk. Ama bu yaptığımız diğer işlere hiç benzemiyordu. Çok zaman alıyordu. Çok parçalıydı. Çok detayı vardı. Çok kalem işti. Çok insana ulaşıldı ama tamamen gönüllü üretilen bir iş olduğu için birilerinin bilgisi ve emeğinden sürekli yararlanmak neredeyse

imkansızdı. Biz de çok kalem işi teker teker öğrenerek ve deneyerek ilerledik.

Bir kronolojik olay örgüsü çıkardık. Bunun için Ergun'un tüm kayıtlarını -yaklaşık dört yüz dakika- baştan sona izledik, onlardan olay örgüsü dahilinde olanları bir kenara ayırdık. Ayırdıklarımızı kaba bir kurgu haline getirdik. Aralarda atlanılan, eksik bırakılan, bizim bahsetmek istediğimiz konuları ayıkladık. Sürekli bir arşiv taraması halindeydik. Yapılan belgeselleri izliyor, fotoğraflara bakıyor, gazete kupürlerini tarıyor, politik metinleri karıştırıyorduk. Arşiv taramasını alan en deneyimliyiz, en eski kuşaktan, '80 dönemine bir fiil içinde tanıklık etmiş yoldaşımızdı. Haliyle belli bir hakimiyeti de vardı. Bu bilgi birikimi bile çoğu noktada yetersiz kaldı, o da bunu uykusuz gecelerle tamamladı. Yaklaşık bin sayfalık bir pdf doküman birikti elimizde. Ben onları ekranda hızlı tarayabiliyor, ihtiyacım olanları oradan hızlıca çekebiliyordum. Yeni ve eski çatışması ilk burada yaşandı. Benim ekrandan taramalarım ona yetersiz geldi, onun bin sayfayı çıktı olarak üzerinde çalışması bana gereksiz... Sonunda nasıl rahat çalışıyorsa öyle yaptı. Bin sayfalık çıktı dolaştı yanımızda bir süre.

Kaba bir kurgu yapmıştım ama bu sadece benim kafamda şekillenebiliyordu. Ergun'un görüntülerinin art arda konulması onlar için çok bir anlam ifade etmedi. Bu muydu hepsi? Elbette değildi, ama bir başlangıçtı kurgu için. Yeterince üzerine çalışmadığım, yetersiz olduğum, yetiştiremeyeceğim fikri peşimizi son ana kadar bırakmadı. Neyse ki her birimiz stres altında da çalışmaya devam edebilen insanlardık. Tartışmalara rağmen sürekli ilerleme halini koruyabildik.

Arşiv taramasından gelen bilgiler, orta kuşakta anı anlatımlarıyla birleşti. 68'in insanların tarih kitaplarından okuyamadığımız küçük insan hikayelerini sayısız anı kitaplardan topladık. Erikler Çiçek Açınca, Gülünün Solduğu Akşam, Gülay Ünüvar kitabı, Mahir ve Deniz kitapları ve daha nice 90'lı yıllardan bugüne mücadelenin içinde olan diğer yoldaşımız tarafından tarandı. Okuduğu birçok kitabı tekrar okudu, kırmızı defterine notlar aldı. Dijital çağa çok uzak değildi ama onun da tercihi kâğıttan, kalem-den, defter tutmaktan yanaydı. Defterin her bir sayfası okuduğu hikayelerin, düşündüğü politik bağlantıların, zaman zaman aklına gelen kurgu biçimlerin notlarıyla doluydu. Onun okuduğu hikayeler, alanından da

kaynaklı bizi hep daha duygusal, daha insan odaklı bir bakışa yönlendirdi. Her bir devrimcinin hayatına göz gezdirmek, yaşadıklarının tanığı olmak kolay iş değildi. Sinan, soğuk bir kış günü bir yaşını bile doldurmamış çocuğunu bırakıp Nurhak'a doğru yol alırken kalkıp Sinan'a "Yoldaş kusura bakma, yarattığınız şey kişilerin de üstünde, o yüzden bu detayı atlıyoruz." diyemedik. Ama dediğimiz çok yoldaş oldu. Sehpaya giden Deniz'in "eyvallah"ını, kamulaştırılan paranın tek kuruşuna dokunmamak için evdeki bebeğin altına bez niyetine serilen çarşafları, sokak ortasında vurulup düşenlerin hayatlarını bir kenara bıraktık. Her hikâyede mutlaka almalıyız diye baktığımız birçok şeyi, yaratılanın öne çıkması için, arkaya ittik. Bu bir tercihti ve bu tercihte benim zorlamalarımın, itirazlarımın, tartışmalarımın rolü büyüktü. Yoldaşların onlarca sayfa okuyarak, saatler süren videoları izleyerek bulup getirdiği bilgilere "gerek yok" deyip metne de kurguya da dahil etmememize neden olan bendim. Duyguları arkada daha rahat bırakabilen, daha çok teknik işlere odaklı, yaş her ne kadar otuz

Kopuş belgeselinin kurgusunun teknik görünümü

yaklaşsa da en gençleri, mücadele içindeki zaman her ne kadar az buz bir zaman değilse de en az tecrübeli olan bendim neden. Adını daha önce hiç duymadığınız her bir devrimcinin hikayesi bugün devrimci olan herkese bir ders niyetine tokat gibiydi, nefes aldığımız her anın sorgulanması için bir nedendi, ama bunların çoğunu bir kenara itmek gerekliydi. Elli yıllık mücadele tarihinin başlangıcı Kopuş'u anlatacak yüz dakikaya, en etkili kurşunlarımızı atmalıydık. Görevimiz tam da buydu. Her hikâye anlatılmaya başladığında "gerek yok" diyerek cephaneyi sağlama almaya çalıştım. Zaman azdı. Elde çok şey vardı. O yüzden en başından müdahale ettim. Bazen kötü, bazen sert, bazen gereksiz çıkışlarla belki. Ne yaptysam biraz Kopuş içindi, biraz izleyiciler için.

Elimizde bine yakın görsel, ondan fazla müzik, ses kayıtları, saatler süren röportaj videoları vardı. Bunların yerlerini ayarlamak o kadar da zor olmadı. En zoru bir zincir gibi devam etmesi gereken bütünleştirme işiydi. Birkaç saniyede bir değişen görüntüler, bir dakika bile dolmadan değişen fon müzikler ve bunların geçişleri bizi en çok meşgul eden şeydi. Birkaç saniyelik bir görüntü için üç ile altı arası değişen görsel katmanlar, her birine uygulanan efektler, renk ayarı katmanları, görsel yer ve hareket komutları, önceki ve sonraki sahne arasındaki geçiş ayarı, arkada çalan fon müzik ile dış ses ayarları, onların geçişleri, inişleri, çıkışları... Aralarda kullandığımız animasyonlar için öğrendiğim program, saniyelik animasyonlar için günlerce uğraşmam, çıktısını* alırken mavi ekranda gördüğüm :(suratlar**... Teknik bir iki mesele gibi gelen her şey sıradan bir insanı depresyona sürüklemeye yeterdi. Neyse ki bu çıkışsızlık hissi birkaç litre kahve yardımıyla kayboluyordu. Neyse ki ince ince dokunan bu belgeselin her saniyesinde onu yaparkenki halimi görmeyeceklerdi. Saç baş dağınık, kambur bir şekilde gömüldüğüm on beş inçlik ekranın karşısında düştüğüm durumdan kimsenin haberi olmayacaktı. İzleyiciler yumuşak koltuklarda belgeselde neresi eksik

neresi fazla diye düşünmekle yetineceklerdi. Yakın çevremizden gelen itiraflar da bu düşünceyi doğrulayacaktı. Objektif bir göz gibi eksik aradık, diyecekler, keyifle belgeselin kritiğini yapacaklardı.

Bir yandan bu teknik "detaylar" can sıkıya devam ederken bir yandan da ilk gösterim için yer ayarlamaya çalışıldı. Verdiğimiz dilekçelere ret cevapları, bazılarının cevapsızlıkları, sonsuz telefon trafiği, sonsuz "bize dönüş yapacaktınız ama dönmediniz"-ler, kabul aldığımız salonun sözleşmesini imzaladıktan bir gün sonra havalandırma hattında çıkan yangın, tekrar dilekçe, tekrar takip, tekrar belediye, kaymakamlık, emniyet ziyaretleri, bunlara ek bir sürü işin gücün arasında belgeselin hala bitmemiş olduğunun haberini alan yoldaşların "ne zaman bitecek", "yüzde kaç bitti", "gösterimi erteledikçe hevesimiz de kaçtı" yorumları... Bu sürecin sonunda daha sinirli, daha gergin bir insan haline gelmem Kopuş'un bana mirasıydı. Bu ruh halinden de bir kopuş yaşamam dileğiyle girecektim 9 Kasım'da Nâzım'ın*** salonuna.

Bu işlerle uğraşanlar da bilir, yasaklamalar gösterimden birkaç saat önce gelir, malzemeler bir yerlerde unutulur, ayarlarda sorun çıkar, teknik bir aksaklık işin ortasında yaşanır. Gösterim başlamadan saatler öncesinde her bir kötü senaryoyu düşünerek gittim Şişli'ye. Olası problemler ve olası çözümler aklımı belgesele kimlerin geleceğinden daha çok meşgul ediyordu. Bir yandan da ortalama bir sayıyla dolduracağımızı düşünüyordum salonu. Üç yüzden biraz daha fazla kişiyi alabilecek bir salona ilk gittiğimizde birer ikişer insanlar geldi. Sonra gruplar halinde gelenler oldu. Gösterim başlamadan hemen öncesine kadar, hatta sonrasında da gelenler oldu. Açılış konuşmasını yapmak için sahneye çıktım, bir iki cümleden sonra önde boş gördüğüm bir yere oturdum.

Ve gösterim başladı. Her bir sahnesini ve repliğini ezberlediğim belgeseli izlerken bir şeye odaklanmakta çok zorluk çektim. On dakika kadar sonra ses biraz düşük gelince izleyiciler arasından sessizce yürüdüm ve rej

katına çıktım. Sesi biraz daha yükselttim. Bir yandan da gözüm ekrandaydı. Salona geçtim tekrar. Oturamadım yerimde. En arkada ayakta duvara yaslanarak izlemeye çalıştım. Olmadı. Ekrandan çok izleyenleri izledim. Herkesi karanlık salonda arkadan görünce anladım gelenlerin sayısını. Herkes oturmuş dikkatlice izliyordu belgeseli. Sanırım ilk o zaman ayırdına varabildim gösterimin; son bir yılda ne yaptığımızın, ne için uğraştığımızın, neden tartıştığımızın, neden sabahladığımızın, neden bazı şeyleri erteleyip bazılarını öncelik verdiğimizimizin... Bir işi tamamlamış olma hissini tam olmasa da biraz yaşadığım ilk andı belki de. Gösterim bitince ekip olarak sahneye çıktık. Biz üç kuşak kadın, kamera çekimlerimizi yapan Hakan ve anlatıcımız Ergun. Hakan ve Ergun belgeselin tamamını ilk defa o gün orada izlediler. İkisinin de ayrı ayrı bana dönüp "muhteşem olmuş" demesi belki onların biraz mutluluğundan biraz şaşkınlıklarındandı. Ama yorumları sanırım biraz da gerçeklik barındırıyordu. Gösterim sonrasında aldığımız diğer yorumlar da itiraf etmek gerekirse onlarınki kadar beklenmedikti benim için. Sonuçta emek vermişiz, o kadar uğraşmışız, elbette insanlar "elinize sağlık, güzel olmuş" diyeceklerdi sonra da "ama" ile başlayan cümleler kuracaklardı. "Ama" gelen yorumlar bunun da ötesine geçti. İnsanların gözlerinden anlayabiliyordum. Evet, yorumları oldu herkesin "ama" hepsinin ötesinde çok beğendiler. Ben yaptığım işi bu kadar beğenmemiştim. Belki biraz da o yüzden şaşırdım. Farklı siyasetlerden insanların da benzer güzellikte yorumları gelince biraz

daha ikna oldum. İzleyicilerin bizzat kendileri, bundan sonra yapacağımız devam bölümleri için güzel bir başlangıç yaptığımızı ikna etti beni.

Bu zamana kadar sayısız çalışması yapılan 68 kuşağını hiç böyle izlememişti gelenler. Salondan ölen devrimcilere üzülerken ayrılmadılar, Deniz'i hiç böyle görmediler, THKO'ya ait bilgileri hiç bu kadar bir arada dinlemediler, Gülay'ın, İbrahim'in adını belki de ilk defa burada duydular, onların da Deniz'den, Mahir'den bir farkının olmadığını gördüler. Bu zamana kadar yapılan dönem belgesellerinin ruhundan 'kopuş'a, gerçek 68'e, devrimci mücadelenin tarihini anlamaya bir adım yaklaştırabildiysek izleyenleri, ne mutlu bize.

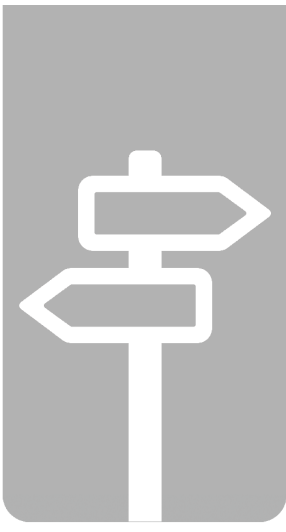
* Video programlarında yapılan her çalışmanın bir video haline gelebilmesi için programdan videoyu 'export' etmeniz, yani çıktısını almanız gerekir. Bu işlem ortalama bir kurgu programında ortalama bir bilgisayarda 100dk için 6 ile 9 saat arası, animasyon programında ortalama 1 dakikalık bir video için 4 ile 6 saat kesintisiz sürüyordu.

** Windows'un çözemediği sorunlar sonucunda bilgisayar kilitlenir ve mavi ekran hatası verir. Bu gerçekleştiğinde ekranda mavi bir zemin üstünde karşınıza üzgün bir surat :(ve altında bilgisayarınızı yeniden başlatmanız gerektiğini söyleyen bir yazı çıkar.

*** Şişli Belediyesi Nâzım Hikmet Kültür Merkezi

9 Kasım 2021 tarihinde gerçekleşen ilk gösterimden kareler...

renas toprak

öyle çok ki âhlarım
boğazımda uzun bir küfür gibi yatıyor ağıtlar
gözlerimizde aynı acılardan kahır
buğusudur bu kan
onu sakın unutma,

bir baş yastıkta da ölebilir insan
sürgit telaşına bırakarak her şeyi
aynı sevgiler arasında yaşlanarak
batmadan yüreğine gül dikenini
değiştirilmemiş duygular ortasında
kuruyan bir su gözü yalnızlığında
âhlar
küfürler
kahırlar
ağıtlar
sinmeden üzerine,

öyle çok ki yaralarım
gülle barut
tuzla kan
büyür bende günbegün
ne spot ışıkları şehirlerin
ne metâ yorgunu vitrinler
ne değişmesi mevsimlerin
fark etmezler yaralarımı
“günler geçiyor” lafının içinde yürür giderim
aldırma
6 kurşun etimizde
onu sakın unutma,

eskide kaldı bunlar da bir felsefedir kuşkusuz
çift cam pimapenler
akülü çocuk arabaları
doğalgaz petekleri
stor perdeler hizbinde
suçlayamaz kimse seni
kötülük geçirmez modernlikte
perşembe pazarlarından uzakta
daha çok yenilebilir
bu bonfile hayat

yalnız ölmekten yeğdir
marşlardan,
türkülerden,
sevdalardan
süzülerek gitmek
hiç bilmediğin
onca göz
onca ses
onca el
adın anarlar sualsiz
âh
yaşıyorsun sen
bizde bin parça,
...
yarıldı gök
dövüşülecek
onları hâtırla,

atila oğuz

Likya Öyküsü Ksandara'nın Hasreti

Apollonaia'nın ışığı aydınlatmaya başladığında dağların tepelerinden ovalarını, Girit'ten gelme Sarpedon'un Likya'sını, Kekova'nın taş uygarlığı çoktan uyanmış ve balıkçıların ağları balıklarla dolmuştu.

Taş bacalardan dumanlar göveriyor ve hayat hızla günün içinden akıp gidiyor, Yorgi Efendi itinayla salını hazırlıyordu. Myra'dan alacaklarını almış ve özenle salının üzerine yerleştirdikten sonra küreklerini inci gibi parıldaayan sulara daldırıp çıkarmaya başlamasıyla denizin içinde ilerlemesi bir oldu. Arkasında meraklı balıkçı bakışlarını bırakarak uzaklaştı.

Birkaç saat sonra Korsanlar Mağarasına gelmiş ve güneşten kurtulup biraz serinleyip dinlenmek için mağaranın içine girmiş ve salını kayalara yaklaştırarak biraz bir şeyler atıştırmış ve dinlenmek için salının üzerine uzanmıştı.

Kürek çekmeye hazır olduğunu hissedince yerinden kalkmış ve tekrar küreklere sarılmış, bir çırpıda mağarayı terk etmiş, Kekova'ya doğru suları büyük bir özlemle yarmaya başlamıştı. Eşi Ksandara Hanımı ve çocukları Niko, Heleni'yi görmeyeli aşağı

yukarı üç ay olmuştu, eşi ve çocuklarına büyük bir özlem duyuyordu.

Yorgi efendi tüccardı, Kekova'da hazırladığı çeşitli kuru etleri ve yemişleri Myra'ya getirip satar ve karşılığında ihtiyaçları olan şeyleri alıp Kekova'ya geri dönerdi.

Yorgi efendi yaklaşık iki günlük yolculuktan sonra Kekova'ya vardı.

Kilisenin hemen aşağı tarafındaki evine yanaştı. Önce salını sağlam bir taşa bağladı ve yüklerini indirmeye başladı. Kendisine doğru büyük bir sevinçle koşan eşi Ksandara Hanım ve çocuklarını görünce onlara doğru kollarını açıp hasretle hepsine sarıldı. Onları tek tek öptü ve yüklerini eve taşımaya başladılar. Eşinin yardımıyla kısa sürede taşımayı bitirmişlerdi.

Taşıma işinden ve özlem gidermeden sonra herkes paketlerin ne zaman açılacağını büyük bir merak ve sabırsızlıkla bekliyordu, derken Yorgi Efendi,

-Ksandara Hanım, hadi bu paketleri açalım ve yerleştirelim, çocuklar da meraklanmaya başladılar, onlar için de bir şeyler var, deyip paketleri açmaya başladılar.

Yorgi efendi ilk önce eşi Ksandara

hanımın hediyesini vermekle başladı, Ksandara hanımı öperek ona aldığı ceylan derisi xaruşelerini verdi. Ksandara hanım xaruşeleri çok beğendi, çünkü Kekova'da onlara çok ihtiyaç duyuluyordu, taşlık ve makilerle kaplı olan bu bölgede ceylan derisinden yapılmış bu xaruşeler keçi derisinden yapılanlardan çok daha dayanıklıydı. Artık Ksandara Hanım keçilerini çok daha rahat dağ taş otlatılabilecekti. Kocası Yorgi efendiye teşekkür etti. (Eftohariya)

Çocukları Nikos ve Heleni'ye de Myra'dan çok saygı gören Aziz Nikolas tarafından çocuklara her yıl Noel'de dağıtılan başlıklardan almıştı. Niko ve Heleni ilk başta ne olduklarını anlayamamışlardı. Yorgi efendi durumu anladı, "Bir tanelerim, bunlar büyük Aziz Nikolas tarafından bütün çocuklara dağıtılıyor, bunları büyük günde başlarınıza takacaksınız. İşte böyle..." deyip başlarına takmış ve çocukların mutluluğu yüzlerine vurmuştu. Anne Ksandara Hanım da Aziz Nikolas'ın adını her duyduğunda saygıyla istavroz çıkartıyordu.

Ertesi gün Yorgi Efendi, eşi Ksandara Hanımla yaklaşık yetmiş tane olan keçilerini

otlatmak için onları Kekova'nın dağlarına doğru sürdüler. Bol çalılıklı yere vardıklarında büyük bir kayanın üzerine eşiyile birlikte oturup yine kayalardan yapılma evlerine bakmaya başlamışlardı. Kayalar oyularak ve taşlar örülerek oluşturulan Taşkent bütün heybetiyle karşılarında duruyordu. Biraz uzağındaki denizin suları yine taşlara vurarak ak köpüklerini kıyılarına bırakıyordu. Ksandara Hanım dedesinden dinlemiş olduğu eski zaman hikâyeleri aklına gelmişti ve Yorgi efendiye dönerek,

- Biliyor musun Yorgi Efendi, dedemin anlattıklarına göre, dedemin büyük dedesi buradan çok uzak bir yerden ve her tarafı deniz olan bir yerden gelmiş. Haftalarca kürek çekerek geldiklerini anlatırlardı.

- Evet, biliyorum, o çok uzak diye bildiğin yer bizim atalarımızın ocağı Minos babamızın doğup büyüdüğü ve büyüttüğü yer olan Girit'tir. Kekova'da yaptığımız bu evlerin çok daha büyüklerini Girit'te yapmışlardı ve bu gördüğün arkları, su kanallarını hepsi orada yapılmış ve babalarımız dedelerimizden öğrendikleriyle işte bu güzel ve kusursuz Kekova'yı yapmışlar.

- Yorgi Efendi, biz tekrar Girit'te gidebilir miyiz?

- Evet, gidebiliriz çiçeklerin en renklisi ve en güzel kokusu Ksandara, yalnızca şimdikinden daha büyük bir sala ihtiyacımız olacak. Bizimkisi sadece buradan Myra'ya gidip gelecek kadar büyüklükte, ancak Emmanüelidis'lerinki kadar büyük bir salımız olsaydı hemen giderdik, uranosun en güzel mavisi ve yeryüzünün en güzel yeşili gözlüm, yine de sen merak etme, en kısa sürede yeni bir sal yapacağım ve hep birlikte mavi suları yara yara Girit'e gideceğiz.

Ksandra Hanımın yeşil gözleri daha da yeşillendi ve eşi Yorgi'yi masmavi uranosun altında doya doya öptü.

Yorgi efendi biraz uzaklara dalıp gitmişti ve sonra eşine dönerek,

- Gerçekten gitmek istiyor musun?

- Evet, Yorgi Efendi, dedemin anlattıkları bir an bile aklımdan çıkmıyor, beni çeken bir şey var orada, ölmeden gidip görmek isterim o kutsal toprakları.

Ksandra'ya büyük hayranlıkla bağlı olan ve dünyada her şeyden üstün saydığı güneşin damlası aşkı için yapamayacağı bir şeyin olmasının mümkünü olamazdı.

- Güneşim, suyum, toprağım sen benim her şeyimsin Girit'te mutlaka gideceğiz, yarından itibaren büyük sal yapımına başlayacağım sen üzülme Ksandara yoksa güneş solacak hayat tükenecek, deyip Ksandra'yı öptü ve keçilere bakmak için yerinden kalktı.

Kekova'da hayat bütün hızıyla akıp gidiyordu, günler, haftalar, aylar ardı sıra geçip gidiyorlardı fark etmeden ve insanlar avlularında akşam güneşinin batışını seyrederken hep Ksandara Hanım ve Yorgi Efendi'nin Girit yolculuklarını konuşuyorlardı. Giderken en kısa zamanda tekrar döneceklerini söylemişlerdi ve keçilerini Hristo efendiye teslim etmişlerdi. Aradan çok zaman geçti ve geri gelen olmadı.

Kekovalı bütün balıkçılar ilk zamanlarda gidebildikleri kadar uzağa giderek onlardan bir iz aramış ama maalesef hiçbir şey bulamamışlardı.

Ksandra Hanımın Girit tutkusu Yorgi Efendiye ve çocuklarını yedi diye düşünüyordu komşuları.

Uzun yıllar sonra bir yabancı büyük

bir tekneyle geldi Kekova'ya, teknesinden indi ve Kilisenin sağ tarafındaki evin boş ve virane olduğunu gördü. Oradaki insanları selamladı, (kalimeras) Ksandara ve Yorgi'nin oğlu Niko olduğunu söyledi. Komşuları bu habere çok sevindiler. Komşulardan bir kadın,

- Oğlum Nikos, annen ve baban nasıllar?

- İyiler efendim, onların da sizlere, hepimize çok selam ve saygılarını gönderdiler. Girit'te bir çiftliğimiz var, orada uğraşıp dururlar.

Bu arada Hristo Efendi de Niko'nun geldiğini duyup hemen koşarak yanına gelmiş.

- Nikos hoş geldin, ne kadar da büyüdün, annen, baban ve kız kardeşin nasıllar, iyiler umarım?

- Teşekkür ederim (eftohariya) hepsi de iyiler, selam ve saygılarını gönderdiler.

Hristo efendi sözü fazla uzatmadan, - Nikocuğum biliyorsun, siz giderken keçilerinizi bana emanet etmiştiniz, keçilerinizin hepsi iyi durumda ve sayıları da iki yüz elli beş oldu. Neyse, yol yorgunusundur Niko. Hayde eve gidelim, biraz dinlen sonra konuşuruz.

Niko Hristo'ların evinde yemek yiyip dinlendikten sonra etrafı dolaşmaya çıktı ve birkaç gün kaldıktan sonra bir sabah erken kalkıp kendi evlerine gitti ve Myra'dan babasının getirmiş olduğu Noel Baba külahlarını alıp teknesini gözden geçirdikten sonra Kekovalılarla vedalaştı. İstedikleri zaman Girit'te gelebileceklerini söylemişti.

Hristo efendi telaşlı bir sesle,

- Evladım Niko, bu keçiler ne olacak? Eğer bir daha gelmeyecekseniz keçilerin karşılığında size mal vereyim.

Niko gülümsedi,

- Hristo Efendi, o keçiler artık senin. Karşılığında bir şey vermen gerekmez, annem ve babam böyle söyledi, evimizi de ihtiyacı olan biri kullanabilir.

Kekovalı komşularına el salladı ve kürekçiler küreklere sarıldılar ve tekne Kekova'nın sularını yarmaya başladı, Kekovalılar gözden uzaklaşıp gidene kadar arkalarından baktılar.

zehra riza

Turkuaz Bir Sabaha Uğrayacak Önce Devrim

Ruh içre yankıyan sesler vardır hani; önce onlar duyulur, ilk onlar sevilir. Belki de aşkı ilk kucaklamaya en yakın olmalarından az duyulan seslerin önüne geçişleri. Değirmene taşınan her damlanın kıymeti varsa da mücbir zamanların zaruri telaşesinden, bazen de önde olanın etkisinden görünmezler. Kimi zaman da tercihtir bazılarının ki...

Evet, *kıyam çağında* yaşanan her acıyı yazamamış olabiliriz. Unutulanlarımız oldu, akışın hızından görünmeyenlerimiz. Yetişemediklerimiz... Bundan böyle, *ölülerimizin toplanacağı* güne kavuşacağımızı bilmekten başka neyimiz kaldı?

Her gün biraz daha geriden direnen hayatta, hangimizin nefesi *barut ve kan* kokar? Hangimizin ellerinde dağılmıştır mükrekkep? Hangimizin avazı bozkırda bir yankı? Hangi ağıda sığınırız yıldızları dağılmış gecede? Bir direniş senfonisiyse hayat gölgesinde demlendiğimiz ağıttır o ses. Mardin'den Beyrut'a... Beyrut'tan dünyanın bütün sabahlarına uzanan...

Sabahın renginden olsa gerek bir güzün ortasından beri düşlerimiz turkuaz bizim. Ve o günden beri radyoda bir *ölü doğan çocuklar* çalar sabahları, bir de Feyruz.

Mardin'le başlar Feyruz'un hikâyesi.

Babası Wadi Haddat 1915 sürgünlerinden hayatta kalanlardandır. Erz dağlarına göçer. Lisa Al Bostani ile karşılaşır ve 1935'te Feyruz dünyaya gelir. Küçük yaşlarda keşfedilir ve tanınır. Rahbani kardeşlerin payı büyüktür elbet. Işıltılı bir gelecek, konfor kimsenin hayal bile edemeyeceği bir hayatın ucu görünür ona. Nerede doğacağımızı belirleyemsek de nerede duracağımızı tercih edebileceğimiz yaşamın yol ayrımında paranoyak bir medcezir gelir bulur bizi. O sırada rüzgârlara seslenecektir Feyruz. Ve yorgun tayfalarıyla, seçiren rüzgârın kanatlarında bir yolculuğu seçecektir.

*Vadinin ayrıldığı yerden
Bir rüzgâr eser üstümüze inceden
Ey rüzgâr ki canına yandığım
Al, al da beni ülkeme götür¹*

Kararlıydı. Hiçbir şey yolundan edemeyecekti onu. 1969'da Cezayir Devlet Başkanı huzurunda özel bir konser vermesi istenecek o ise reddedecekti. İlk itirazıyla tüm gözleri üzerine çekecek, ne eleştiriler ne de şarkılarının yasaklanması karşısında geri adım atmayacaktı. Şarkılarımı "kişiler için değil halklar için söylerim" diyecek; aşkın, doğanın, hafızanın, tragedyanın sesi olacaktı. Ve Beyrut'tan çıkıp bütün bir coğrafyanın kalbine yerleşecekti. Öyle ki o coğrafya "sabahları Feyruz dinleyen" bir coğrafya olarak anılacaktı.

Yetmişli yıllar... Dünyayı kasıp kavuran krizler. Dört taraftan istila... Arap-İsrail savaşı, Filistin kurtuluş mücadelesi... Sürengen bir iltica... Doksanlara uzanan iç savaş... Vahşetin kalbinde herkesin kendini güvenli kıyılara attığı bir anda gemiyi ve umudu terk etmeyen bir tayfa... Kendisine git dedikleri yer de kızgınlıkla soracaktı sevdiğine:

*nereye böyle ey sevgili
biz ki sonsuzsak sonsuza dek buluştusak
nedir bu korku sarmalı?²*

Şehri terk etmediği yerden sessizce girecekti hayata Feyruz. Dünyanın her yerinde konsere gidecekti, Beyrut için susacaktı. Susmak bazen her şey olacaktı...

Bazense endişeliydi... Çünkü aşkın ve barışın şehri kuşatılmıştı. Oysa Kudüs bizimdi. Onun için savaşmalıydık. Dualar etmeliydik. Olur ya Kudüs düşerse barış şehit düşecekti. Aşk geri çekilecekti. Bu yüzden

1 Nassam Aleyna El Hawa
2 Sa'altak Habibi

Ürdün nehri taşmalıydı. Çünkü başka kimse silemezdi barbarların izlerini.³

Ve çaresizdi... Bitmek bilmez oyunlar, yollarda koşan çocuklar, öpüşleri saklayan limon bahçeleri, dut ağacı altında akşamsefaları... Anıların üstüne kara bir bulut çökmüştü. Yol ağzında, sırların cömertçe serildiği kahvede başka âşıklar oturuyordu. Ki akşam turlamalarını çalmışlardı bu âşıklar...⁴

*Bir yerlerde kalmış bir umut olmalıydı
yine... Evet, bir umut... Usançtan çıkan...
Tarlalarda dağılmış çiçeklere rağmen bir umut...⁵*

O umut ki kavuşmanın habercisiydi. Yurdundan ayrılırken duvarlara "döneceğiz" yazan her sürgün bu şarkıyla muştulayacaktı sevdiğini.

*Dönüyoruz ey aşk
Geri dönüyoruz!
Sevdanın yurduna
Aşkın Nar'ına⁶*

Arap – İsrail savaşı tüm bölgeyi sarmıştı. Ülke içindeki gruplara sirayet etmiş, Lübnan bu süre içinde bir harabeye dönmüştü. İnsanlığın bu kırımını başkalarının işine gelirken elde kalan kan ve acıydı. Savaşın yıkıcılığı ve anlamsızlığı gün gibi ortadaydı. Halklar savaşmak istemiyordu.

Silahlar sustu. O kara bulut ablukasının açıldığı yerde bir ışık görüldü. Şehrin meydanından haykırmanın vakti gelmişti.

*Li Beyrut min qalbi selemün li Beyrut
/ Tüm kalbimle selam olsun Beyrut'a
Li Beyrut... Majdon men ramaden
/ Küllerinden bir zafer Beyrut'un olsun*

Savaş boyunca konserlerini Beyrut'u sevdiğini söyleyerek bitirdi Feyruz. Bu defa kucagina almış *sen benimsin* diye okşuyordu.

Gariptir ben o dizeleri "tüm kalbimle Beyrutluyum" diye anlıyordum çocukken. Belki de arzuladığımız şeyi duyuyorduk sadece. Öyle anlamak istiyorduk. Nasıl ki Talal Haydar'ın üç mürver çiçeğini anlattığı Wahdon şiiri, üç FHKC gerillasının ölümünden önce yazıldığı halde Feyruz seslendirdikten sonra üç gerillaya yazılmış olarak anlaşıldı; bu da öyle. Acısına dert ortağı arayan insanlığın özlemiydi bizimki.

Her şeye rağmen yaşama sevincini

3 Zahrat El Medain
4 Fi Kahwe El Mafraq
5 Eh Fi Amal
6 Rajeen Ya Hawa

yitirmedi Feyruz. Yazın son günlerini, şarkılar söyleyen sarhoş Hanna'yı, hüznülenen komşu kızlarını, aşklar sahili İskenderiye'yi taşıdı kahve kokan sabahlara⁷.

Az duyulan seslerden söz açmışken Rahbani kardeşlere bir parantez açmamız gerekir. İçlerinden Assi Rahbaniyle de evli olan Feyruz senelerce Assi ve Mansur Rahbani kardeşlerle birlikte çalıştı. Kültür hazinesinin büyük cevherleridir onlar. Sonra oğlu Ziad'la devam edecekti müzik yolculuğuna.

Feyruz'un bir sevgilisinin de Beyrut olduğu herkesçe bilinir. Sevgiliye seslendirdiği şarkıları ülkesine okuduğunu hissetmemiz bundandır. Ki çoğu aşk şarkısında, sevgili ile olağan bir ilişkinin çok ötesinde bir hüznün ağır basar. Bu da gerçekten sevgiliye mi Beyrut'a mı seslendirdiğini anlaşılmaz kılar. Ama şarkılarının bilmediğimiz dillerle milyonlarca insana ulaştığı yerde, "seni yazın da sevdim kışın da"⁸, "biz birbirimize aitez"⁹ dizelerinin kime söylendiğinin ne önemi var? Kaldı ki başka diyarların hafızasını taşıyacaktı bu topraklara. Gecenin üstünden Arap atlarla geçecekti. Dudaklarında kızıl ordu ışıltısı...

*Gecenin kapısına durmuş at kişnemeleri
bir yol alırdı bizi ateşin yörüngesine sesleri
yemin içirdim sana sevgilim
unutma,
bu şarkıyı duyduğun an beni düşün¹⁰*

Mozart'ın 40. Senfonisiyle barıştıracaktı dargın âşıkları¹¹... Faşizmin en azılı zamanlarından kör besteci Rodrigo'nun gözyaşlarına işleyecekti şehrinin ağtını¹². Kimler uzamayacaktı ki sonsuza o ezgilerle... Denizler... ahh o Denizler...

Biliyoruz ki saymakla bitmez, bitmeyecek. Ve vaktimiz yok onların matemini tutmaya. Şurada bir köşesine yazsak şimdilik tarihin. "Bir vefa borcumuz var zamanı taşıyanlara."

Bundandır işte,
Yüzü doğan güne dönecek bir ayçiçeğin intizarı gibi devrim
Turkuaz bir sabaha uğrayacak önce...

Şimdi sesinin serinliğinde soluklandığımız o turkuaz sabaha

Ve terk etmediğimiz yerinden girdiğimiz o şehre

Sürgündeki tüm çocuklar kara bir hindiba savursun...

7 Akher Eyyam el Sayfieħ – Kan Zaman – Shat Iskandaria

8 Habaytek Bi Sayf

9 Ana La Habibi

10 Kanoo Ya Habibi – Polyuşka Polye

11 Ya Ana Ya Ana

12 Li Beyrut

sarya

Tomris Uyar

Kadınların Edebiyatı - I

Kendini 'uyumsuz' olarak niteleyen öykü yazarı ve çevirmen olan Tomris Uyar'ın ismini Cemal Süreyya, Turgut Uyar ve Edip Cansever'le birlikte duymuşuzdur pek çoğumuz. Tomris'i edebi kişiliği, öyküleri, ışıltılı edebiyatı ve dili ile anmak, yaşatmak varken ilişkileriyle duymak üzücü bir durum. Evet, diğer kadın şairler ve yazarlar gibi hak ettiği değeri görmeyenlerden. Aşk ilişkileriyle değil, özgür ruhu, başarılı öyküleri ve güçlü kalemi ile varlığını sürdüren Tomris Uyar kadın edebiyatçılara göz atacağımız bu serinin ilk yazarı.

1950 kuşağı öykücülerinden olan Uyar'ın öyküleri kısa öykü özelliği taşıyan Çehov tarzı durum öyküleridir. Yazarın bütün öykülerinde kurgu ön plana çıkar. Kurguyu kendine has bir üslupla çeşitli anlatım teknikleri kullanarak ortaya koyar. İlk dönem öykülerinde modernizmin etkileri varken ikinci dönem öykülerinde postmodernist teknikler ağır basar. Öykülerinde iç içe anlatılar, okurun sürece dahil edilmesi, masallardan yararlanma, metinlerarasılık, üstkurmaca gibi unsurlarla sıklıkla karşılaşırız.

Tomris öykücülüğe 1971 yılında kaleme aldığı ilk kitabı İpek ve Bakır'la başlar. Bu kitabında sıradan insanların sıradan hayatlarını anlatırken iş, aile, ev arasında bir düzenek kurar. Öykülerinde hep çocukluğa ve yaşlılığa dair anlatımlar, anılar yer alır. Mutsuz yaşamlar, köyden şehre gelen insanlar, yoksulluk, eşi tarafından baskıya maruz kalan kadınlar, geçim sıkıntısı gibi konular işlenir. Kurgu ustası olan Tomris, küçük çocukları, kadınları, aydınlanma anı ile yüzleştirir. Aydınlanma anında genellikle durum, olay ya da karakter bir eşik atlar.

Uyar her bir öyküsünde farklı bir kadın

karakteri yaratır.

Şükriye... İpek ve Bakır'ın Çiçek Dirilticileri isimli öyküsünde Şükriye'nin annesinden gizleyerek gittikleri babaanne ziyaretlerinin sonuncusunda dedesiyle tanışması sağlanır. "İhtiyar bir adamın küçük kıza soracağı şeyleri bilmiyor" diye düşündürülen Şükriye'nin aslında dedenin torununa olan hasretini, yıllardır görmediği torunuyla kurmaya çalıştığı iletişimi, torunun onu tanımadığı için dedesini sadece, ihtiyar bir adam, olarak nitelendirmesini okuruz. Şükriye öykünün sonunda dedesinin sözleriyle adeta dirilir ve iç dünyasında "aydınlanma anı"nı yaşar; "Babaannelere gittik dedi Şükriye, dedeyi çok sevdim." Anneden dedesine gittiğini saklayan Şükriye artık yalan söylemeyecektir.

Nigâr... İpek ve Bakır kitabının bir diğer öyküsü olan İkinci Gündöndü'deki kadın karakter Nigâr mutsuz bir evlilik yaşamıştır. Kumara ve kadına düşkün eşi tarafından şiddete maruz kalır ve en sonunda evi terk ederek eşinin yanından ayrılır. "Tam 13 yıl bekledim dile kolay. Sustum, sakladım. Dayığı, işkenceyi, horlanmayı. Ama 14. yılın sıradan bir gecesinde bilet aldım. Doğru İstanbul. Ben şimdi köşeden sandviç almaya çıkamayan, vapurla karşıdan karşıya geçemeyen ben, bir gece yarısı tek başıma İstanbul..." Tomris bir ev kadını en vurucu haliyle anlatmıştır; Nigar'ın umulmadık bir şey yapma hayali...

Kadınlar bir yandan kadın olmalarından kaynaklı sorun yaşar, diğer yandan yoksullukla...

Gündeliğe giden kadının yaşadığı sorunları, anlayamadığı için eşinden ayrılan,

evden kaçan, şiddete uğrayan kadınları anlatan Tomris'in öykülerinde yoksulluk vardır. Kapısı olmayan ve naylonla kapatılan pencereleri olan evlerde hastalanan insanları öykülerine iştirir. Çocuklar tablacının devirdiği tabladan yere dökülen tozlanan çörek ve simitleri ceplerine doldururlar. Yoksullukla ve kadın olmanın getirdiği sorunlarla yüzleşen Tomris'in kadınları nitekim mücadeleciler değildir. Karakterleri ve kurgusu ne kadar güçlü olsa da bu karakterlerin genelde sorunlardan kaçtığını ya da kade-rine razı olduğunu görürüz. Bazı karakterler yoksulluğundan utanır, bazıları mesleğinden. Karşımıza hep savaştan, sorunlarını ertelen, melankolik, karakterler çıkar.

Karakterlerin pasifliği her bir öyküde kurguyla kapanır, kurgu içeriğe baskın çıkar.

Gecegezen Kızlar kitabında yer alan öyküler rüya ile gerçekle harmanlanır. Eski masal kahramanları günümüz bireyleri olarak anlatılmıştır. Şiirsel bir dille gündelik olayları çağdaş masallara göndermeler yaparak, soyutlayarak anlatır öykülerini. Çağının kadın sorunlarını tarihsel, mitolojik bir biçimde ve her bir öyküyü masalla bağdaştırarak yerleştirir. Pamuk Prenses, Hansel ve

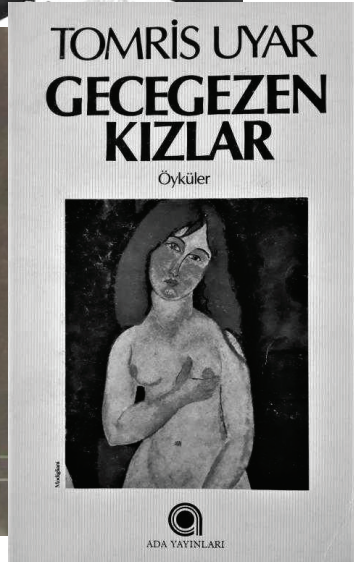
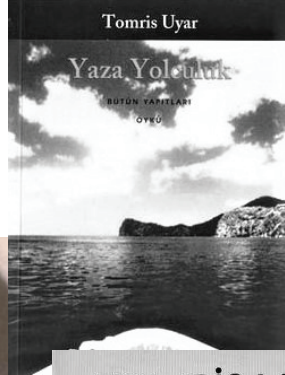
Gratel, Uyuyan Güzel, Kırmızı Başlıklı Kız gibi masallara yer verir. Yazar masalları günümüze uygulamak açısından oldukça başarılıdır. Bu da sahip olduğu düş gücü ve kurgulama yöntemlerinden gelir.

1986'da kaleme aldığı "Yaza Yolculuk" kitabında da öyküler yaz mevsimi aracılığıyla anlatılır. Sait Faik hikâye armağanı aldığı bu kitapta yazar metinlerarasılık, üst kurmaca gibi modernist unsurlarla karşımıza çıkar. Bu eserinde de bir çıkışsızlık, sorunlardan kaçış ve bunalım vardır. Fransa'ya tatil yapmaya giden kadın, gazetelere ve haberlere bakmak istemez. Birkaç günlük yaz büyüünün bozulmaması için yaşanan toplumsal olaylardan kendini soyutlamaya çalışır. Barda tanıştığı bir arkadaşıyla "Fil Adam" filmi üzerine konuştukları zaman ertelemeye çalıştığı, bastırıldığı her düşüncenin tekrar ortaya çıktığını fark eder.

Tomris yazdığı öykülerde dönemin ekonomik ve toplumsal olaylarına karşı tepkisiz kalmanın fotoğrafını çekmiştir. Bunalım, çıkışsızlık, varoluş sancısı gibi durumları her öyküsünde görürüz. Yaza yolculuk kitabında bir öyküde şöyle bir alıntıyla karşılaşırız: "Sanki Ortadoğu'da savaşlar yoktu, sanki hiçbir yerde baskı rejimi kurulmamıştı, sanki insanlar evlerinden koparıp bilinmedik yerlere götürülüyorlardı. Sanki işsizlik, açlık olgusu gözümüzün önünde değildi."

Kitapların her birinin içinde yer alan öyküler her kitapta farklı bir metaforla birbirine bağlanır. Aramızdaki Şey kitabında da bütün öyküleri kırmızı rengiyle birbirine bağlar. Yaza Yolculuk'ta her öyküde olaylar yaz mevsiminde yaşanır. İpek ve Bakır'da çocukluk ve yaşlılık anlatılır; ilk öyküsüyle son öyküsü arasında bir bağlantı kurar. İlk öykü Şükriye'nin, son öykü Şükriye'nin annesinin gözünden anlatılır. Gecegezen Kızlar'da her öyküde masallardan yararlanır.

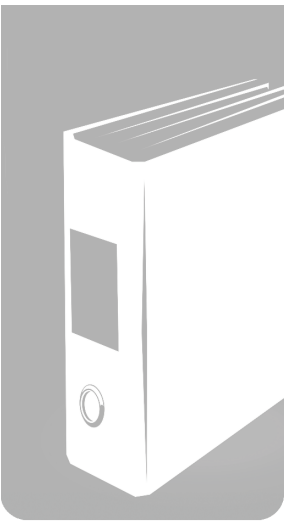
Tomris Uyar'ın öykülerinde kullandığı teknikler şüphesiz oldukça başarılıdır. Bunu hem karakterlerin ortaya konuluşlarında hem öyküler içindeki metaforlara hem de öyküler arası kurduğu ilişkilerde görebiliyoruz. Yine de kurgu ve teknik bir öyküyü ya da öykücünün tek başına başarıya götürebilir mi? Bu soruya olumlu bir yanıt vermek en azından bu yazının yazarı için biraz zor. Özellikle kadın okurlar (ben de dahil) empati kurarak okuduğu bir kadın yazarın kadın karakterlerinden bunca sorun içerisinde biraz daha cesaret almak istiyor. Malesef Tomris'in kadınları sorunlarla başa çıkmada kadın okurlarına yeteri kadar cesaret veremiyor.

dosya

“Şairlerin yaşam öyküsü yoktur, onların yaşam öyküsü yapıtlarıdır” diyor Octavia Paz. Peki ya devrimcilerin yaşam öyküsü? Dünyanın hemen her yerinde, adını sanını bilmediğimiz, daha iyi bir dünya, daha iyi bir gelecek için çarpışan savaşçıların yaşam öyküsü? Hayallerinin amansız takipçisi olan, en görünmez ama gerekli olan işlerin yorulmaz emekçilerini nasıl anlatmalı? Şairler için söylenen, devrimciler için de geçerlidir. Bir devrimciyi, savaşçıyı anlatmak istediğinizde; idealleri için mücadelesinden, çabasından başka ne söyleyebilirsiniz ki? Bu öyle bir yolculuk ki; ilk kavganız kendinizle, ilk zaferiniz kendinize karşıdır. Orada kazanamayanların bu serüvende pek adı geçmez.”

Devrim İşçisini Anlatmak

sıla erciyes

Edebiyatta Yarına Kalmak

*“bugünlerden geriye
bir yarına gidenler kalır
bir de yarınlar için direnenler”
Bir de bu yarınları yazanlar...*

“Gerçek hikayeler, kurgusal dünyalar, roman kahramanları, anılar, biyografiler yoluyla edebiyatın bize sunduğu kocaman bir dünya. Burada sınırlar yok, polis kontrolleri yok, vizeler, mühürler ile onay almak zorunda değilsin. Tek yapman gereken kitabın kapağını açmak ve satırlarla gözlerinin, zihninin ve yüreğinin buluşmasına izin vermek.”

Sanat özellikle de edebiyat, devrimcileri yeniden ve yeniden yaratır... İnsanın uzun tarihsel yürüyüşüne önemli katkılar sunmuş, canı kanı pahasına dünyayı değiştirme eylemine katılmış ve bu uğurda ölümsüzleşmiş kahramanlar edebiyatçıların kahramanları da olmuştur. Tanrılardan ateşi çalıp insanlara veren Prometheus’tan bugüne devrimci insan ve eylemi sanatın konusudur. Göğü fetheden komünarlar, dünyanın ilk işçi devletini kuran Bolşevikler, Hitler faşizmine karşı büyük bir direniş gerçekleştiren anti-faşist milyonlar, ABD emperyalizmini bozguna uğratan Vietnam halkı, Çin’deki uzun yürüyüşün yürüyüşçüleri, Küba’nın Siera Maestrosu ve kadınların çağlar boyu süregelen özgürlük mücadelesi, tarih anlatısının ötesinde adlarına yazılan şiirler ve romanlarla bize kadar geldiler. Akıl ve yüreğimize silinmez yazıtlar olarak kazındılar. “Siyasi hürriyetten yoksun bir halk için, edebiyat öfkesinin ve vicdanının çığlıklarını duyacağı biricik kürsüdür.” der Herzen. Kürsüye çıkan yazarlar bize oradan seslenirler. Halkın öfkesini ve çığlıklarını malzemesi harflerden olan bir yapıya dönüştürürler. Aynı zamanda bu öfkeyi örgütleyen, kitlelerin içindeki bireyin hikâyesini gelecek kuşaklara aktaran bir kürsüdür.

Gerçek hikâyeler, kurgusal dünyalar, roman kahramanları, anılar, biyografiler yoluyla edebiyatın bize sunduğu kocaman bir dünya. Burada sınırlar yok, polis kontrolleri yok, vizeler, mühürler ile onay almak zorunda değilsin. Tek yapman gereken kitabın kapa-

ğini açmak ve satırlarla gözlerinin, zihninin ve yüreğinin buluşmasına izin vermek. Önyargılarımız, ötekileştirmelerimiz, korkularımız burada sınav verir ve başka hiçbir yolla olmadığı kadar yerle bir olur. İnsani ve entelektüel gelişimimize katkılar sunar. Duygusal eğitimimizin en önemli kürsüsüdür.

KAHRAMANIN ÖLÜMÜ

*Ne kadar değişik yaşam varsa
o kadar değişik ölüm vardır.*

Ölüm insanın karşı koymaya çalıştığı, ama ister istemez karşısında yenik düştüğü temel doğa güçlerinden biridir. Dünyada milyonlarca insan doğar, büyür, yaşar ve ölür. Ama bazı ölümler bu doğal sürecin ötesinde bir anlam ifade eder. İnsanlığın kurtuluşu için mücadele vermiş, yeni bir değer yaratmış insanların aramızdan ayrılması bizde derin duyguların oluşmasına neden olur. Her ölüm erken ölümdür ama bazı insanların ölümü tüm insanlığı ilgilendiren bir olaydır.

Toplumcu yapıtlarda kahramanın ölümü hiçbir zaman o kahramanın savaşım verdiği davanın yok oluşu, savunduğu idealin yok oluşu anlamında ele alınmaz. Kahramanın ölümü, bedenen yok oluşu, onun manevi zaferi, manen ölümsüzlüğü anlamına gelir. Yenilmezliğin simgesidir o. Toplumcu sanat eserleri kahramanlar, savaşçılar devrimciler yetiştirir. İdealin eninde sonunda üstün geleceği ve bu üstünlüğün kaçınılmaz olduğu bilincini taşır. Tarih bilincimize katkılar sunar. Sanatın ölümü ne şekilde vermesi gerektiğine gelince, denebilir ki, nasıl değişik yaşamlar varsa, değişik ölümler de vardır.

KAHRAMANIN ÖLÜMSÜZLEŞMESİ

"Bizlerden sen sorumlusun."

Her önemli anın bir tanığı vardır bilirsiniz. Onların görevi o anı ve o anda yaşananları gelecek kuşaklara aktarmaktır. Sağ kalışlarının bir amacı olduğunu düşünürler hep. Ve kendilerine bu ağır görevin düşmesinden büyük bir acı duyarlar. "Yazmasam çıldıracaktım" dedirten türden olaylar. Birde anlatılması zorunlu olan hikayeler vardır. Öyle "yazmasam çıldıracaktım" türünden değil. Hayatları anlatılmaya değer, anlatılmak zorunda olan, yarına kalmak için bugünü yaşayan insanlar. Tarihe geçeceklerini, geçmek zorunda olduklarını bilen mecbur insanlar.

Kim mi onlar?

Tanrılardan ateşi çalıp insanlara veren Prometheus'tan beri egemen olana, güçlü olana, zorba ve hain olana karşı durmuş, daha iyi bir dünya için mücadele etmiş olanlar. Tarih kitaplarının sayfalarında yalnızca bir olay, olayların içindeki insanlar olarak yer alan, edebiyat ile başka bir boyuta taşınanlarımız. Tarihin müzeye kaldırdığı, donuklaştırdığı ama edebiyatın yaşayan bir varlığa dönüştürdüğü roman kahramanlarımız.

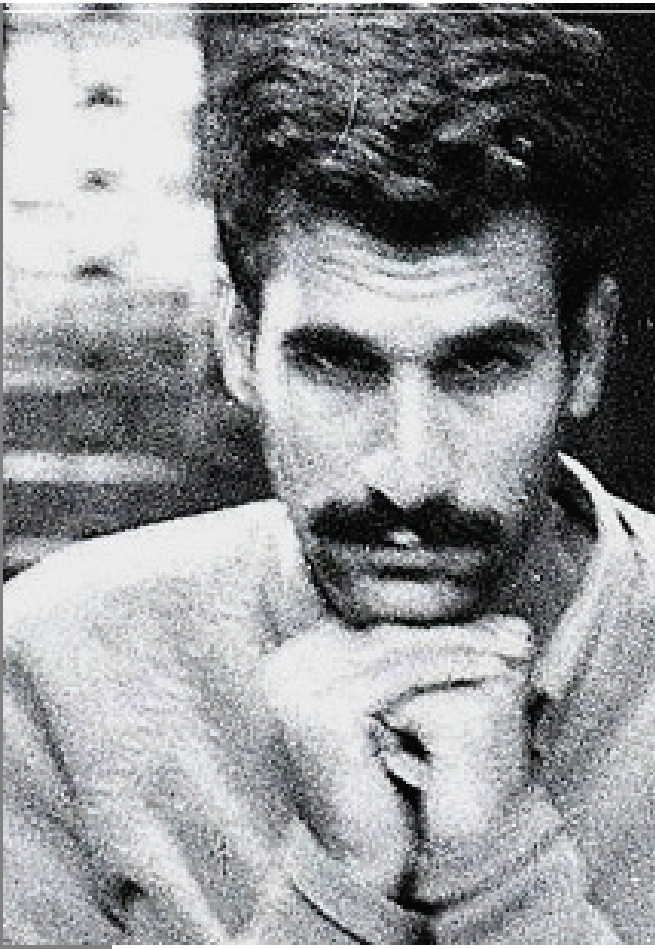

Çarlık Rusya'da 1905 ayaklanması sırasında öldürülen Bolşevik devrimci Baumann'ın cenaze tasviri

Çizim:

Dementy Shmarinov

“Reis, sen iyi belgeliyorsun... Belgeye dayalı iyi şeyler yazacaksın sen. Yazmalısın. Bizi de yazmalısın.”

ERDAL ÖZ

GÜLÜNÜN
SOLDUĞU AKŞAM

www.oz.com

UNUTULMAMALİYİZ

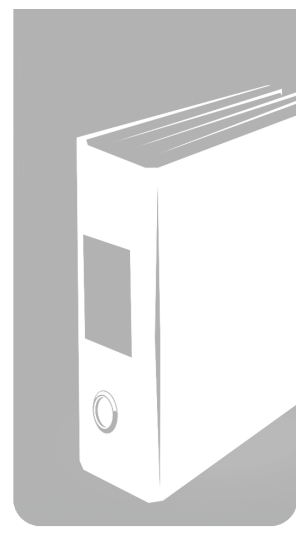
Mamak mahpushanesinin avlusunda volta atarken genç bir kavak gibi sallanıyordu Deniz. Erdal ise bu genç kavağın rüzgarına kaptırılmış kendini dinliyordu. Bugünleri yazmak gerektiğinden söz ediyordu. Yarının gerçek edebiyatı bugünün mahpushanelerinden çıkacak göreceksin, diyordu. Yazarlarımız konu sıkıntısı çekiyorlardı, işte bir sürü konu onlara... Ama mahpushanede tutuklu olan yazar ve aydınların bile onlara uzak kalmasına üzüldüğü, o nedenle de anılarını yarına bırakmak için emanet edecekleri tek kişiye Erdal Öz'e anlatmak için can atıyordu. “Reis, sen iyi belgeliyorsun... Belgeye dayalı iyi şeyler yazacaksın sen. Yazmalısın. Bizi de yazmalısın.” Çünkü devrimcilerin yanına bu kadar yaklaşan tek kişidir Erdal Öz. “Bizlerden sen sorumlusun reis.” Ama Deniz yarına kalmak için roman olmasını ister. Kuru kuru bir anı anlatım istemez. Kalıcı olmasını ister. Yarına kalmalı. Unutulmamalıdır.

SANCISI YÜREĞİMİN

Nasıl bir duygu bu? Yaz diyen ve yazması istenen için? Geride kalana düşen anlatma sorumluluğu... Gidenin iç huzuru ve yüce gönüllülüğü... Kalanın bu yücelik karşısında kendini bulduğu duygu ortamı... Gidenin anlatılma isteği... Kalanın anlatma sorumluluğu... O anda bir roman kahramanıyla volta atıyordum beton avluda diyor Erdal Öz. Ben nicesiyle volta attım zindanda ve anlatmak anlatılmak istediğimizden ne çok söz ettik birbirimize. Erdal Öz Gülünün Solduğu Akşam kitabıyla mecbur bir yazar olarak başarıyla çıkmış bu sınavdan. Onun gibi daha nice celeri başarıyla çıktı.

Ben kimlerden sorumluyum... Kimlerin anıları ile yüklüyüm... Unutulmasın diye sakladıklarımı nasıl ve hangi yolla anlatacağım... Emaneti kalıcı bir şekilde yarına nasıl taşıyacağım... Bilmiyorum... Yüreğimde kocamanlar birlikte volta attıklarım, birlikte yola çıktıklarım, birlikte kavga verdiklerim. Ben yaşıyorum onlar adına da ve onlardan da sorumlu olarak. Ve bu sorumluluk adına unutulmasınlar diye ne yapmalıyım?

Sancısı yüreğimin...

sena kızılırmak

Lenin ve Nadya
Soluk bir mavi bankta
Ah Nadya,
söyler misin nedir bu gülüş?
Bir yüzyıl sonra bu gülüşün sırrını
kim söyleyecek bana?
Ah Nadya,
söyler misin nedir bu gülüş?
Muzaffer olmanın dinlencesi
bir bank
ve hınzır bir gülüşte midir?
Beyaz elbiseni geçiyorum
tanıdık bir yoksulluğun sadeliği
ellerin kucağında
ve tek süsün yeşil bir dal
koparılmaya kıyılmamış...

Lenin ve Nadya
soluk bir mavi bankta
İki ihtiyar değil onlar
aldanır bilmeyenler
Bir devrimin gençliği
işte karşınızda
Gülümseyişiyle kısılmış gözleri
çıkık elmacık kemikleri
kasketi ve asker ceketiyle Lenin...

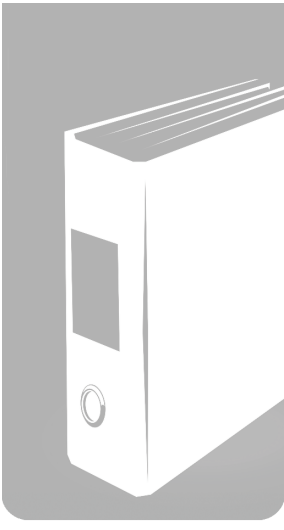
Ah Lenin söyler misin nedir bu gülüş?
Yoksa az önce haberini mi aldın
Beyaz orduları
köylüler nasıl kovaladı
İşte bu gülüş mü
"Daha onlar işçilerle köylülerin
- Yani bu ülkenin yegâne sahiplerinin
yani dünyanın ilk işçi devletinin
yani kralların ve burjuvaların tahtını deviren -
Daha onlar çok dayağımı yiyecekler
işçilerle yoksulların"

İşte bu gülüşün sırrı bu mu?
Ah Lenin,
yoksa Nadya
bu bahar güneşinde seni
kolundan dışarı sürükledi de
"biraz da beni dinle" mi dedi...
Aşıkların nazı ve tatlı işneleyişi mi?

Lenin ve Nadya
Soluk bir mavi bankta
Belki birazdan kalkıp gidecekler
Lenin'in çalışma ofisine
Cevap beklemekte devrimin sorunları
Cevap beklemekte
taşradan çıkıp gelen inatçı İgor
Bu devrim, toprağı
niye kendisine değil de
karısına verdi
Üstelik kolhozun yönetimine de onu seçtiler
Şimdi Yelizeveta
ihtiyar dişleriyle ona gülüp
"evin işini biraz da sen yap"
diye alay etmekte...

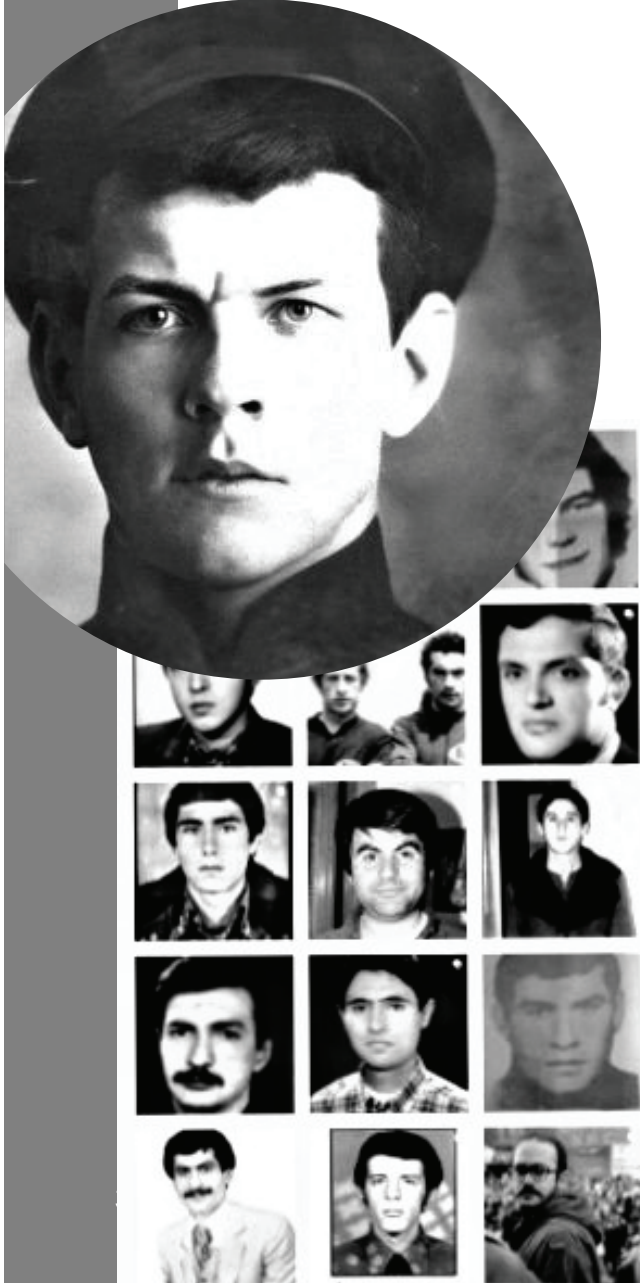
Ah Nadya
Söyle İgor'a mı gülüyorsun?
"Devrimler yalnız kralların tahtını değil
İgor anla bunu
erkeklerin ayrıcalıklı tahtını da yıkar."

Yoksa
Yoksa gülüşleriniz bize mi?
Hadi kalkın ayağa
geç kalmayın devrimlere
geç kalmayın muzaffer gülüşlere...

röportaj

Sanal Bir Arşivci: Narodnaya Volya

Elli yılı aşkın bir süredir kesintisiz devam eden devrimci kavga uğruna çok insanı feda etti. Bu insanlardan bugüne kitaplara, filmlere, romanlara, şiirlere kalan çok azı var. Katliamlarda öldürülenlerin yanında mitinge giderken, afiş asarken, gözaltında işkencede, yazılama yaparken, dergi-bildiri dağıtırken öldürülen yüzlerce hatta binlerce adsız kahramanın tarihi gün yüzüne çıkıyor. Kendine "Narodnaya Volya" adını veren, içimizden biri, bu adsız kahramanların fotoğraflarını arşivliyor ve her bir devrimcinin ölümünün kaydını tutuyor.

Bir süredir çokça takip edilen, renklendirdiği ve iyileştirdiği fotoğraflarla ünlenen bir hesabın kullanıcısı Narodnaya Volya. Instagram, Twitter ve Facebook mecralarından paylaşım yapan hesap dönem dönem farklı ülkelerden devrimcilerin fotoğraflarını paylaştı da özel olarak Türkiye'de farklı zamanlarda mücadele etmiş, çoğunun daha önce adını bile duymadığımız devrimcilerin fotoğraflarını yayınlıyor. Önsöz ekibi olarak bizim de severek takip ettiğimiz Narodnaya Volya ile arşiv çalışmasıyla ilgili konuştuk.

Öncelikle devrimciler ve genel olarak devrim tarihi için büyük bir açığı kapatıyor olduğunuzu belirterek başlayalım. Ölümsüzleşen devrimcilerin adı -halkın içinde eğer çok ünlenmemişse- genellikle yoldaşları tarafından anılır. Farklı yapılardan olan devrimciler de birbirinin değerlerine çok hâkim olmayabiliyor. Sizin çalışmamız hem bu yönden hem de örgütlerin

kendi tarihlerinde bir tamamlama niteliğinde. Böyle hummalı bir çalışmaya nasıl başladınız? Sizi buna iten temel bir nedenden bahsedebilir miyiz?

Geçmişten beri bilhassa devrimci geçmişe ilişkin görsellere ilgiliydim. Geçen yıl ilk pandemi döneminde çalıştığım iş yeri “ücretsiz izne” çıkarınca, bolca vaktim oldu. Photoshop öğrendim. Öncelikle ailenin eski fotoğraflarını renklendirmeye başladım, daha sonra odama asmak için görseller hazırladım. Ardından hep ilgili olduğum devrimci geçmişe dair görsellere yöneldim. Planlanmış bir şey yoktu, her şey kendiliğinden gelişti. Bununla birlikte, bu konuda bir eksiklik olduğunu hep düşünmüştüm.

Tek bir örgütün ya da tek bir dönemin de çalışmasını yapabiliydiniz. Ama sizin tercihiniz çok daha kapsamlı...

Belli bir kuruma yönelseydim bu ayrıştırıcı olurdu. Ben sosyalizm mücadelesinde yitirdiklerimizin ortak değerimiz olduğu vurgusundan hareket ettim. Bir yandan da yayınladığım devrimcilerin kurumunu yazmıyorum çünkü kurumunu yazsam onu belli çevreler savunacak. Kurum yazmadığım için de herkes tarafından sahipleniyorlar diye düşünüyorum.

Bu kadar farklı dönemlerden ve yerden, bu kadar farklı devrimcinin fotoğraflarını nasıl topluyorsunuz? Sanırım hakkınızda en çok merak edilen soru bu...

Çalışmalarımı destekleyenler çoğunlukla 78 kuşağından devrimciler ve Twitter takipçileri. Devamlı bilgi ve fotoğraf sağlıyorlar. Ailelerin ise yaşanan acılardan kaynaklı haklı bulduğum bazı çekinceleri var. Bir kısmı çalışmayı çok beğeniyor ve sorgulamadan destek sağlıyor; bazıları desteklersek, fotoğraflarımızı verirse başımıza bir şey gelir mi? endişesini taşıyorlar. Onları ikna etmeye, yaptığının anılarına bir saygı duruşu olduğunu anlatmaya çalışıyorum. Bununla birlikte fotoğraf vermeye yanaşmayan çok sayıda aile de var. Benim için fotoğrafların hangi kurumdan hangi gelenekten geldiğinin bir önemi yok. Ben bunun ortak bir hafıza olduğunu düşünüyorum. Ailelerin ve devrimci çevrenin desteğinden ayrı dönemin gazetelerini tarıyor; dönemin foto muhabirleriyle iletişime geçip orijinal fotoğraf sağlamaya çalışıyorum.

'Narodnaya Volya' her genç devrimcinin adını ilk duyduğu örgütlerden biri. Bu adı kendinize seçmeniz özel bir nedeni var mı? Profilinize fotoğrafını koyduğunuz kişiyle ne gibi bir yakınlık duyuyorsunuz?

Yar Yayınları'ndan çıkan, “Sabırsızlık Zamanı”nı okuyordum, kitapta bir nokta çok ilgimi çekti. Narodnikler

eyleme gitmeden önce, fındikkabuğunun içine zehir koyuyorlar ve eğer Çarlık polisleri tarafından yakalanırlarsa fındığı ağızlarında kırıp kendilerini öldürüyorlardı. Yapılan bu fedakârlık çok dikkatimi çekti. O sebeple de adımı kitaptan esinlenerek oluşturdum. Profil fotoğrafının hikâyesi ise şu; daha önceden Sovyetler Birliği ile ilgili arşiv fotoğrafları paylaşan Dmitri Kovalevich hesabının profil fotoğrafı. Kronştadlı bir denizci olan Anatoli Zhelezniakov Rus İç Savaşı sırasında Beyaz Ordu tarafından katlediliyor. Aslında ismi ve profil fotoğrafını değiştirip daha genel bir adla devam edeyim dedim ama arşiv bu adla özdeşleşti o yüzden değişiklik yapamadım. Bir de bu isimle Bolşevik düşmanı olduğumu düşünenler var, onlara da bildirmek isterim: Değilim.

Hesapları açmamızdan bu yana sizi en çok mutlu eden ya da tersinden moralinizi en çok bozan durumlar neler oldu?

Yeni görseller buldukça çok mutlu oluyorum ya da fotoğrafını daha önce bulamadığım için yerine karanfil koyduğum devrimcilerin sonradan fotoğraflarını bulunca mutlu oluyorum. Aynı zamanda 78'lilerin anılarını dinlemek onlarla tanışmak da çok mutluluk verici.

Çalışmanın boyutu büyüdükçe hesaba girip birinin fotoğrafını bulmak da zorlaşıyor. Sosyal mecralar dışında bu çalışmayı daha farklı bir platforma aktarma gibi bir hedefiniz var mı?

Bir e-kitap olarak toparlamayı düşünüyorum. Amacım arşivin toplu bir şekilde herkesin ulaşabileceği bir şekilde kullanıma sunulması, gerek tarihi merak edenlerin ve gerekse araştırmacıların kolayca faydalanabilmesi için.

Bize zaman ayırdığınız için çok teşekkürler... Umarız bu çalışmalar daha çok insana ulaşır...

cenker ekemen

Beyaz Perdede O'lar

*"İnsanları yüzüstü bırakacak tek şey korkudur."
Ken Loach*

Ne pahasına kazanıldığını göstermeden zaferleri anlatmak kolaydır. Biraz kahramanlık, biraz şaşa ve gösteriş yeter. Sonunda elinde ne kaldığını göstermeden yenilgileri anlatmak da kolaydır. Tarihten bir günah keçisi seçer topu ona atarsınız. Umudu yarına bırakırsınız olur biter. Ama O'nları zor yolu seçerek anlatmak cesaret ister. Sıradan, sade, hataları ve sevaplarıyla olduğu gibi... Sanki tanıklık ettiğin bir olayı tüm gerçekliğiyle not almışsın da bir dostuna anlatır gibi anlatmak. Kimin ne diyeceğini ne yapacağını umursamadan... Bu yazı hayatı yeniden ve yeniden üretenden ve onlar için savaşanların hikâyelerini beyaz perdede anlatanlardan söz edeceğiz. Elbette seçebildiğimiz örnekler üzerinden. Çünkü O'nlara hikâyeleri, yazılmaya başlandığı günden beri o kadar çok kişi tarafından anlatıldı ki hepsini böyle bir yazıya sığdırabilmek imkânsız gibi.

Kahramanların destansı anlatımı, insanlık tarihi kadar eskidir. Hatta mitler böyle doğar. Modern dönem mitleri de modern dönemin kendine has efsanelerinden doğdu demek yanlış olmaz. Modern dönemin en önemli mit yaratma araçlarından birinin sinema olduğunu önceki yazılarımızda ele almıştık. Özetle demiştik ki; egemenler mit yaratırken tanrısallaştırır. Oysa halkın kendine ait mitleri vardır. O anlatılmayan tarihi dilden dile yaymak içindir. Tanrı kralların meşruiyetini kanıtlamak için değil. Bu sebeptendir ki O'nlara hikâyeleri anlatılırken, egemenler O'nları iyi niyetli ama asla başarılı olamayacak karakterler olarak görür ve gösterir. Kendi kahramanları ne kadar tanrısalda, karşısındaki güçler o kadar sıra dışıdır. Kendi kahramanları saf iyidir. Karşısındakiler saf kötüdür. Hikâyenin gidişatı nasıl çeşitlenirse çeşitlensin, finalde durum değişmez. Süpermen hep kazanır. Öte yandan kendi hikâyelerini anlatanlar için ne egemenler tanrısaldır ne de egemenlerin karşısındakiler. Tüm varlıklarıyla olduğu gibi oradadırlar.

Sergei Eisenstein

Potemkin Zırhlısı
film afişi

gibi oradadırlar. Kimi zaman çelik gibi bir irade, kimi zaman dağılmış ve çaresiz. Kimi zaman tüm baskı araçlarının karşısında umut, kimi zaman kendi için bile kayıp. Ama hikâye hep devam eder. Tıpkı hayat gibi. Asla tam değil. Asla da olmayacaktır. Bu sebeple çoğunda final hep belirsizdir. Hikâye başladığı gibi devam ederken bir yerde sonlanır. Zira hikâyenin finalini yazacak olan yönetmen değil, hikâyesi anlatılanlardır. Bu hikâyelerde asıl düşmansa "Süpermen'in Kendisidir". (1)

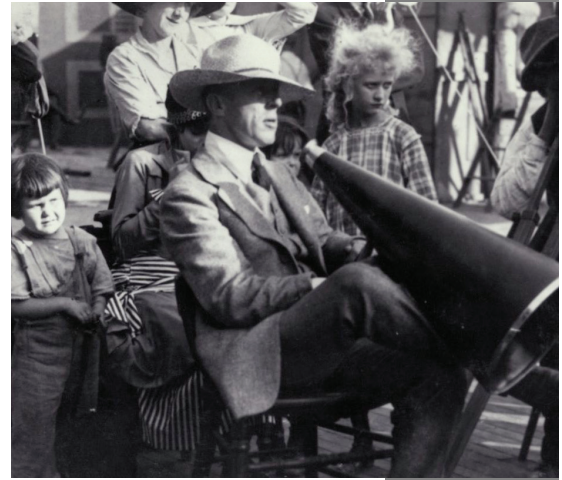
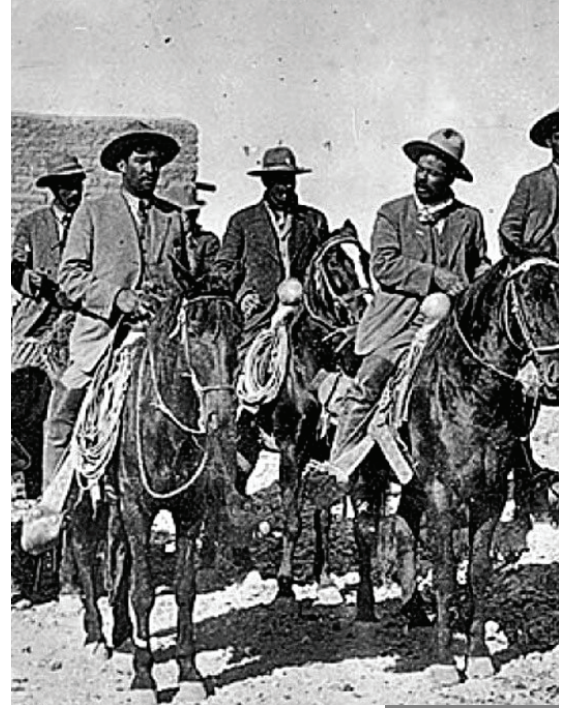
Sergei Eisenstein, "Potemkin Zırhlısı" filmini bitirdiğinde, dünya sinema tarihi açısından defalarca taklit edilecek bir başyapıt yarattığının belki de farkında değildi. Bugün Hollywood'un mükemmelleştirip taklit ettiği kurgu tekniğini dünyaya kazandırarak yeni bir evrensel dil yaratan bu film, aynı zamanda O'nların hikâyesinin, onların penceresinden anlatıldığı ilk sinema filmidir. Hem de sansüre uğramadan ve hem de dağıtım sorunu yaşamadan. Çünkü O'nların kurduğu özgür ülkede, O'nların emekleriyle çekilmiş ve O'nların hikâyelerini yine O'lara anlatan bir modern dönem halk mitiydi. Devrimin seyrini değiştiren bir zırhlının devrime nasıl katıldığını anlatan bu filmin kahramanları sırtında kırbaçla çalışıp, kurtlu yemeklerden başka bir şeye reva görülmeyen sıradan tayfalardı. Hayatları pahasına egemenlerin karşısına dikildiler ve sonunda özgürlüklerini kazandılar. Egemenlerin mitlerini de tarihin çöplüğüne gönderdiler. Saf seçtiler. Eisenstein bu filmle, kaybedildiğinde belki de çok farklı anlatılacak bir savaşın kazananlarını anlatmıştı. Bu savaşı ne pahasına kazandıklarını, sıradan insanların neleri değiştirebileceğini göstermek için, yine sıradan insanları oynatarak yaptı bunu. Çünkü kendi hikâyelerini en iyi onlar anlatırdı. Sıradan insanların hayatını aktaracak beyaz perdenin diğer halk ozanlarına biçim ve içerik olarak muazzam bir örnek bırakarak yoluna devam etti. Emeğin kurduğu bu yeni ülkenin dünyaya tüm hata ve sevaplarıyla nasıl güzel örnekler bırakacağını da habercisiydi bu film. Eisenstein, sadece bir yönetmen olarak değil, aynı zamanda bir kuramcı, bir bilim insanı gibi çalıştı. Tıpkı aynı dönemde üretim yapan Vertov, Pudovkin ve diğer sinemacılar gibi. Dertleri sadece kitlelere epik hikâyeler anlatmak değildi. Yeni bir evrensel dil bulmuşlar ve onu geliştirmek ve bu yeni anlatım aracına dair araştırmalar yapmak için bir laboratuvar kurmuşlardı. Gerçekliği aktarmanın en etkili yollarından birini yaratırken, beraberinde yeni bir gerçeklik tartışmasını da tetiklediler. Gerçekliğe filozofik bir bakış attılar. Onu sadece anlamaya ve yorumlamaya değil, değiştirmeye de çalıştılar. Bu anlamıyla devrimcileri ve devrimi yapan kitleleri anlatan filmler üretmeye devam ettiler. Günün en büyük devrimci sorumluluğu buydu. Amerikalı bir yazar tarafından yazılan kitap uyarlaması olan "Ekim: Dünyayı Sarsan On Gün - Sergei Eisenstein", "Ana - Vsevolod Pudovkin", "Lenin İçin Üç Şarkı - Dziga Vertov" dönemin önemli filmleridir. Eisenstein başta olmak üzere bu üç yönetmen sadece üretmekle kalmayıp, dünyanın bilinen ilk sinema okulunu da açarak, devrimin bu sanata verdiği önemi de göstermiş oldular. Estetik, ajit-prop, öykü anlatımı ve sinematografi filmlerinde ve dahası bilimsel çalışmalarında birleşiyordu. İşin en güzel tarafı da işçi devleti tarafından destekleniyorlardı. Sinemada toplumcu gerçekçilik, sosyalist gerçekçilik akımlarının da ilk örneklerini veriyorlardı.

Bir devrimi anlatan ilk film tuhaftır ki Eisenstein'in Potemkin Zırhlısı değil "General Villa'nın Hayatı" adlı 1914 yapımı Meksika Devrimini anlatan filmidir. Hem de Amerikan film endüstrisinin yaratıcılarından biri olan David W. Griffith imzalı

bir film. Roberto Rossellini'nin gerçek savaş mekanlarında İkinci Dünya Savaşı sürerken çektiği ve Yeni Gerçekçilik akımının ilk filmi sayılan "Roma Açık Şehir" filminden çok önce gerçek savaş mekanları ve sahnelerinin kullanıldığı bu filmde General Villa'nın kendisi de oynamıştı. Filmde oynama gerekçesini "devrimin paraya ihtiyacı vardı" diyerek anlatan Villa, Amerikan basınındaki popülaritesi sayesinde bu film için 25.000 dolar para almıştır. Villa'nın nasıl anlatıldığını sadece o dönemki film eleştirilerinden ve basından öğrenebildiğimiz bu film egemenler tarafından vizyondan kaldırılmıştı. D.W Griffith ise, bir daha asla haddini ve boyunu aşan bu tarz bir film yapmadı. Ancak bu bile bir düşkünler pansiyonunda yoksulluk içinde ölüp gitmesini engellemedi. Film hala kayıptır ve bir devrimcinin hikâyesini anlatan filmlerin başına neler geleceğinin ilk örneklerindedir. Kısacası sinemada sansür, baskı ve dağıtım ağına siyasi müdahale daha bu yeni sanatın ilk yıllarından beri süregelmektedir.

Kronolojik sırayla gidecek olursak, İtalyan Yeni Gerçekçiliği, İngiliz Free sineması ve Belge Ekolünden bahsetmemiz gerekir. Sinema hem bir sanat hem de bir kitle iletişim aracı olarak muazzam bir propaganda aracıdır ve sistemin böyle bir anlatım olanağını es geçmesi imkânsız gibidir. Birinci ve ikinci paylaşım savaşları sırasında tüm Avrupa her anlamda büyük bir yıkım yaşarken, sinema gelişme olanağını, daha sonra birbirine karşı iki büyük süper güç olacak olan ABD ve Sovyetler Birliği'nde bulmuştu. Avrupa ve dünyanın geri kalanında serüven biraz farklı bir rota izlemek zorunda kaldı. Dünya kesin bir şekilde egemenler ve ezilenler olarak ikiye bölünmüştü ve her taraf kendi olanakları doğrultusunda kendi hikâyelerini anlatmaya başlamıştı. İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllar, Amerikan sinema endüstrisi kapitalist dünyada büyük bir hegemonya kurmuştu ve neredeyse tüm ülkelerin film dağıtım sürecini tekeline almıştı. Ancak teknoloji sadece burjuvalar için gelişmiyordu. Optik bilimindeki gelişmeler, kameranın omuza alınacak ve stüdyo dışına çıkabilecek hale gelmesi, sokağın hikâyelerinin olduğu yerde anlatılabilmesini de kolaylaştırıyordu. Kendi hikâyelerini anlatacak pek çok yönetmen, yıkımın içinde büyüyüp geliyordu. İtalyan Yeni Gerçekçiliği (Nue-realizm) akımının ilk filmi sayılan Roma Açık Şehir filmi, yıkımın altında kalanların hikâyesini anlatıyordu. Rossellini objektifini asıl kahramanlar olan hayatta kalmaya çalışanlara çevirmeyi seçti. Onlar büyük değişimlerin destansı öykülerinin tanrısal karakterleri değildi. Sıradandılar. Avamdılar. Çocuklarının karnını doyurmak için bisiklet çalmak zorunda kalanlardı. Bir parça ekmek için saatlerce iş bulma ofisi önünde bekleyenlerdi. Roma Açık Şehir filminde olduğu gibi faşizme karşı sadece vicdani sorumlulukla direnişçilere yardım eden ve kurşuna dizilen bir rahipti onlar. Bu film, savaşın son zamanlarında, savaş hala devam ederken, bir direniş evinde oraya ulaşan bilgiler derlenerek gerçek oyuncularla çekilmişti. Savaşın ve faşizme karşı direnişin kendisi kadar gerçektir. Ardıllarının gelmesi imkansızdı. İtalyan Komünist Partisi üyesi olan ve kardeşini faşizme karşı direnişte yitiren Pier Paolo Pasolini, Visconti, De Sica ve birçok İtalyan yönetmen, bir yandan emeği, emekçileri, direnişi ve direnişçileri anlatırken, diğer yandan da sinemada Amerikan hegemonyasına karşı mücadele ettiler. Bu akımın son temsilcilerinden sayılabilecek olan Bernardo Bertolucci, Rossellini ilk filmi çektiğinde henüz doğmuştu. Ancak küçük burjuva bir ailenin çocuğu olan Bertolucci özellikle babasının işi sayesinde erken yaşta sanat camiasına girmişti. Yazar olarak ilk eserlerini 15 yaşından itibaren vermeye başladı ve erken yaşta tanıştığı

General Villa'nın Hayatı filminden bir sahne ve yönetmeni David W. Griffith

The Dreamers

RICHARD HARRIS
"THIS SPORTING LIFE"
RACHEL ROBERTS

Alan BADEL
William HARTNELL

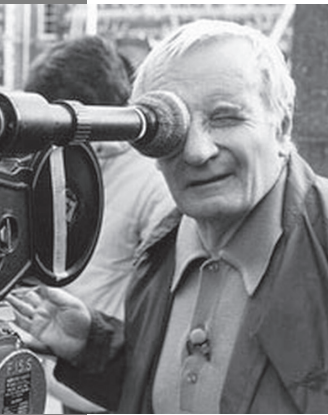
A BAKAN WHITFIELD & PARTNERS PRODUCTION
FOR THE BAKAN ORGANIZATION
A WALTER BRADY PRODUCTION

★★★★...Daily News

"Best Picture" for 1963
INTERNATIONAL FILM CRITICS

"Best Actor" for 1963
CANNES FILM FESTIVAL

This Sporting Life afişi ve yönetmeni Lindsay Anderson

Pasolini'nin asistanlığını yapmaya başladı. Objektifini nereye çevirmesi gerektiğini bilerek girdiği sinemada ilk olarak devrimi, devrimcileri ve faşizme karşı direnişi konu alması tesadüf değildir. Özellikle "Before the Revolution", "Komforist", "1900" ve "The Dreamers" filmleri toplumcu gerçekçi bakışın sinemadaki önemli temsililerindedir. Bu filmlerden 1900, yirminci yüzyılın tamamını bir çiftlikteki sınıfsal ilişkiler üzerinden anlatabilme yeteneğiyle sinema tarihindeki yerini almıştır. Fransız Yeni Dalga akımına ve akımı yaratan yönetenlere bir saygı duruşu niteliğindeki The Dreamers, 68 Mayıs olaylarına tanıklık eden bir Amerikalı öğrenci gözünden dönemin Fransa'sını anlatır. Avrupa'daki bu hareketi asla anlamayacak olan bu Amerikalı, direnişin içinde iki devrimci olan ikiz kardeşlerin özel yaşantılarına dahil olacak, bir yandan onlardan etkilenecek, bir yandan garip cinsel fantezilerinin nesnesi olacak, ancak kendini asla onlarla birlikte var edemeyecektir. Devrimci mücadelenin saçma entelektüel tartışmaların ve psikanalitik çözümlemenin konusu olmadığını göreceğimiz bu film, ikiz kardeşlerin Amerikalıyı öylece bırakıp kızıl bayrağın dalgalandığı sokağa dönmeleriyle son bulur. Neticede Bertolucci kendini Marksist olarak nitelendirmektedir ve Marksistler bilir ki teori gri, pratik yeşildir.

Lindsay Anderson, "If - Eğer" filmini çekmeden önce, bir sendikanın eğitim filmlerini çekmek için ilk defa kamera arkasına geçti. Kuvvetle muhtemel yönetmen olmak gibi bir ideali yoktu o zamanlar. Filmler üzerine yazılar yazdıkları bir dergi çevresiydiler sadece. İngiliz Free sineması böyle doğmuş oldu. Aşağı yukarı İtalyan Yeni Gerçekçileriyle aynı dönemde, benzer yöntemler kullanarak, objektiflerini aynı yere çevirmişlerdi. Ayakta kalmaya çalışan, sistemin dışına itilmiş, ayak takımının yaşadığı işçi gettoları doğal mekanları, aristokrasinin ahlaksızlık saydığı ne varsa ahlak anlayışları, bu mekanların ve sınıfsal kimliklerinin kaderlerini belirlediği gerçek kişiler ise anlatılarının baş kahramanlarıdır. Sporting Life, ilk filmi, bir maden işçisinin yıldız bir rugby oyuncusu olma sürecini ve bu süreçte neleri yitirdiğini anlatır. Madenden kazandığı geçinmek için yetmeyen ve dövüşerek hayatını kazanmak zorunda kalan bir maden işçisi, kendine farklı bir yol çizecektir. Ancak sınıfsal olarak yukarıya doğru çıktıkça, ahlaki olarak büyük çelişkiler yaşamaya başlar. Bir diğer film "If" kendisinin de içinden geçtiği İngiliz eğitim sistemini yerle bir eder. Topluma uyumlu bireyler yetiştirmek adına bireyin nasıl yok edildiğini bizzat yaşayarak deneyimlemiştir Anderson. Çünkü 1923'te sömürücü sınıfın üyesi asker bir babanın oğlu olarak Hindistan'da doğar ve önce özel kolej sonra da Oxford eğitiminden geçer. İzlemeyenler için filmin final sahnesinin muhteşem olduğunu söylemeliyim. Lindsay Anderson, topluma, burjuva eğitimini ateşe verin demektedir.

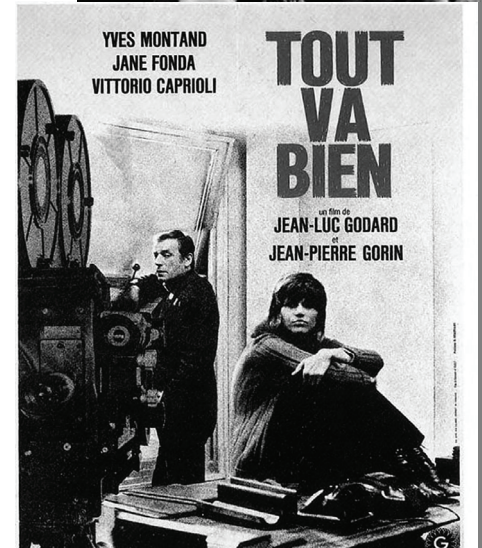
Fransız Yeni Dalga akımı, tıpkı İngiliz Free (Özgür) Sineması gibi bir dergi çevresi etrafında toplanmış, sürekli film izleyen ve eleştiriler yazan bir grup genç sinemacı tarafından yaratılmıştı. Onların da kaynağı Yeni Gerçekçi İtalyan sinemasıydı ancak biçimsel olarak da birçok yenilik getirmişlerdi. Daha sonraları diyalektik sinema diye tanımlanacak Brecht estetiğinin sinemada vücut bulmuş hali gibiydiler. Biçim ve içerik olarak kendi ardıklarını etkileme gücü düşünüldüğünde Fransız Yeni Dalga yönetmenleri, Sovyet yönetmenler kadar önemlidir denilebilir. Çünkü sinemanın anlatım olanakları konusunda yarattıkları devrim, Sovyet yönetmenlerin kurgu kuramını ortaya çıkarmalarına benzer. Zaten daha sonra akımın en önemli yönetmeni olarak sayılan Jean Luc Godard (Godar) diye okunur. Çok sevdiğim Marksist sinema hocam Ertan Yılmaz'ın çok dikkat ettiği bir konuydu, vesileyle anmak istedim. - Vertov Grubu adını verdiği bir sinema topluluğu kurar ve daha çok deneysel filmler çekerek yoluna devam eder. Sinemanın anlatım olanaklarını zorlamanın sinema ve toplum adına en devrimci görev olduğunu düşünmektedir. 68 Mayıs olaylarını önceden haber verdiği

söylenen “Çinli Kız” filmi, bir grup Maoçu devrimci öğrenciyi konu alır. Çin Kültür devriminin o yıllarda Avrupa’da farklı algılandığını söylemek gerekir. Sovyet antipatisi Avrupalı genç Marksistlerde Maoçuluğun garip bir tezahürü olarak kendini göstermişti. Yüz çiçek açsın bin fikir yarışsın, bakış açısı Sovyet proleterya diktatörlüğüne oranla daha naif gelmiş olmalı. “Hafta Sonu”; burjuvazinin çürümüşlüğüne ve toplumsal yozlaşmayı, “Her Şey Yolunda” bir işçi grevini, sendika patronları, devrimci öğrenciler ve öncü işçiler arasındaki ilişkiyi bir fabrika işgali üzerinden anlatır. Dönemin bir diğer yönetmeni François Truffaut - Fransua Trufo diye okunur. - örneğin “400 Darbe” filminde alt sınıftan, haylaz küçük bir çocuğun ıslah evine düşme serüvenini otobiyografik bir yöntemle anlatmıştır. Filmdeki çocuk Truffaut’un kendisidir. Yoksul olduğu için karısı tarafından erkek olarak görülme- yen bir baba, kocasını zenginlerle aldatan bir anne, sürekli disipline giden ve nihayet babasının ofisinden daktilo çaldığı için ıslah evine bizzat annesi tarafından bırakılan bir çocuk olan kendisi... “burjuvazi bize haylaz olmak dışında bir seçenek bırakmamıştı” diyen muhteşem bir film. Bu arada “400 Darbe” okulu asmak anlamına gelen Fransızca bir deyim. Truffaut da filmdeki çocuk gibi evden kaçtığı dönemde sinematek salonunda yatıp kalkmış bir haylazdır. Zaten sinema tarihini değiştirecek yönetmenlerle burada tanışır ve kendisini yönetmen yapacak süreç de Paris Sinematek’inde başlar. Görüldüğü üzere ötekilerin hikâyelerini anlatanların hikâyeleri de başlı başına birçok hikâye...

Tüm dünyayı etkileyen bu akımın dışında, kendi özgünlüğüyle endüstriye başkaldıran ve başkaldıranların hikâyelerini kendi özgünlüğüyle anlatan Latin Amerikan Yeni Sinemasına göz atmak gerekir. Tıpkı diğerleri gibi direnişin içinden, direnişi anlatan filmler çeken Latin Amerikalı yönetmenler, Avrupa’dan çok daha sert yöntemlerle sistemin dışına atılıyorlardı. Neticede ABD’nin arka bahçesi üçüncü dünya ülkelerinin bulunduğu bu coğrafyada savaş, İkinci Dünya Savaşı sonrası yaralarını sarmaya çalışan Avrupa’nın sanayi toplumlarından farklı bir anlam ifade ediyordu. Latin Amerika’da savaş demek tepelere yağın bombalar, sığınaklar demek değildi. Kardeşlerin farklı saflarda kamplaşması, uzun yıllar sürecektir olan iç savaş demekti. Yıllara yayılmış olan Amerikan müdahalesi, yeni işkence tekniklerinin yerli halklarda ve direnişçilerde uygulanması, başarısız halk ayaklanmaları girişimleri ve beş yüz yıllık bir antiemperyalizmin toplumdaki yansımaları buradaki savaş. Bu sebeple “Üçüncü Sinemaya Doğru” başlığıyla yayınlanan manifestoyu yazarken Arjantinli yapımcı ve yönetmen Fernando Solanas ve Octavio Gettino, tutsak olacakları, sürgün edilecekleri hatta suikast düzenlenerek kurşunlanacakları bir yola çıktıklarının farkındaydılar. Bu sebeplerdir ki politika, onlar için sadece politik film üretmekten ibaret olmamıştır. Aynı zamanda bir savaş biçimidir. Bu yüzdendir ki yarattıkları sinema anlayışının bir diğer adı Gerilla Sinemasıdır. Avrupa’nın tüm baskılara, sansüre, dağıtım tekelleriyle mücadelesine rağmen bir şekilde film yapımcıları, ekip ve ekipman bulabilmeleri yanında, gerilla tarzı film çeken Latin Amerikalı yönetmenlerin film yapma biçimleri oldukça ilkel sayılabilir. Aslında Türkiyeli toplumcu yönetmenlerin sinema süreçleriyle benzerlikler de gösterir diyebiliriz. Muhtemelen bu sebeplerdir ki Solanas ve Yılmaz Güney arkadaşlıklar ve Solanas “Sur - Güney” adlı filmini Yılmaz Güney’e adamıştır. Solanas’ın filmlerinden çok kişisel tarihinden söz etmekte yarar var. Geçtiğimiz yıl Covid-19 yüzünden kaybettiğimiz yönetmen, ilk olarak 1976 ‘da Paris’e sürgün gitti. Uzun yıllar sonra ülkesine döndüğünde solun da desteklediği dönemin başbakanını eleştirdiği için altı yerinden kurşunlandı. Bir süre tutsak olarak zindanda da yatan yönetmen önce sol ittifakla senatörlük sonra da Gerçek Sosyalist Parti ile başkanlık için yarıştı. Hatırı sayılır bir oy da aldığını söylemek gerekir. Geniş İlerici Cephe adlı ittifakta yer aldıktan sonra,

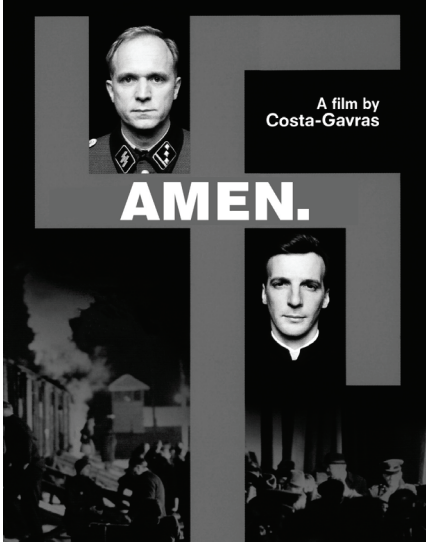

Jean Luc Godard ve filmleri
1) Çinli Kız
2) Hafta Sonu
3) Her Şey Yolunda

Costa Gavras
ve filmleri
1) Sıkıyönetim
2) Amen

sosyalist bir ittifak olan "Projecto Sur"un kurucuları arasında yer aldı. Partisi 2019 seçimlerinde yüksek bir oy oranıyla ikinci parti olurken kendisi de Buenos Aires senatörü olarak seçildi. Ne yazık ki Covid-19 virüsüne yenik düştü.

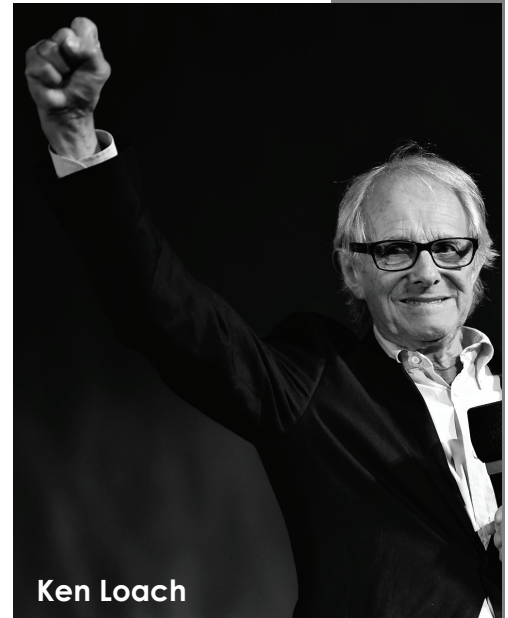
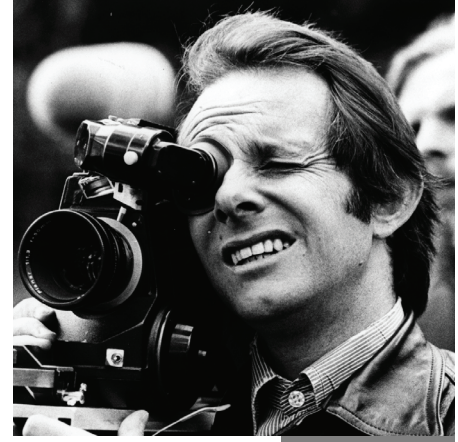
Costa Gavras; Fransız yönetmen olarak geçer ancak Yunanistan kökenlidir. Babası İkinci Dünya Savaşı işgal dönemlerinde komünist milislerle birlikte işgale karşı savaşmış, Yunan İç Savaşı döneminde milis olarak yer almış, savaş kaybedilince işi, hayatı elinden alınmış bir savaşçıdır. Bu sebeple, ev temizliğine giderek kendisini okutmaya çalışan annesi tarafından her zaman iyi bir eğitim alması, babasının yolundan yürümemesi için motive edilse de eğitim kurumları babasının kimliğini bahane ederek kendi yurdunda eğitim almasını engellemişlerdir. Bu sebeple Konstantin Gavras, iyi bir eğitim alabilmek adıyla hukuk okumak için Paris'e gider. O yıllarda avukat arkadaşlarıyla önce tiyatroya sonra sinemaya merak salar. Annesinin sözleri kendisi için çok değerli olsa da babasının ve diğer komünistlerin trajedileri karşısında kayıtsız kalmayacaktır. Politik sinemanın en önemli yönetmenlerinden biri böyle doğar. "Taraf tutmayarak da taraf tutmuş olursunuz" diyerek kendi tarafını seçen yönetmen, "Sıkıyönetim", "Z: Ölümsüz", "Kayıp" ve "Amen" gibi pek çok başarılı film çeker. Doğrudan devrimcileri anlatan izlediğim belki de en iyi film diyebileceğim "Sıkıyönetim" bir Latin Amerika ülkesinde -adı verilmez ama bu ülke Uruguay'dır- darbe gerçekleştiren ekipten olan ve kontra çeteleri eğitip, modern işkence tekniklerini polise öğreten bir CIA ajanının devrimciler tarafından kaçırılıp, infaz edilmesini anlatır. Onunla birlikte Brezilya konsolosu da kaçırılır. Büyük ve muhteşem, her şeyiyle planlanmış bir organizasyonla kaçırılan bu CIA ajanı, ülkede dünya bankası raportörü kimliğiyle bulunmaktadır. Profesyonel devrimciler, devrimcilerin kitle bağları, illegal yapılanma ve kuralları, devrimci istihbaratın önemi, dahası bir devrim mücadelesine dair ne varsa bulabileceğiniz muhteşem bir film çeker Costa Gavras. Filmin bir sahnesi özellikle önemlidir. Che vurulduktan sonra katillerin dehşetle ona baktıkları bir fotoğraf vardır anımsarsınız. Sahnenin bir benzeri yönetmen tarafından canlandırılır. Fakat bu kez masada yatan bir CIA ajanıdır. Costa Gavras bu sahneyle, Che'nin katillerine tokat gibi bir gönderme yapmış olur. Z filmiyle de Yunanistan'da polis şiddeti, derin devlet ve devrimcilerin nasıl kaybedildiklerini anlatmıştır. Eski Yunan'da ölümsüzlüğü simgeleyen Z harfi, tüm duvarlarda yer alır. Özetle aslında devrimciler hayatlarını kaybetmezler ölümsüzleşirler Costa Gavras'a göre. Filmi izlediğinizde o kadar çok tanıdık sahneyle karşılaşacaksınız ki, konu ve dönemi bilmesek burada geçtiğini söylemek mümkün olabilir. Yönetmenin adının Costa olarak anılmasının tek nedeni, çektiği ilk filmin jeneriğinde bir hata yapılmış olmasıdır. İsmi yanlışlıkla Costa olarak yazılır ve sonrasında hep bu isimle anılır. Bundan da hiç şikâyet etmez.

"İnsanların hayatlarıyla ilgili film yapıyorsanız politika olmazsa olmazdır." Ken Loach.

Bu yazıda en çok yer vermeyi tasarladığım ancak başka bir yazıda sadece onu ve filmlerini konu almaya karar verdiğim bir yönetmene geldi sıra. İşçi sınıfına ve sosyalizme adanmış bir hayat demek yanlış olmaz. Asla bitip tükenmeyen enerjisi ve inancı bence Ken Loach'ı işçi sınıfının en önemli yönetmeni yapar. Bu yazı bitmeden birkaç hafta önce -25 Kasım 2021'de- Torino Film Festivalinde kendisine verilen bir ödülü festival işçilerinin güvencesiz çalıştırıldıkları ve direnişe geçtikleri için işten çıkarıldıklarını öğrendiği için reddeden Ken Loach bunu ilk kez de yapmamıştı. 2009 yılında Looking for Eric (Erik'e Bakmak) filmiyle katıldığı Melbourne Film Festivalinden festivali İsrail'in finanse ettiğini öğrendiği için

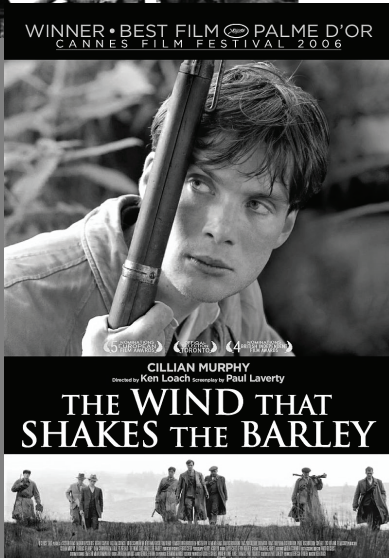
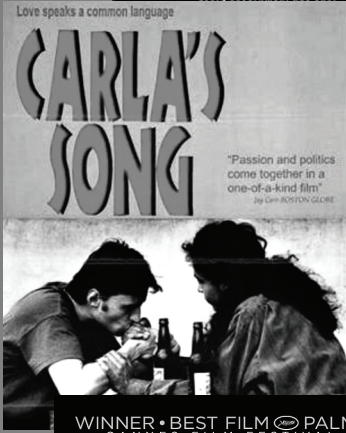
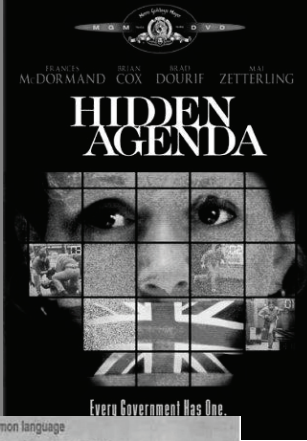
çekilmişti. Öncesinde de yine bir festivalde festival komitesinin işçilerin hakkını gasp ettiği gerekçesiyle aldığı ödülü iade etmişti. Bir işçi ailesinin çocuğu olarak Orta İngiltere'nin işçi mahallerinden birinde doğan Loach'un babası bir fabrikada elektrik işleriyle ilgili bir birimde işçi olarak çalışmaktadır. Babasına olan hayranlığını "işini muazzam bir özenle yapardı" diyerek anlatır Loach. Kendi de filmlerinde aynı özeni göstermiştir. O yıllarda işçi mahallelerinden çıkan çocukların çok azı yüksek öğrenim görebilmektedir. Loach bu şanslı azınlıktandır. Oxford'a hukuk eğitimi için gider. Ancak tiyatro kulübünde birkaç oyunculuk denemesi sonrası okul tiyatrosunda yönetmen asistanlığı yapmaya başlar. Bu kararında çocukken izlediği kumpanyaların etkisi olacaktır. Vodvil tarzında bu oyunlar için ileride "ezilenlerin mizahı" diyecektir. Hayatını baştan aşağı değiştiren bir kararla hukuk fakültesini yarıda bırakır ve BBC televizyonunda iş bularak TV dizilerinde asistan olarak çalışmaya başlar. Özellikle annesinin karşı çıkmasına ve babasının "bütün hayatın boyunca aç gezersin" demesine rağmen Loach, ezilenlerin hikâyelerini anlatmakta kararlıdır. Başlarda politik biri olmamasına rağmen yönetmenlik kariyerinin ilk yıllarından itibaren işçilerin, ötekilerin ve devrimcilerin hikâyelerini anlatır. Çünkü kendisi de ezilenlerdendir. BBC sürecinde yaptıkları TV filmlerini sahte hikâyeler olarak niteleyip madencilerin grevini konu alan bir belgesel çeker. "A Qestion of Leadership - Bir Liderlik Sorusu" adlı belgeseli çeker ve işçi sınıfının öncülük misyonuna gönderme yapar. Ardından kendisini bir yönetmen olarak dünyaya tanıtmayı sağlayan "Kez - Kerkenez" filmin çeker. İşçi sınıfının haylaz çocuğu Billy Casper'ın bir kerkenez kuşuyla iletişimi üzerinden basit ve sıradan hikâyesini anlattığı film büyük bir ilgi görür. Sıradan insanlar perdede kendilerini izlemektedirler. Başka türlü mümkün olmadığı için kavga eder. Yaşayabilmek için hırçındır Billy. Bir başka filminde yoğun eleştirilere maruz kalacaktır. Çünkü aristokrasinin ahlak anlayışını yerle bir etmektedir. Dünya işçilerin de sevişebileceğini görmüştür. "Navigator - Demiryolcular (2001)" filminde, özelleştirme sonrası demiryolu işçilerinin yaşadığı sıkıntıları ele almıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa toplumları, Keynesyen, yarı devletçi bir ekonomik model izlemek zorunda kalmışlardı. Bunun başlıca birkaç sebebi bazı sektörlerin sübvansede edilme zorunluluğuydu. 29 bunalımı Avrupayı büyük bir pazar kavgasına sürüklemiş, finans kapital büyük bir darbe almış, sistemin arz ve talep dengesi alt üst olmuştu. Savaş sonrası yaraların sarılması, gittikçe artan yoksullaşmanın ve işçi ayaklanmalarının önüne geçilmesi gerekiyordu. Bu da belli başlı sektörlerde, enerji, ulaşım, sağlık, eğitim gibi, devlet müdahalesini zorunlu kılıyordu. Tarihin ilk işçi devleti, tüm dünya için iyi bir örnek teşkil ediyordu. Tüm olanaklarını kullanarak birçok kitle iletişim aracı özellikle de Hollywood sinemasının tüm savaş filmlerinde aksi iddia edilse de savaşı Sovyetler bitirmiş, faşizme büyük bir darbe vurarak dünya halklarını kurtarmıştı. Halklar nezdinde meşruiyeti gittikçe artıyordu. Bu sebeple Keynesyen yarı devletçi ekonomik model belki de o yıllarda en iyi İngiltere'de uygulanmıştır diyebiliriz. Bir komünist partisinde örgütlü olmasa da hatırı sayılır bir işçi mücadelesi deneyimine sahip bu ülke de egemen sınıflar, iktidarı tamamen yitirmektense bazı sektörlerdeki avantajlarını kamu yararına terk etmek zorunda kalmışlardı. Ancak neoliberal saldırılar denilen Reagan'lı, Teacher'li, Özal'lı yıllarda reel sosyalizm çözülmüş, önceden kazanılan birçok hak, hızla geri alınmaya başlanmıştı. Özelleştirmeler bunun en önemli ayağıydı ve İngiliz işçi sınıfının en örgütlü olduğu yerler liman işletmeleri, demiryolu işletmeleri ve maden işletmeleri kamu işletmeleri idi. Hikâyelerinin anlatılması gerekiyordu. Ken Loach bu sebeple "Navigator" filmini yapmıştı.

Neredeyse tüm 70'li yıllar boyunca sansürle mücadele etmiş olan yönetmen, sonralarda dağıtım tekelleriyle savaşmak zorunda kal-

Ken Loach

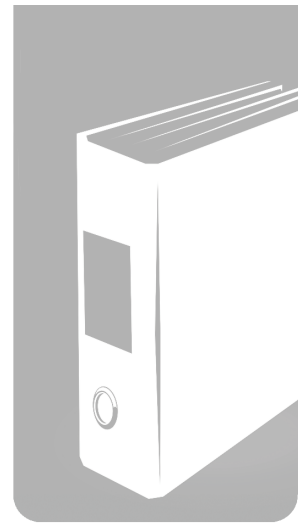
- Ken Loach filmleri
 1) Gizli Ajanda
 2) Carla'nın Şarkısı
 3) Özgürlük Rüzgarı

dı. Filmlerini gösterecek salon bulamıyordu. Muhafazakâr Partinin basın organları büyük bir karalama kampanyası yürütmektedirler. Ken Loach bu süreci yürütenler için kendisiyle ilgili çekilen bir belgeselde “pis herifler” diyor. Not: bu metnin yazarı da bir zat-ı muhtereme “pis herif” dediği için hakareten yargılanmış ve beraat etmiştir. Pis herif hakaret sayılmıyormuş ilgililere... Bu yıllarda BBC için işçi sınıfını anlatan bazı belgeseller çeken Ken Loach bu kez de sendika baronlarını karşısına alır. Defalarca tehdit edilmesine karşın geri adım atmaz ve filmleriyle sendika baronlarına savaş açar. Bir işçi partisi üyesidir. Tüm bu özelleştirmeler sürecinde sendikaların nasıl işçi sınıfını sattığını anlatan belgeseller yapar. Sendika baronları da Loach’a karşı savaş açarlar ve filmlerin çekilmesini engellerler. Tüm bu süreçler Loach’u daha da sertleştirir ve artık açıktan devrimcilerin hikâyelerini anlatmaya başlar. 1990 yılında çektiği “Gizli Ajanda” filmi politik suikastları konu almaktadır ve Muhafazakâr Parti’nin yoğun saldırılarına maruz kalır. Nikaragua devriminde Sandinistlere uygulanan şiddeti konu aldığı filmi “Carla’nın Şarkısı” hem bir işçi filmidir hem de Latin Amerikalı devrimcileri konu edinir. Glasgow şehrinde sistemle bir türlü uyum sağlayamamış bir belediye otobüsü şoförünün Carla adlı devrimci bir dansçıyla tanışması ve ardından onunla birlikte Nikaragua’ya kadar gidip kendini bir iç savaşın ortasında bulmasını konu edinen film, İngiliz işçi sınıfının durumuyla Latin Amerika’daki devrimleri birbiriyle buluşturmayı başarmıştır. Bir yandan tüm dünyanın ezilenlerinin kaderlerinin ne kadar ortak olduğunu anlatırken diğer yandan bazı bölgelerde durumun çok daha vahim olduğunu göstermektedir. Filmde eski bir CIA ajanı karakteri üzerinden Latin Amerika’daki darbelerin ABD tarafından nasıl tezgahlandığına, kontra çetelerin nasıl eğitilip buralara gönderildiğine de değinir. Bir başka kült yapıtı olan “Ülke ve Özgürlük” İspanya İç savaşına bakış atmaktadır. İngiliz Komünist Partisine üye olan David Carr, İspanya iç savaşında Cumhuriyetçilerin yanında savaşmak için uluslararası müfrezeeye katılır. Filmde devrimin Sovyet bürokrasisi tarafından ihanete uğradığını savunur. Ancak devrimi, haklılıklarını ve savaşın zorlu yanları büyük bir başarıyla aktarmıştır. Ardından gelen “Özgürlük Rüzgarı” filmi de İrlanda İç Savaşını, IRA’yı ve İngiliz Hükümetinin vahşet dolu uygulamalarını konu edinmektedir. Muhafazakâr Parti ve burjuva basını bu filmler sonrasında Loach’u terörist ilan ederler. “Kendi ülkesinden nefret eden yönetmen” manşetleri atarlar hakkında ancak Loach’un durmaya ya da durulmaya niyeti yoktur. Bu filmler hakkında şöyle demektedir “tarihin kırılma noktaları olarak gördüğüm yerlerdir buralar. Olaylar başka türlü gelişse belki de bambaşka bir dünyada yaşayacağımız kırılma noktaları.” En sevdiğim ve yaratıcı bulduğum filmlerinden biri “Meleklerin Payı” adlı yapıtıdır. İşçi sınıfına ayrılması gereken payın aslında nasıl buhar olduğunu viski üzerinden anlattığı muhteşem bir film. Loach hayatı boyunca kirkattan fazla film ve belgesel yapmış, işçi sınıfının yaşayan en büyük hikâye anlatıcılarından. Yattığı mitler, öyle tanrısal falan değildir. Tanrısal olan asgari ücretle geçinmeye çalışan bir ailenin trajedisidir. Loach’un yakın zamanda İngiltere İşçi Partisinden ihraç edildiğini söyleyerek bitirelim yazının ilk bölümünü. Sınıf sendikacılığından gelen ve Marksist kökenli Jeremy Corbyn’in parti liderliğinden Loach’un deyimiyile bir darbeyle uzaklaştırılması sonrası partiden ihraç edilenlerle ilişkisini kesmediği gerekçesiyle yakın zamanda uzaklaştırılır Loach. Pek umursadığını sanmıyorum.

Yazının bir sonraki bölümünde ‘O’ların hikâyelerini anlatan Türkiyeli ve yakın coğrafyamızdaki yönetmenlere yer vereceğiz. Lütfü Akad, Atif Yılmaz, Halit Refiğ, Yılmaz Güney, Zeki Ökten, Yavuz Özkan gibi ustalar ve filmleri yanı sıra, elbette kötü örnekler ve art niyetli denemeler de yazımızın konusu olacak.

Yukarıda adı geçen yönetmenleri ve filmlerini izlemeniz umuyduyla...

renas toprak

Bir Şiirin Bakır Çağı¹

Şiirin izleğinde hayatı, hayatın aynasında şiiri aramak kuşkusuz hem kolay hem de zor. Hele ki toplumsal mücadeleden beslenen şiirin güncesi, ayrı bir işçilik istiyor. Büyük şairleri ve onların büyük şiirlerini kuşkusuz ya ezbere biliriz ya da bir çırpıda söyleyiveririz. Bu yazıda eksik tarafları olacağına kuşkumuz olmadan, şiirde kavganın insanlarının portrelerini, seslerini, bakışlarını arayacağız.

İşçi sınıfının devrim mücadelesi uzun soluklu bir yürüyüş ve tıpkı bir ipek böceğinin kozaları gibi onlarca biçim, tarz, çeşit, konu içeriyor. Kimi zaman kendi organik aydınını, entelektüelini yaratıyor, kimi zaman da bu çevreleri etkiliyor.

Bir ahde vefa ve belleğimizin gereği yirmi arkadaşı ile idam edilen Paramaz ve yoldaşlarını anmadan başlamak olmazdı. Devlet eliyle siyasi cinayetlerin ilki olmasa da Ermeni ve Rumlar üzerinde başlayacak sürek avının habercisiydi bu infazlar. Yetişmiş onca sınıf önderi ve sosyalist de bu kıyımlarda yok edilecekti. İstos yayınevi tarafından basılan İstanbul'un Irgatları, Selanik ve çevresine etki eden bir işçi örgütlenmesine ışık tutar. İmparatorluğun şehirlerinde Rum ve Ermeni işçi önderleri ipek böceğinin kozalarını örme gayretini ilk gösterenlerdir.

Behçet Aysan yıllar sonra "İşçi Mihali'nin Ölümü" şiirinde,

*<<minareler çan kuleleri surlar
trenler cepheye asker götürüyor
1904, karanlık bir oda gibi Selanik.*

*Serez çarşısı dokumacılar grevi
ve bütün grevlerin iki önderi
biri Rum biri Türk, Kandiye'den.*

*gün ortasında esmer bir gece
Veles Demirkapı hattı greviydi
bir kurşun, işçi Mihali yerde>>*

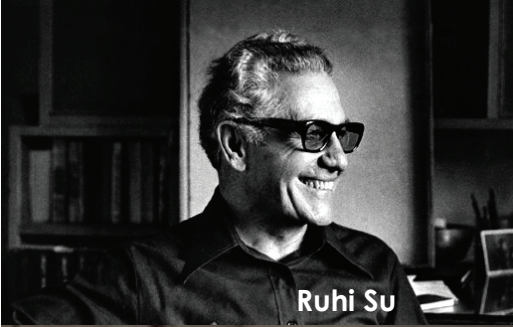
...diyerek bir selam çakar ve "bir gül gibi parıldayan yaralarımızın" kabuğunu koparıp alır ki, unutmayalım diye. Zira hafız-ı

1 Ece Ayhan'a saygı ile.

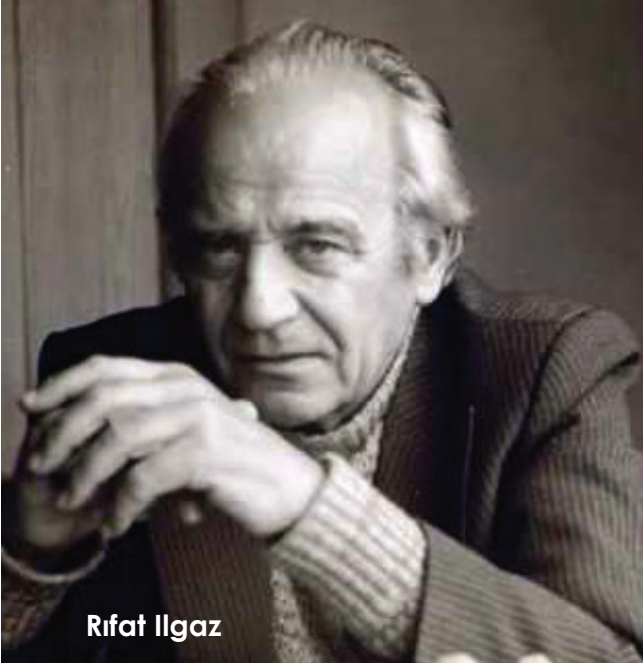

Behçet Aysan

Nazım Hikmet

Ruhi Su

Rıfat Ilgaz

beşerîyi isyana çağırarak sorumluluktur. Madımak katliamında bizden koparılacak olan Behçet Aysan, tarihin geri ucunda bize bir gül izi sunar.

İşçi Mihali'lerin ve yoldaşlarının açtığı yol unutulmayacaktır. Mustafa Suphi ve yoldaşları o yoldan bir kez daha yürümeyi ahdedediler.

Savaş sonrasının artığı İttihatçı kadrolar ve onların genç cumhuriyeti bir kez daha komünist fikriyata savaş açacak ve partinin önder kadroları fiziken yok edilecektir. Bir şair, Nâzım Hikmet sıcağı sıcağına seslenecektir.

<<kanunisani 28
karadeniz
burjuvazi
biz...>>!

Ruhi Su da hem şiirini yazdığı hem bestesini yaptığı bir ağıtla anacaktır 15'ler ve Maria'yı. Şiir ağıt da olsa o sınıfsal özü korur ve burjuvaziden hesap sorulacağını sözünü verir; "Gelir günler gelir, yaram sarılır/ Böyle gitmez bir gün hesap sorulur..." Maria'nın şiiri ise hala yazılmayı ve anlatılmayı bekliyor.

Şiir kendi izleğinde mücadelenin portrelerini konu edinirken, sınıfın ve öğrenci hareketinin yaşamlarının başkaca sorunları da şiirin konusu olacaktır. Geçmişe nazaran bugün daha can yakıcı bir şekilde önümüze düşen işçi cinayetleri, toplumcu şairler tarafından yirminci yüzyıl şiirimizde işlenecektir. Rıfat Ilgaz'ın "Alişim" şiiri, daha sonra üzerine tezler ve makaleler yazılacak şiirlerden olacaktır.

<<Kasnağından fırlayan kayışa
kaptırdın mı kolunu Aliş'im
Daha dün öğle paydosundan önce
Zileli'nin gitti ayakları.
Yazıldı onun da raporu:
"İhmalden!"
Gidenler gitti Aliş'im,
boş kaldı ceketin sağ kolu>>

Garip akımının temsilcisi Orhan Veli, Soma katliamı sonrası pankartlara yazılacak olan dizelerin şairidir. "Yüz karası değil, kömür karası/ Böyle kazanılır ekmek parası..."

Şiirimizin kuyumcusu, taş işçisi Ahmed Arif de tütün işçilerini düşünecek, şiirinde konuk edecektir; "Tütün işçileri yoksul/Tütün işçileri yorgun/Ama yiğit/Pırl pırl namuslu..."

İşçi Mihaliler, Suphiler, Marialar tarihin gölgelerinden sıyrılıp gün ışığına çıkacaklardır. İsimler değişmiş, yüzler değişmiş, el ayak değişmiş olsa da yol bir sürekin bin bir sözü vuku bulacaktır mücadelenin tarihinde. Nâzım Hikmet "Beyazıt Meydanındaki Ölü" şiirinde Turan Emeksiz'i bir kez daha ölümsüzleştirecektir. Turan Emeksiz öldürüldüğünde 19 yaşındadır. Kendi döneminin Ali İsmail Korkmaz'ıdır.

Sınıfın mücadelesi sadece toplumcu şairleri etkilemez. Bir tür topluma ilgisizlik ile aforoz edilecek olan İkinci Yeni şiirinde de sınıf mücadelesi ve devrimciler

yerini alacaktır. Erken bir aforozdur İkinci Yeni'ye yöneltilen suçlamalar. Bugünler de Bavul ve Ot gibi popülist eşantiyon dergilerin kapağını süslese de Turgut Uyar, ses edecektir tarihe. Hem işçi sınıfını hatırlayacak hem 68 kuşağının yiğit önderlerinden Mahir Çayan'ı.

<<Ve kimsenin bölemediği şarkıyı
Güllerin, buğdayların ve acının şarkısını
Bir Haziran uygulayacak sesimize.
Sütçünün sesiyle birlikte
Şoförün sesiyle birlikte
Erkenci işçilerin sesiyle birlikte
Sabaha başlamış sarhoşların sesiyle birlikte
Yaman sarhoşların sesiyle birlikte
Ve yeni uyanmışların ve yeni doğmuşların
ve herkesin ve herkesin
Sesleriyle birlikte
Bir Haziran uygulayacak
Kimse bölemeyecek ve kalbimiz
Hızla gelişecek>>²

<<şimdi biz haberi nerden verelim dersiniz
solgun ama aydınlık olanlardan
bir taraf olanlardan
söğütlerden de olur, kavaklardan da
ve çamlardan
yırtilıp giden adamlardan
ve durup duran adamlardan
içerden, dışardan türkiye'den, almanya'dan
ve solgun ama aydınlık olanlardan
Mahir'i sorarsanız, dışardadır, Türkiye'de>>³

Taraf olmaya çağırır şiirinde Turgut Uyar. Sürgünleri, mahpusları, kaçakları sesler. Nâzım'ın kurşun eritmeye çağırdığı kuşağa yetişmiştir Turgut Uyar. 68 kuşağının THKO ile başlayan o büyük 71 kopuşuna tanıklık edecektir. Tam da bu coşkunun ortasında Antik Yunan şairlerini kıskandıracak yetekte bir şair, Can Yücel, Mare Nostrum diyecektir;

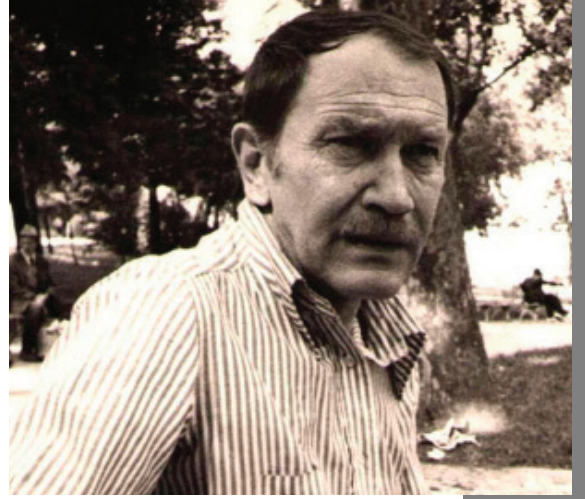
<<En uzun koşuysa elbet
Türkiye'de de Devrim
O, onun en güzel yüz metresini koştı
En sekmez lüverin namlusundan fırlayarak ...
En hızlıydı hepimizin,
En önce göğüsledi ipi...
Acıyorsam sana anam avradım olsun
Ama aşk olsun sana çocuk, Aşk olsun>>

Kanımcı bir daha bu yoğunluk ve sadelikte bir şiir daha yazılmamıştır Deniz Gezmiş için. Şiir Deniz'in portresini çizse de deniz olmanın felsefesini yapar. Deniz gibilerin zamanını anlatır.

Deniz'in meşhur bir fotoğrafı vardır Battal Mehetoğlu'nun ölüsünün başında. Deniz ailenin

2 Hızla Gelişecek Kalbimiz – Turgut Uyar

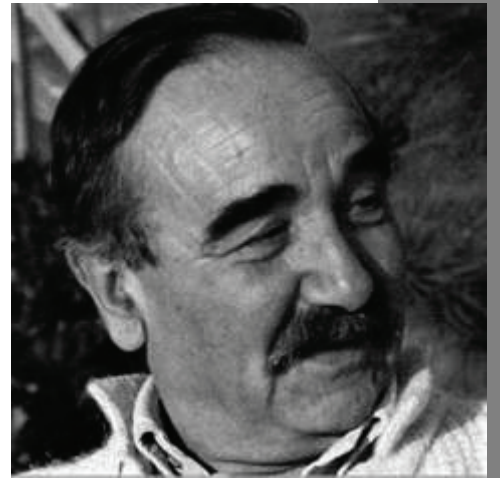
3 Bir Süregiden İlkbahar – Turgut Uyar

Turgut Uyar

Evrim Alataş

Orhan İyiler

Hasan Hüseyin Korkmazgil

Gülten Akın

Malatya'daki evinde de aileyi yalnız bırakmayacaktır. Malatya sonraki dönemde çokça gidip geldiği, THKO kadrolarının Nurhak hattı için örgütlendiği yerlerden olacaktır. Teslim Töre ile de bu bölgede tanışıklığı güçlenecektir. Evrim Alataş, "Her Dağın Gölgesi Denize Düşer" kitabında, bu geliş gidişleri hikayeler, anılar üzerinden anlatır.

Orhan İyiler de "Öldükleriyle Kalmadılar" kitabında Sinanların naaşını Adıyaman/ Gölbaşı'ndan nasıl getirdiklerinin yükünü tutar. Aile ile yakındır, bizzat gitmiştir. Kitabın girişinde devlet tarafından öldürülen öğrencilerin çetelesi vardır.

Şair olarak bu işi yapan biri daha vardır. Şiirden bir anıt dikmek ister. Huysuz ve sivri dilli Ece Ayhan'dır bu kişi. Battal Mehetoğlu anısına ama öldürülen tüm öğrencilere attığı anıtsal bir yapıttır "Meçhul Öğrenci Anıtı". Bir sokağa veya meydana dikilmemiştir, şiire ve kavgaya içredir.

<<Devletin ve tabiatın ortak ve yanlış sorusu şuydu:

- Maveraünnehir nereye dökülür?

En arka sırada bir parmağın tek ve doğru karşılığı:

- Solgun bir halk çocukları ayaklanmasının kalbine!dir>>

70'li yıllar kanımızca şiirimizin en gelişkin çağıdır diyebiliriz. 1960'lardan itibaren olgunlaşan sınıf ve öğrenci hareketi, kentleşme ve sanayi gibi olgular şiiri de bu hıza katmıştır. Bu dönem toplumcu şairlerinde yeni ağızlar bulunduğu bir dönemdir. Hasan Hüseyin Korkmazgil, bu dönemde en bilinen şairlerindendir. Kentli bir ozandır o. Türkü ile modern şiirin ortasında bir nota tutturacaktır. Fabrika bacası, irin, kasvet, grev, sınıf kini ortasında geleceğin türküsünü sesleyecektir.

<<Ve soluğum tükenmedikçe bu doyumсуz dünyada,

Güneşe karışmadıkça etim

Kavel Grevcilerinin türküsünü söyleyeceğim>>⁴

Antik Yunan'da lirik şiirin öncüsü, ilk kadın şair Lesboslu Sappho olarak bilinir. Maria'nın dili bizde burada çözülür. Şiiri yazılacak, sesi duyulacaktır. Bu tarihsel onur Gülten Akın'ı bulacaktır. Bu kadar erkek şair dünyasında, "kestim kara saçlarımı" diyerek bir şiar tutturacak; kah ağıt, kah türkü, kah şiir serpiştirecektir yol üstüne.

<<Ah, kimselerin vakti yok

Durup ince şeyleri anlamaya

Kalın fırçalarını kullanarak geçiyorlar

Eöler çocuklar mezarlar çizerek dünyaya

Yitenler olduğu görülüyor bir türküyü açtılar mı

Bakıp kapatıyorlar

Geceye giriyor türküler ve ince şeyler...>>⁵

Gülten Akın ince bir tül ile günceye vururken olayları, 12 Eylül'ün filiz kıran fırtınasını unutmayacak ve BÜYÜ diyecektir çocuk olanlara, aklı küçülenlere, yeni yetmelere. Hem mücadelenin dönüştürücü büyüüne hem büyümeye çağrı yapacaktır. Yolun sarp ve zorluğunu unutmadan ke-

4 Kavel - Hasan Hüseyin Korkmazgil

5 İlkız - Gülten Akın

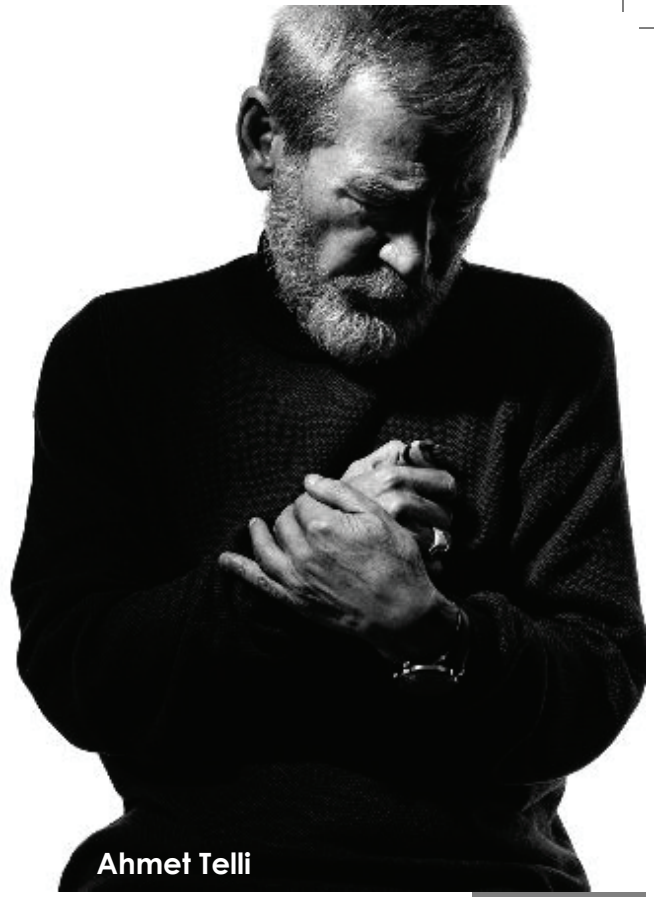
lepçeleri, gözaltıları, idamları sayıp dökcek ama büyü diyecektir, Lesboslu Sappho ve Maria'nın ruhuyla.

Bu dönem şiirinin kavga güncesi buraya sığmayacak kadar büyüktür. Onca isimsiz kahramanı ve özveriyi şiirine sığdırdığı için, belki *Sıyrılıp Gelen* şiirimizin orkestra şeflerindendir diyebiliriz. İsimsizlerin uğruna dövüştükleri beklentinin, durumun şiiridir o.

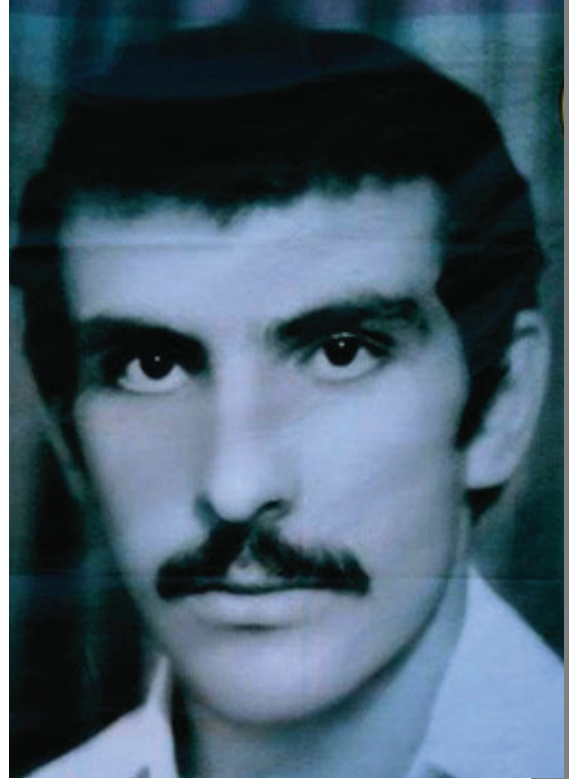
*<<Belli ki dağların, denizlerin
ve göllerin üzerinden
sıyrılıp gelmektedir seher
Belli ki yakındır
doğayı ve hayatı sarsacak saat...>>⁶*

Başlarken de demiştik, köstebek kazıyor. Bu derine kazıda ipek böceği kozaları gibi mücadelenin tarihi. Biz elimiz değdiğince kimi yönlerine dokunmaya çalıştık, eksiktir. Bir başka çalışma ve inceleme de ele alınmayan yönler ve tarzlar muhakkak elden geçecektir. Bitirirken özel bir şiirle devam etmek isteriz bu yürüyüşe. 12 Eylül faşizmi tarafından tutsak edilip, idam edilen Mustafa Özenç'in sesiyle yürüyoruz.

*<<O büyük gün geldiğinde
Ben kim bilir kaç yıldan beri
Ebedi yatağında toprağın derinliklerinde
Sonsuz bir uykuda olacağım
Fakat aslında her zaman beklediğim haberi
Uyanıp sesimi kimse duymasa da
O büyük zaferin tarifsiz coşkusuyla
Kuru toprağın altında ben de haykıracağım
Unutup geçmişte kalan acı günü
Kim bilir belki bir kış günü
Üzerimi yorgan gibi kaplayan
Bembeyaz karın keskin soğuşunda
Ya da sonbahar mevsiminde
Kemiklerime işleyen yağmurun sesinde
Duyacağım.
Ve milyonları saran o doyumsuz sevince
Ben de sessizce ortak olacağım.
Mevsim ilkbahar, sıcak bir yaz olsa da
Gece gündüz fark etmez
Ben her zaman hazırım.
Adımın yazıldığı taş bile yok olsa
Kalmamış ta olsa bu dünyada mezarım
Hatırlayıp tek canlı gelmese de başucuma
O müjdeyi ben doğadan alacağım.
Nasırlı ellerle yaratılan o görkemli bayrama
Hiç kimse fark etmeden ben de katılacağım.>>⁷*

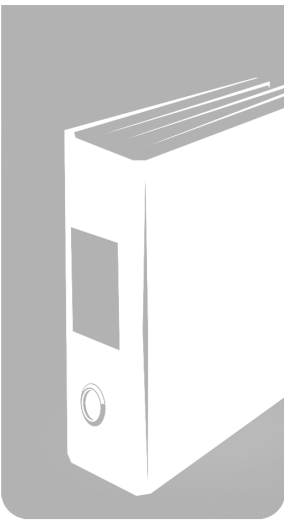
Ahmet Telli

Mustafa Özenç

6 Sıyrılıp Gelen – Ahmet Telli

7 O Büyük Gün Geldiğinde – Mustafa Özenç

sinan özgür

Kaybolmasınlar Diye

Kaybolmasınlar diye... Çünkü gelecek kuşaklar devrimcilerin devrimden önce burjuvaziyle ve onların devleti, faşizmle girdikleri amansız kavgada onların yaşantılarını, cüretlerini ve hayatlarının en güzel zamanlarında ölümü nasıl karşıladıklarını bilmeli.

Tarih; romancıların, öykücülerin ve şairlerin, dönemin siyasi-politik olaylarını kendi metinlerinde konu edinmeleriyle okunur biraz da. Biz okurlar bugünden düne bakarken Ekim Devrimi'nin neleri başardığını devrim öncesi yazılmış metinlerden de öğreniyoruz. Gogol, Tolstoy, Çehov, Çernişevski ve nicelerinde toplumun yaşadığı açlığı, sefaleti, sömürüyü, baskıyı çarlığın ve onun bürokrasisinin çürümüşlüğüne edebiyatın dilinden okuyoruz. Sadece toplumun yaşadığı acılarla değil, Marksizm'in Rusya'da daha ete kemiğe bürünmediği zamanlarda bireyin Çarlık'a karşı çıkışlarını ya da bireyin kendini var etme ama en nihayetinde edememenin hikâyelerini de okuyoruz. Bireyin Marksizm'den bihaber ya da uzak bir durumda kendini var etme savaşında dönüp dönüp duvara nasıl tosladığını da okuyoruz. Tekrar etmekte yarar var. Edebiyatın dilinden düne bakarken biz, Ekim Devrimi'nin neleri başardığını daha iyi anlıyoruz. Bu yazarların Rusçadan başka bir dilde tek bir cümle yazmamış olmalarına rağmen dünyanın bütün dillerinde okunmuş olmalarının nedenlerinden biri -belki de en önemlisi- devrim öncesi toplumun yaşadıklarını, bireyin çikışsızlığını şu ya da bu şekilde yazmalarıdır. Bizce en önemli neden budur.

Bizim yaşadığımız coğrafyada da gerici burjuva diktatörlüğü dönemi olsun, faşizm dönemi olsun toplum ağır sömürü şartlarında burjuvazinin amansız baskılarına, katliamlarına maruz kalmış ve bu durum bütün şiddetiyle devam etmekte. Tam da bu noktada ve anlamda devrimcilerin sınıfsız-sömürsüz bir dünya kurma savaşında burjuva devletin şu ya da bu aygıtları tarafından bazen idamlarla, işkencelerle, sokak ortasında infazlarla, bazen de toplu katliamlarla devrimciler öldürüldü. Ama mümkün olmadı onların adlarını unutturmak. Örnek olsun diye, bugün kaç çocuğun adı Deniz ve adını niye Deniz koymuşlar, araştırılması yapılırsa niye öldürülemedikleri de anlaşılır. Adeta 'Deniz Benim' dercesine bu adlar çocuklara konuluyor. Bir kez daha yineleyelim, edebiyatın buna katkısı var. Nasıl olmasın ki; her deniz bizi Deniz'lere götürüyorsa

Denizler şiirde, romanda, öyküde, türküde anlatıldıkları içindir. Edebiyat işte böyle devreye girer. Neruda'nın söylemiyle 'şiir boşuna yazılmış olmayacak'.

Bu deritte ve bu anlamda Habib Bektaş'ın 'Boncuk' öyküsünden bir diyalog;

-Sen okula mı gidiyorsun?

-Yok diyorum, gitmiyorum. Sen?

-Ben küçüğüm daha. Neden yazıyorsun?

-Ben düşüncelerimi yazarım.

-Neden, kaybolmasınlar diye mi?

Çocuğun söylediğidir asıl amaç. Hafıza diri kalsın diye, bellek canlı kalsın diye. Neden mi?

Kaybolmasınlar diye... Çünkü gelecek kuşaklar devrimcilerin devrimden önce burjuvaziyle ve onların devleti, faşizmle girdikleri amansız kavgada onların yaşantılarını, cüretlerini ve hayatlarının en güzel zamanlarında ölümü nasıl karşıladıklarını bilmeli.

Kaybolmasınlar diye... Çünkü ne uğruna, kimin uğruna bunca mücadele, bilsinler, görsünler, öğrensinler.

Kaybolmasınlar diye... Çünkü ve asıl önemlisi bütün bunlar bilinsin ki devrimcilerine sahip çıksınlar. Tıpkı şu anda Küba halkının kendi devrimcilerine sahip çıkması gibi; biz Fidel'in ve Che'nin, biz Jose Martin'in çocuklarıyız diyerek.

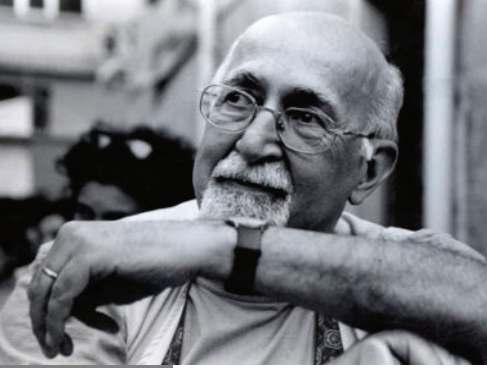
Ve bu coğrafyanın gelecek kuşakları kendi devrimcilerine sahip çıkacaklar mı? Elbette çıkacaklar biz Deniz'in, biz Sibel'in, biz Vefa'nın çocuklarıyız diyerek. Bunda edebiyatın da katkısı olacaktır. Mutlaka tarihe not düşercesine namuslu yazarların kaleminden çıkan, gerçekliğin gözüne bakarak yazılan metinlerin katkısını görüyoruz. Yeter ki yaşam bizi sınıfsız ve sömürsüz bir dünya için verilen bu kavgada namuslu yazarların metinlerinden mahrum bırakmasın. Yeter ki yaşam bizi edebiyatsız bırakmasın. Her ölümsüz devrimcinin kavgasına el-şiir, el-öykü, el-roman yazılsın. Yazılsın ki Vefa gibi, Kenan gibi, Aysun gibi ve daha niceleri gibi ölümlü dünyanın ölümsüz kahramanları olarak belleklerde, çocukların adlarında sonsuza kadar yaşasın.

Akdeniz sahilinde dolaşıyoruz Vefa'yla. Kilometrelerce yürüdüktan sonra durdu Vefa. Ayakkabısını ve çoraplarını çıkardı. Durgundu o gün Akdeniz. Ama karıncaların su içtiğini görmedim. Vefa da görmedi eminim. Görseydi bana söylerdi. Çünkü Vefa güzel olan hiçbir şeyi sadece kendine saklamazdı... Dalgaların gelip ayaklarına çarpmasını bekledi. Akdeniz'in o gün durgun dalgaları gelip ayağına çarptığında, bir dize mırıldandı. "Akdeniz gelip parmağıma dokundu." O anda dört dizelikten oluşma bir şiir yazdı. Ama daha sonra küçük bir kâğıda yazdığı bu şiiri Vefa kaybedecekti. Ne yazık ki benim de hafızam iyi olmadığından geriye kalan üç dizeyi hatırlamıyorum. Şimdi anlıyorum ki Akdeniz nasıl gelip parmağına dokunduysa o da bize her dokunduğunda biz Denizleşiyorduk.

Dört dizeden oluşan o şiir kayboldu. Benim hafızamda ilk dizesi var. "Akdeniz gelip parmağıma dokundu." İklim değişti, artık Akdeniz değil, gülümsemiyorum da. Önce şiir kayboldu, sonra Vefa'yı kaybettik. Ama o ölmedi. Şiiri, öyküsü, romanı yazılmalı. Biliyorum yazılacak da, sonsuza kadar şiirlerde, öykülerde, romanlarda yaşayacak 'kaybolmasın' diye. Adı, doğacak bebeklere verilecek. Belleklerde ve bütün güzel şeylerde yaşayacak. Sadece anıları korumak için değil, kavgada en ön safta onun adını okumak için Faris Kuseyri'nin deyimi-

Kemal Özer

miyle: 'Bundandır, edebiyata inancımız tamdır!'

Elimizde tam da bu inancımıza cevap veren bir kitap. 'Temmuz için Yaralı Semah'. Yıl 1993. Yer Sivas, Madımak Otel. Prometheus'un ateşini halklara taşımak isteyen devrimciler (ki bunlardan biri Vefa Serdar'dı) şiirlerle ses olmak isteyen şairler. Ezgileriyle selam vermek isteyen müzisyenler ve semah dönmek isteyen kızılı erkekli çocuklar. Faşist devletin planı ve programı dâhilinde 33 insanın diri diri yakıldığı bir katliam. Kaybolmasınlar diye Kemal Özer 'Temmuz için Yaralı Semah'ta anlatıyor. Okumak gerek...

TEMMUZ İÇİN YARALI SEMAH

Hayat her zaman edebiyatın önünde midir? 'O' anlarda bazı şeylerin sözcüğü olmadığını hayat size gösterir. Belleğiniz, cümleleriniz durur. Ama hayat durmaz. Sizin hayatınızın 'o' anda donmuş olması hayatı durdurmaz. Hayat her şeye rağmen akmaya devam eder. Devam eder etmesine de edebiyat hayatın içinde ise; işte o zaman edebiyat, hayata bir nanik çeker. Niye mi nanik? Kaybolmasınlar diye!

Temmuz İçin Yaralı Semah'ta öfkeyle, acıyla, isyanla dolu günler geçtikten, kabarmış duygular yatıştıktan, özneleri insan olarak görmeye başladıktan, geçen zamanı çeşitli boyutlarıyla kavradıktan sonra yazılmış bir kitap. Bu duyguları kitabın sunu şiirinden anlıyoruz.

"Dilini düğümleyen sessizlikti bunca yıl
söyleyecek olduğun sözü çünkü
damarlarında taşımalydın ey Ozan

...

Her ağız sussa bile ancak o zaman
göze alabilirdin konuşmayı, belli belirsiz
bir ürperti kalsa bile alevlerden geriye
Çözüldü işte düğüm, söz hazır dile gelmeye"

Açılış şiiri durumundaki 'Sivas Buluşması' ise kitabın tema seçimini oluşturuyor ve tek başına bir bölüme dönüşüyor 'Gülün Sınava' başlığıyla.

Sonraki bölüm üç şiirden oluşuyor. 'Yolun Sonu', 'Orda Bulunmayan' ve 'Yangın İkizi' şiirler girilen yolun üç aşamasına değiniyor. Birincisi katliamın sarsıntısını yaşayan, ikincisi katliam yerinde bulunmayan, üçüncüsü ise belli koşullarda herkesi kapsayacak olan.

Üçüncü bölüm geride kalanlardan yansımış görüntülere bırakıyor. Bakılanı görünür kılmak için.

Dördüncü bölüm, katliamda yitirilen sanatçı ve yazarlara tek tek bakılan dokuz şiirden oluşuyor.

Beşinci bölümde katliamda yitirilen genç kadın ve erkekler 'Ömrü Kısa Kelebekler' olarak anlatılıyor.

Altıncı ve son bölüm tek şiirle 'Bir Başka Yürüyüş İçin' ile bitiriliyor.

KAPAKTA DURMA EY OKUYUCU İÇERİ GİR

Kitap, yangınla karşılaşanları Sivas'ta toplayan ve sınav çağrışımıyla bir olaydan yola çıkarak başlıyor. O olayda!

"Bizi bir araya getiren
Elimize aldığımız kızıl bir güldü

Yüzyıllar önce bir dostun eliyle
Atılan taşlardan daha ağır
Onulmaz bir yaraya dönüşmüştü

...
Bizi bir araya getiren
Gülü sınavdan geçirecek o sözdü
Biri taş, biri taştan daha ağır
Susmak mı konuşmak mı hangisi
Dedemin siteminde tartılan yükümüzdü''

Bu kitaptaki şiirler bazı kavramları yeniden tanımlıyor. Bunlardan biri de 'tanıklık'. Bu şiirdeki 'tanıklık', bir gözlem tanıklığından çıkıp, görünür olmayı sağlayan bir tanıklığa dönüşüyor. Bakılanla görülen arasında bir diyalektik. 'Temmuz İçin Yaralı Semah' böyle bir tanıklık yapıyor. Yaşanana tanıklık ederken onu 'bakılan' olarak bırakmayıp, görülmesini sağlıyor. Bakılanın arkasında yatan duyguları, tepkileri, acıları, dramaları... Tek sözcükle 'insani özü' görünür hale getiriyor.

"Bakılanı görünür kılan
Yalnız bizi değil
Kendini de görür
Bize baktı mı?"

'Temmuz İçin Yaralı Semah' bir anlamda da kanıt kitabıdır. Uzaktan baktığında yolun sonu olarak görülen şeyin aslında yıllardır sürüp giden bir yürüyüşle bugüne taşınan ve o yürüyüşü görünür kılan bir kanıt. Yaşanana bakılınca katledilenleri gören, katliamdan kalan duyguları, tepkileri, bütün bunların bir yürüyüşe dönüştüğünü gören ve gösteren bir kanıt.

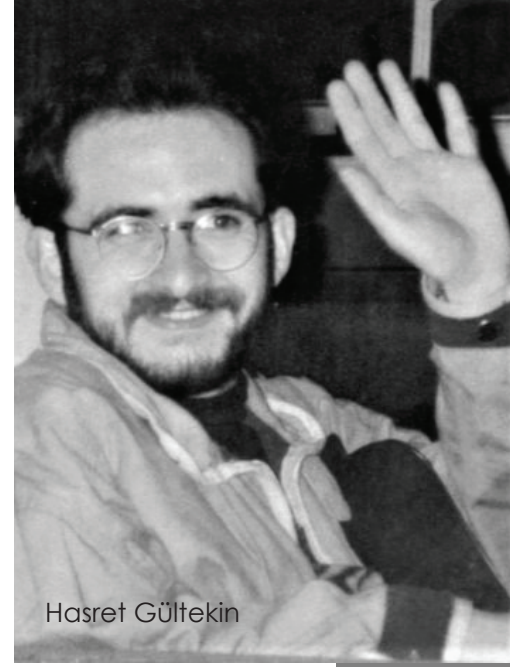
"Yol durdu yeni bir adım yok, durdu benim için
Kendimi gördüm yolun sonu kuşukuyu söyleyemem"

...
"Yol durdu, ben durmadım, kendimi buldum,
ömrüm içine sığıdı yürüyüp gidecek olanın
bir yürüyüş, yeniden başladı kısacık bir adımla"

Bakmakla yetinmeyin diyor okurlarına Kemal Özer. Bakılanı görünür kılın. Böylece Lorca'nın dizelerindeyiz artık, orada dolaşyoruz: 'Ölürsem Açık Bırakın Balkonu'. Siz bu dizelerde dolaşırken birdenbire dumandan boğularak ölen genç bir kadın başucundaki 'yaşamak istiyorum' diye başlayan yazısıyla adeta çarpılıyorsunuz.

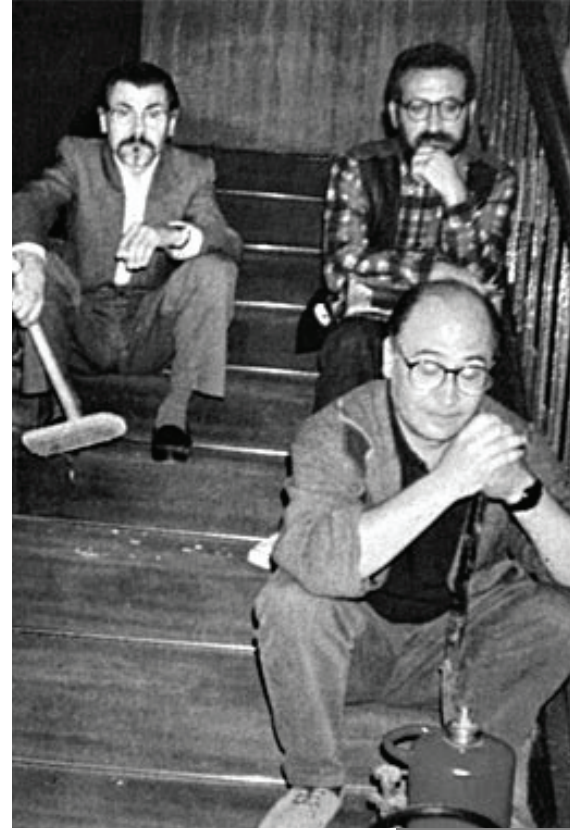
"Yaşamak istiyorum
Ama kendimce
Neden acımasızlar
Yaşama karşı
Özgürlüğü
Neden kısıtlıyorlar
Kendim olmak istiyorum
Kendim olmak
Kendim"

Pir Sultan gibi, bu defa faşizmin katlettiği insanları diriltmek istiyor Temmuz İçin Yaralı Semah'taki şiirler. Kitabın 'Ömrü Kısa Kelebekler' bölümünde şöyle seslenir ozan; kaybolmasınlar diye...

Hasret Gültekin

Metin Altıok, Uğur Kaynak ve
Behçet Aysan

Koray Kaya

“Gördüysen her şiirin bir ömrü
Daha derin kazıdığını belleğe
Yeniden çıkacaktır susanlar
Konuşan ağızlardan bir yürüyüşe”

Herkesin belleğine bir mih gibi çakılan üç şairin otelin merdiveninde bekleyişini bu defa sözcüklerle bir ressam gibi tekrar çiziyor bir başka şair.

“Ucu göğe dayalı
Bir merdivendi zaman
Beklediler basamaklarında
Çıkmadı hiçbiri yukarı
Beklediler kaygıları suskun”

Çocuklar da unutulmuyor. Koray’dan Özlem’e... Çocuklar tarihsel yürüyüşü gerçekleştiren olarak resmediliyor. ‘Ömrü Kısa Kelebekler’ bölümü, özellikle ‘Koray’ şiiri katliamın vahşetini anlatıyor. On iki yaşında bir çocuğun yaşama bağlılığı ve kırık sazı için duyduğu üzüntü okuyucuyu sarsarak öne çıkan bir şiir.

“Koşan bir haber olacak her zaman sesi
Taşınacak yıllar geçse de Koray
Kırılmış bir sazın telaşlı haberini”

Temmuz İçin Yaralı Semah şiirleri ayrı ayrı okundukları gibi tek bir şiir olarak da okunur. Tek bir nehir şiir... Dikkatli okuyucu bir sonraki şiirin önündekinden güç aldığını görecektir.

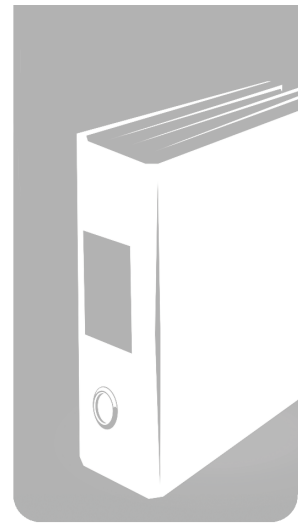
İster ayrı ister tek bir şiir olarak okunsun asıl önemli olan Temmuz İçin Yaralı Semah ve benzeri kitapları bıkmadan usanmadan gündemde tutmaktır.

Cemal Süreya bir şiirinde ‘Sesinde ne var biliyor musun/ Söyleyemediğim sözcükler var’ diyor. Cemal Süreya incinmesin ‘Söyleyememek’ değil bizim mesele. Faşizmin canlarına kastettiği insanların seslerinde yarım kalmış sözcükler var.

Ve biz, ölümsüzleşenlerimizin seslerinde yarım kalmış sözcükleri, onların sesleriyle en gür şekilde sonsuz kere söyleyelim ki söylenmemiş sözcük kalmasin.

Niye mi?
Kaybolmasınlar Diye!
Son söz Kemal Özer’in.

“Biz susuyorsak dostlar, niye konuşsun toprak
Açmıyorsak ağzımızı dağlar neden dile gelsin
Niçin hesap sorsun gök, niye sahip çıksın ırmak
Biz anısını ve acısını unutursak ölümlerimizin”

halil yeni

Sadece Devrim İçin

Resmindeki boynu büküklüğün,
Adaletin sönüklüğünden gelir.
Döküklüğünden gelir vicdan denilen kudretin,
Ve bitikliğinden, bostan korkuluğu faşizmin.

Oysa gözlerin ışıklı bahçe,
Sen en güzel kırmızımızdın narçiçeğinde.

Üç günlük uykusuzluğun,
Karanlık bir gecenin bitişiğinden gelir.
Yetişmişliğinden gelir aydınlık günlerin.
Ve ışıltısından, görkemli zaferlerin.

Şimdi başın dizimizde,
Nice uykuların var,
Deliksizce.

Sayısız biber gazı yemişliğin,
Korkaklığından gelir ülkeyi yönetenlerin,
İktidar oluşundan kibir denilen illetin,
Ve susmuşluğundan gelir,
Akşam ajanslarına düşen haberlerin.

Oysa ciğerin yeşil elma kokardı,
Bedenin Gezi parkında yeşeren fidandı.
Sana vuranların başındaydı yıldızlı üniforma,
Dostların güneş doğana kadar barikattaydı.

İnsanların "Ülkeyi sen mi kurtaracaksın" demesi,
Umutlarına bir gün bile su vermemesinden gelir.
Güneşe çevirmemesinden gelir kuruttuğu düşleri.
Perde çekik,
Cam kirli,
Ve kapılar üç kat kilitli,
Yirmi dört saat canlı kamera kayıtlarında,
İç huzurları özel güvenlikli.

Ve elbet ki kardeşim elbet ki,
Sen kurtaracaktın savaş yorgunu ülkeyi,
El ele tutuştüğün yabancıyla kırarken bencilliği,
Tokatlayıp yere serecektin boşvermişliği.

Şimdi öyle kısık dururken sesin,
Ağrı kesiciyle ağrısı kesilmez yüreğimizin.
Soramasak da hesabını şu zamansız gidişinin,
Meydanlarda hep dalgalanacak resmin.
Ve bu yaşam dolu hayatta öldük mü,
Bir şey uğruna öleceğiz,
Sadece devrim için...

Abdullah Cömert Anısına...

"Üç günde sadece beş saat uyudum.
Sayısız biber gazı yedim, üç defa
ölüm tehlikesi atlattım.

Ve insanlar ne diyor biliyor musunuz?
"Boş ver ülkeyi sen mi kurtaracaksın?"

Evet, kurtarmasak da bu yolda öleceğiz.
(O kadar yorgunum ki, üç günde yedi tane
enerji içeceği dokuz tane ağrı kesici ile ayak-
tayım. Sesim kısık vaziyette ama gene saat
altıda alanlardayım, sadece devrim için)"
Abdullah Cömert

hakan tosun

Yeni Deneyimler ve Kayıt Almanın Önemi

İstanbul'a döndüğümde montaj için görüntüleri tararken karşılaştım kendimle. Muğla'ya gidişimizin ikinci gününde Kalem mevkiinde sunum yaparken gördüm ve şaşırđım. Sanki aradan onlarca yıl geçmiş de arşivi tararken tesadüfen eski anılarla karşılaşmışım gibi bir histi. Oysa aradan sadece dört gün geçmişti. Başka bir boyutta yaşayan benmişim gibi geldi, ya da bir rüya hali gibi.

Uyuyorsun ve uykuda yaşadıkların uyandığında bir anda siliniyor zihninden. Hatırlamaya çalışıyorsun silik birkaç görüntü dışında bir şey görmüyorsun. Oysa ateşlerin ve dumanların arasında hayatlarını tehlikeye atarak tek bir ağacı kurtarmak için canla başla çalışan insanlar gerçektir. O görüntüleri çeken, eve döndüğünde izleyen ve bu yazıyı yazan ben de öyle.

İyi ki video var, iyi ki fotoğraf var, tekrar hatırlamak ve hatırlatmak için.

01.10.2021

Fotoğraflar: Hakan Tosun

Çocukluk anılarımdan ateş yakmayı sevdiğimi hatırlıyorum. Yüzümde hâlâ izleri durur. Zift dolu bir tenekeyi ateşe verip üstüne büyük bir kaya parçası atmıştım. Sıçrayan ziftler yüzüme yapışmış ve çıkarırken de iz bırakmıştı. İz bırakmak... Ne kadar da çok anlamı var. Yüzümde kalan o izlerin ruhumdaki karşılığı neydi acaba, hiç düşündüm mü? Taşı attığımda yüzüme doğru gelen siyah ateş parçalarının tenime dokunduğu anda duyduğum acı veren sıcaklık ruhumda nasıl bir etki bırakmıştır acaba? Acı mı, korku mu, suçluluk duygusu mu, nefret mi, yoksa tecrübe mi?

Çocukluğumun geçtiği İstanbul Sultan-gazi'deki evimizin arka bahçe tarafı askeri alana bakıyordu. Tel örgüleri geçip o sonsuzmuş gibi görünen boş alana girerdik mahal-ledeki yaşitlarımla. Dağların arasında kalan

küçük vadinin ortasında küçük bir de deresi vardı. O alanda geçirdiğimiz zamanlardaki oyunlarımızdan biri de dereden kurbağa toplamaktı. Küçük kurbağalar ama, kurbişler. Herkesin sevdiği bir hayvan vardır ya ve o sevgi çocukluktan başlar genellikle, benim seçimim de kurbağalar olmuştur. Bilmem belki de karşıma çıkan ilk onlar olmuştur. Bahsettiğim yaşlar beşle dokuz yaş arası bir zaman. Evlerimizden getirdiğimiz ya da çöplerden bulduğumuz boş konserve kutularına su doldurup küçük kurbağaları içine koyup evimizin bahçesinin kuytu bir köşesinde saklardık. Sabah büyük bir heyecanla kalkıp yanlarına gittiğimde kutuların içinin boş olduğunu görürdüm. Nasıl olup da kutulardan çıktıklarına anlam veremezdim. Dağlar, tepeler, dereler, dipsiz kuyular, çalılıklar bizim için merak uyandıran gizemli yerlerdi. Günümüzün tamamına yakını o alanda geçirdiğimiz için üşüdüğümüz zamanlarda ya da zevk için bulduğumuz kuru dal parçalarından ateşler yakardık. Kurumuş çalılıkları tutuşturmak, o esnada çıkan çıtırtıları dinlemek ve ateşi izlemek hoşuma giderdi. O zamanlardan kalmış aklımda ateşin de bir sesinin olduğu.

2009 yılıydı hiç unutmam çünkü benim için milattır. Kameramı alıp yolculuğa çıktığım yıldır. Arkamda bir hayat bırakıp yeni bir hayatın peşine düştüğüm zamandır. Yerli tohumları korumak ve devamını sağlamak için evinin çatısına bahçe kuran bir adamın hikayesiydi ilk belgeselim. Çekimler bittiğinde Erol abinin bana verdiği gerçek tohumları alıp Antalya Olimpos'ta yaşayan arkadaşlarıma götürmüştüm. Misafir tohumlar demiştik adına. Nerede bir toprak parçası varsa oraya tohumlar ekilmeli ve yaygınlaştırılmalı diye düşünmüştük. Bir tohumdan bir ağaca ve koca bir ormana dönüşen bir hayat söz konusuydu ve Erol abi o tohumların emanetçileri olarak görüyordu bizleri.

O köyde başlayan yolculuğum ara vermeden devam etti. Birçok ekoloji mücadelesini belgeledim geçen yıllar içinde. HES'lerden termik santrallere, taş ocaklarından altın madenlerine, termik santrallere, doğa ve yaşam için verilen mücadelelerinin içinde bulundum fakat ilk kez bir yangının içinde olacaktım ve kayıt alacaktım. Bu sefer yıllar sonra o çok sevdiğim ateşin başka bir yüzüyle karşılaşmak için çıkacaktım yola. Kurumuş otlarla başlayan o küçük ateş büyümüş ve bir orman yangını haline gelmişti. Bizim gibi o da büyüdükçe saflığını yitirmişti. Orman yangınlarına müdahale etmek ekoloji mücadelesi içinde bir ilkti.

"...belirlediğimiz istikamete doğru ilerlerken bir taraftan da şehir merkezinden dahi görünen dumanı takip ediyorduk. Duman bir nevi bizim gideceğimiz yönü belirleyen bir işaret gibiydi."

Muğla'da başlayan yangının haberini aldığımda İstanbul'daydım. Kadıköy Dayanışma Ağı (KDA) gönüllüleriyle birlikte yangın söndürme çalışmalarına katılmak için gece yarısı Kadıköy'den yola çıktık. Aramızda daha önceden yangın deneyimi olan kimse yoktu. Ne yapacağımız, nasıl davranacağımız konusunda kendi aramızda konuşuyorduk. Oraya gittiğimizde yangına müdahale eden profesyonel ekibin "ayaklarına dolanmak" gibi de bir kaygımız vardı. Neyle karşılaşacağımızı ne yapacağımızı çok bilmeden on saatlik yolu atlattık.

Sabah saatlerinde Milas Belediyesinin oluşturduğu Afet Koordinasyon Merkezine ulaştık. İstanbul'dan getirdiğimiz yardım malzemelerini teslim ettik. Koordinasyon merkezi ülkenin çeşitli noktalarından gelen yardımların toplandığı ve ihtiyaç olan yerlere ulaştırıldığı toplanma yeri idi. Gıdadan giysilere, yangın söndürme tüplerinden kürek, tırmık, işçi tulumlarına kadar her şey vardı. Biz de kendimiz için gerekli olan tulumları ve yangına dayanıklı ayakkabılarımızı ve gerekli malzemeleri alıp yangın bölgesine doğru yola çıktık.

Toplanma merkezinde bölgeyi iyi bilen yetkili kişilerin yönlendirmesiyle belirlediğimiz istikamete doğru ilerlerken bir taraftan da şehir merkezinden dahi görünen dumanı takip ediyorduk. Duman bir nevi bizim gideceğimiz yönü belirleyen bir işaret gibiydi. Yangın bölgesine yaklaştığımızın bir diğer işareti de toprak yollardan yoğun toz bulutları çıkararak sıralar halinde geçen itfaiye araçları, ara sözler, iş makineleri, işçileri taşıyan kamyonlardı. Bu yoğun atmosfer heyecanımızı da artırmaya başlamış yangın yerine varmak için acele etmeye başlamıştık. İlk ulaştığımız yer Muğla Menteş köyü yakınlarıydı, oradaki yangın köye ulaşmadan söndürülmüştü. Araçtan inip köylüler ve ülkenin çeşitli noktalarından yangın söndürme çalışmalarına destek vermek için gelen gönüllülerden durum hakkında bilgi almaya çalıştık. Yangının çıkış noktası, kaç ayrı noktada devam ettiği, nereye doğru ilerlediği, kaç gündür devam ettiği ve en önemlisi bizim çalışmalara nasıl dahil olabileceğimiz sorusunu soruyorduk.

Yangın söndürülmüş soğutma çalışma-

ları yapıyordu. Gönüllülere ihtiyaç duyulan en önemli nokta da burasıydı. Yukarıdan helikopter veya uçakla atılan su yangının sönmesinde etkiliydi fakat suyun atıldığı bölgelere aşağıdan müdahale edilmediğinde ağaç köklerinin tam olarak sönmemesi ateşin tekrar canlanmasına sebep oluyordu. Gönüllüler de kendileri için daha az tehlikeli bir iş olan soğutma çalışmalarına tırmıklarla, yangın söndürme tüpleriyle, bidonlara doldurdukları sularla destek oluyorlardı. Daha az tehlikeli derken bir şeyi ilave etmek gerekiyor, sönmüş bölgelerden çıkan duman dikkatli olunmazsa bir insanın hayatını tehlikeye atabilecek kadar yoğun karbonmonoksit salıyordu. Yine bölgede olan yetkililerden aldığımız bilgiye göre zehirlenme çok yavaş gerçekleştiği için günler sonra bile etkisini gösterebiliyordu. Bir anda yere yığılıp kalma ihtimali vardı.

“...yanan ağaçların külleri havaya çıktıktan sonra bir kar tanesi gibi yere inmiş ve ağaçların diplerinde kara benzer bir görüntü oluşturmuştu. Siyah ve beyazın oluşturduğu çok çarpıcı bir görüntüydü.”

Röportaj yaparak ve çevreden detaylar toplayarak ilerlerken elinde kaplumbağa ile bekleyen genç bir kadınla karşılaştım. Kaplumbağa yanmış ve sadece kabuğu kalmıştı. Fotoğrafını çektikten sonra röportaj yapmak için izin istedim. Ormanda yaşayan hayvanları kurtarmak ve yaralı olanları tedavi etmek için bir ekip olarak geldiklerini söyledi. Dört gündür bölgede olduklarını, birçok hayvanı kurtardıklarını -elindeki kaplumbağa kabuğunu göstererek- ama bu çabalarının yeterli olmadığını, daha geniş bir ekibe ihtiyaç duyulduğunu göz yaşları içinde anlattı. Kayıpların sadece ormanda yaşayan hayvanlar olmadığını, köylerdeki kümes hayvanlarının da yangından etkilendiğini söyledi. Zira köyler boşaltılırken köylüler büyükbaş ve küçükbaş

hayvanlarını aldıklarını kümes hayvanlarını bıraktıklarını ya da bırakmak zorunda kaldıklarını söyledi. Elindeki kaplumbağa kabuğuna bakarak “bu anları unutmamak için bu kabuğu evime götürüp saklayacağım” dedi.

YANMIŞ KAPLUMBAĞA VE ATEŞLE YENİDEN KARŞILAŞMA

Yanmış ağaçların olduğu alana girdiğimde hissettiğim iki karmaşık duygu vardı. Korku filmlerinde gördüğümüz o ürpertici manzaraya benzer bir görüntü kara delik gibi beni içine çekmişti. Hava aydınlıktı fakat karşımızda kocaman bir karartı vardı. Başınızı nereye çevirseniz kömüre dönmüş yüzlerce belki binlerce ağaçla karşılaşıyordunuz. Yanmış ağaç kokusu nasıldır bilir misiniz? Yüzlerce ağacın küle döndüğü bir ormandaki kokunun nasıl olabileceğini tahmin edebiliyor musunuz? Yoğun bir yanık kokusu havaya karışmış, gördüğümüz o ürpertici manzarayı tamamlar hale gelmişti. Aynı karartıya baktığımda gördüğüm bir diğer şey ise yanan ağaçların küllerinin yerden yükselerek kar taneleri gibi yere inmesi ve ağaçların diplerinde kara benzer görüntüler oluşturmasıydı. Siyah ve beyazın oluşturduğu çok çarpıcı bir görüntüydü. Sanki orman yanmamış da gece karanlığında kar yağmış bir orman görüntüsü veriyordu. Yeşil yerini başka renklere bırakmıştı; o renkler bu sefer siyah ve beyazdı.

Kalem mevkiinden ayrılıp aynı bölgenin bir diğer ucuna doğru yola çıktık. Uzaktan gördüğümüz dumanın kaynağı olan alevlere ulaştık. Sönmüş bölgelerdeki durağanlık, karanlık atmosfer bir anda yerini hareketliliğe bırakmıştı. İtfaiye ekipleri, gönüllüler büyük bir çabayla yangına müdahale ediyorlardı. Hortum taşıyan insanlar, dar patika yollarda ilerlemeye çalışan arazözler, yangının ilerlemesini durdurmak için kesilen ağaçların düşme sesleri, seslerini duyurmak için bir-

birlerine bağırınlar, gönüllü sağlık ekipleri, testere sesleri, sirenler, bir anda yön değiştiren alevlerden ve dumandan kaçmaya çalışan insanlar... Tam bir mahşer yeri gibiydi. Biz söndürme çalışmalarına destek olurken rüzgârın etkisiyle başka bir yere sıçrayan küçük bir kıvılcım bir anda onlarca ağacı yutan kocaman bir canavara dönüşüyordu. Bir ağacı kurtarmak için büyük bir özveriyle verilen uğraş onlarca ağacın yanmaya başladığını görmemizle yerini karamsarlığa bırakıyordu. Yukarıdan helikopterlerin attığı suların etkisi oluyordu fakat su aşağı inene kadar etkisi azalıyor bir kısmı ise daha yere inmeden ateşin etkisiyle buhara dönüşüyordu. Yangın söndürme uçağının olmaması, helikopterlerin sayısının az olması, farklı noktalarda çıkan yangınları söndürmede yetersiz kalınmasına neden oluyordu. İlk kez bu kadar büyük alevler görüyordum. Bir taraftan kayıt yapıyor diğer taraftan da şaşkınlıkla büyük alevleri izliyordum. Rüzgârın ani yön değiştirmesi alevlerin üzerimize gelmesine neden oluyor, aynı zamanda dumanın içinde boğulma tehlikesi yaşıyorduk. Havanın sıcak olması, yoğun koşuşturma ve alevlerin sıcaklığı nedeniyle vücut ısımız oldukça yükselmişti. Arada bir helikopterlerden atılan suyun küçük damlları bizi serinletiyor ve bir an olsun kendimize gelmemizi sağlıyordu. Havadan atılan sular yüksek yerlerde gökkuşağı oluşturuyordu. Bu da hayatın bizim için sunduğu renkler gösteriydi. Yeşil yerini siyahla beyaza, ardından da bütün renklerin içinde olduğu gökkuşağına bırakıyordu. O renkleri gördüğümüzde tekrar umudumuz yeşeriyordu.

Yangın bölgesinde beş gün kaldık. Menteş köyü ve Kalem mevkiinden sonra Dalaman ve Köyceğiz'deki yangınlara müdahale ettik. Uzaktan gördüğümüz dumanla başlayan yolculuğumuz yanmış ormanlara, daha sonra ise ateşle sıcak temasımıza kadar ilerledi. İstanbul'dan gelen on iki kişilik diğer ekip bu çalışmalara dahil oldu. İki günlük deneyim, yeni gelen arkadaşlarımızdan daha

tecrübeli yapmıştı bizi. İki gün önce bize yapılan uyarıları biz onlara yapıyorduk. Kuşaktan kuşağa geçen bilgi ve tecrübe aktarımını farkında olmadan biz de devam ettiriyorduk.

Türkiye'deki orman yangınları birkaç ana başlıkta incelenebilir; iklim krizi, yangına yeteri kadar müdahale edilememesi, yangın söndürme uçaklarının yetersizliği, yanan bölgelerin imara açılması, yangınların bilerek çıkarılması ve söndürülmemesi gibi. Önümüzdeki zamanlarda bu iddialarla ilgili yeni gelişmelerle karşılaşacağımız kesin. Yeni uçaklar alınıp alınmadığı, yanan bölgelerin tekrar ağaçlandırılıp ağaçlandırılmadığı gibi konuların takipçileri duyarlı insanlar ve kurumlar olacaktır. Bizim yolculuğumuz açısından değerlendirilmesi gereken konu ise yangına müdahale eden gönüllülerle ilgili olacak. Muğla yangınından döndüğümüzde yaptığımız değerlendirmede bu tür doğal afetler için (yangın, deprem, sel baskını vb.) profesyonel yerel ekipler kurulması ve eğitim çalışmalarına başlanması gibi sonuçlar ortaya çıktı. Ekoloji hareketinden bir grup arkadaşımız yangın söndürmeyle ilgili teori ve pratik dersler aldı, EkoAfet Müdahale - Eğitim grubu kuruldu ve 2021 yazında çıkan son yangınlar Dersim dağlarındaydı, 'Dersim İçin Yollardayız' diyerek bir araya gelerek yollara düştük. Bir diğer sonuç ise bu deneyimleri kayıt altına almanın bu dönemin hafızasını oluşturmanın önemiydi. Aradan on yıllar geçer ve biz ilerlemiş yaşlarımızda bu dönemleri, mücadele deneyimleri ve kişisel anılarımız olarak büyük bir gururla hatırlarız. Yazının girişinde eksik kalan bir şeyi ekleyerek yazımızı sonlandıralım.

İyi ki fotoğraf var, iyi ki video var, iyi ki yazı var. Tekrar hatırlamak ve hatırlatmak için.

Anayurdun Kalbi

Bin dokuz yüz kırk bir
Yirmi bir Haziran
fabrikalarda işçiler ve
kolhozlarda
köylüler.
Önceki gün de olduğu gibi
yaratmak için
Sosyalizmi
Barış içinde yaşayan
ve çalışan
milyonlarca
insan...
Ama yirmi iki haziran
gecesi
takırdadı demirden canavarlarıyla
yok etmek için
yirmi dört yıllık cenneti
Avrupa'nın 'fatih'i
milyonlarca Nazi.
Zevkle tüttürüyordu sigarasını
Fransız
ve İngiliz
ve Amerikan
tekelci burjuvazi;
yani bilcümle kana susayan
cani
ki, yıkılsın diye Sovyetler,
şu çürük dişli Fritz¹
tüm olanaklarıyla
desteklemedi mi?
Ama ak, kara ve kızıl, sarı
saçlı, sakallı;
Sovyetlerin evladı,
tanıyordu binlerce mil öteden gelen
bu gamalı barbar düşmanı.
Takvimler gösterirken
Bin sekiz yüz yetmiş biri
Père Lachaise² dek
çarpışıyordu işçiler
ve karşı tarafta eski hasmıyla
Thiers
Tek hedef, bertaraf edilecek
"Komün dö Pari."³
Şimdi aynı barbar suratlı
sınıfın,
dayandığına şahit oluyordu
kapılarına kızıl vatanın...
Kepast "Brest"⁴
Kiev
Minsk
Donetsk
Voronej
Novosaçtinsk

düştüler bir bir
ve Avrupa'nın 'fatih'i
demir makineleriyle
uygularken Blitz krieg'⁵
kendinden emin görünüyordu, çünkü
ona göre, bu makinenin karşısında
durmaya hangi güç cesaret edebilir?
Ve düşman
dedi ki,
"Şimdi hedef Stalin'in Şehri!"
yani anayurdun kalbi...
İşte o an
seslendi Rokossovski⁶
tüm heybetiyle:
-Alman ordusu bir makinedir,
ve makineler de bozulabilir.
Düşman dayanmıştı artık kapılarına
Stalingrad'ın.
Öyleyse şimdi, çocuk-genç-yaşlı
erkek-kadın,
ve bir de Yoldaş Papaşa⁷
sokak sokak, ev ev direnmeli
ta ki ezene dek
bu barbar suratlı işgalciyi...
"Eğer düşecekse anayurdun kalbi
ve saplanacaksa ona kurşundan bir ok,
Önce benim yüreğimi delip geçmeli,
benim!
Ama ne olursa olsun
"Tek bir geri adım yok!"⁸
İşte Volga'daki son kalesi
anayurdun;
Herkes bilir,
"Paolov'un Evi"⁹
Tek bir evde
penceresinde açlığın ve susuzluğun
günlerce, haftalarca direndi,
13. Muhafız Piyade Tümeni.¹⁰
O tümen ki,
ardında Volga, elinde bir ev
ve komutada
Aleksandr İlyiç Rodimtsev¹¹
Tırnaklarıyla Stalingrad duvarlarına
"Ölsem de teslim olmayacağım!"¹²
yazıtını çizerek
ve sökerek
düşmanı Stalin'in Şehri'nden;
EZECEK,
ta ki düşmanın kalbi
Berlin'e dek...

09.08.2020

1 Sovyet askerlerinin işgalci Nazi askerleriyle alay etmek için kullandığı bir deyim.

2 Paris Komünü'nde çatışmaların en sert geçtiği yer, bir mezarlık

3 Paris Komünü'nün Fransızcası

4 Rusça'da "Brest Kalesi" 22 Haziran 41'de savaşın ilk başladığı yer olarak bilinir, Belarus'tadır.

5 Nazi savaş taktiği, "Yıldırım savaşı".

6 Konstantin Rokossovski: 1. Belarus Cephesi komutanı bir general.

7 Kızıl Ordu askerlerinin savaş boyunca kullandığı

yuvarlak şarjörli piyade tüfeği.

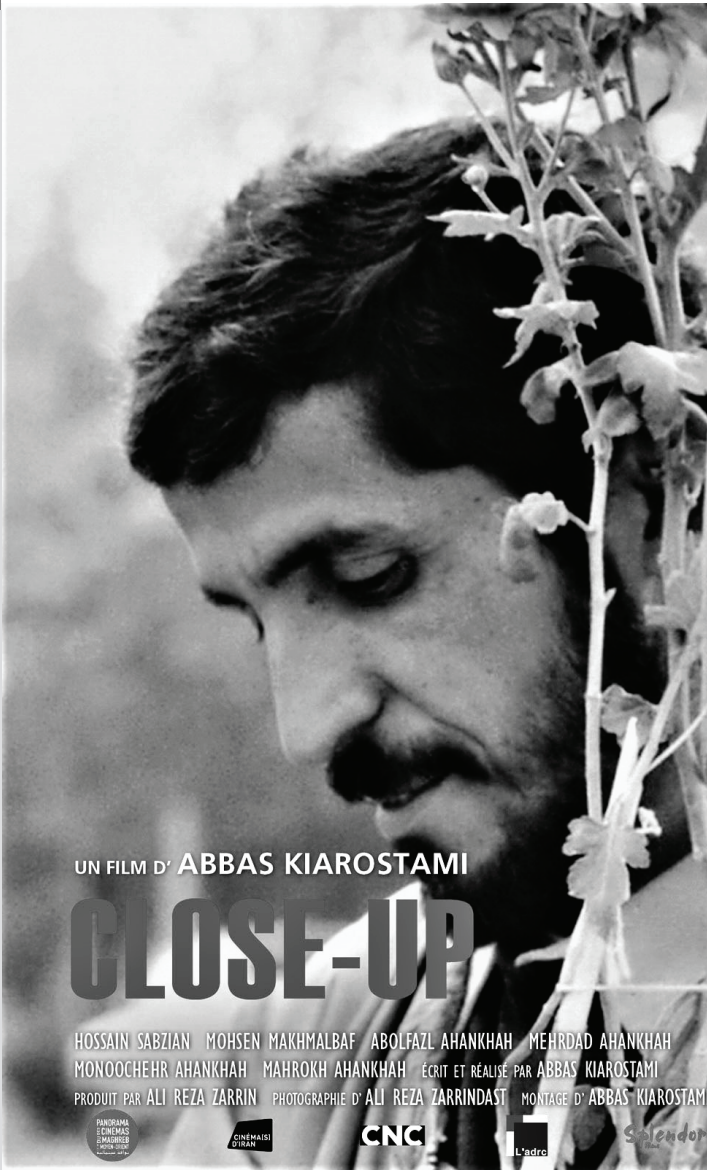
8 En yüksek komuta merkezi olan Stavka'nın, savaşın en kritik anında yayınladığı 227 No'lu emir.

9 Çavuş Yakov Pavlov'un sorumluluğunda, az sayıda Sovyet askerinin haftalarca direnerek kaleye çevirdiği ev.

10 Stalingrad savunmasında Nazi ordusuna diz çöktüren tümen. Gleb Baklanov'la Berlin kurtuluşuna katıldı.

11 13. M.P.T'nin komutanı, tümgeneral.

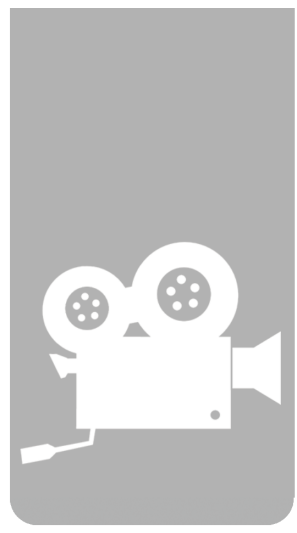
12 Adı bilinmeyen bir Kızıl Ordu askeri, sığınak duvarına bu yazıtı yazmıştır.

UN FILM D' ABBAS KIAROSTAMI

CLOSE-UP

HOSSAIN SABZIAN MOHSEN MAKHMALBAF ABOLFAZL AHANKHAH MEHRDAD AHANKHAH
MONOOCHER AHANKHAH MAHROKH AHANKHAH ÉCRIT ET RÉALISÉ PAR ABBAS KIAROSTAMI
PRODUIT PAR ALI REZA ZARRIN PHOTOGRAPHIE D' ALI REZA ZARRINDAST MONTAGE D' ABBAS KIAROSTAMI

toprak güney

Close Up: Kiyarüstemi'nin Yakından Bakışı

Yakın plan deyince akla ilk gelen bir çekim türü olsa da bu kavramın filmdeki kullanım yeri ve karşılığı, bir olayın aslına odaklanmak, olaya yakından bakmaktır. Filmimizde de izleyeni derinden etkileyenin, yönetmenin bu çekim yöntemini "bir bakış yöntemine" dönüştürmüş olması gerçektir. Nasıl ki yakın plan çekim sahnelerinde ekrandakini daha detaylı görüyorsak, insanın yaşadıklarına yaşam gerçeklerini de dahil ederek yakından baktığımızda, onu anlamamız kolaylaşacaktır. Önemli olan, insana nasıl ve nereden baktığımızdır. Yoksa her insan bir muammadır geniş planda.

Filmi genel olarak beş bölüme ayırabiliriz. İlk bölüm Sabzian'ın gözaltına alınma sahnesi; ikinci bölüm yönetmen Kiyarüstemi'nin film çekmeye karar verip yaptığı röportaj sahneleri; üçüncü bölüm duruşma sahnesi; dördüncü bölüm duruşma sahnesinde anlatılanların canlandırılması (flashback) sahneleri; son bölüm ise Sabzian'ın cezaevinden çıkışı ve devamı.

I MUHABİRİN GÖZÜNDEN

İlk bölümle başlayalım. Bu bölümde muhabir bölümün başrolüdür. Her şeyi ondan dinleriz. Açılış sahnesi onunla başlar ve Sabzian hakkında ilerleyen sahnelerde yakından ve detaylıca öğreneceğimiz her şeyi ilk sahnede, duyduğu kadarıyla anlatır muhabir. Onu dinleyenler (taksinin içindekiler) olaya pek ilgili değildir. Taksici, ünlü yönetmen Mahmelbaf'ı tanımaz bile: "O kim, iş adamı mı" der. Taksideki iki asker de haberle ve olayın aslıyla pek ilgisi yoktur; onların işi Sabzian'ı gözaltına almaktır sadece.

İlk bölümde, dikkat edersek eğer, hem anlatılanlarda hem de bize gösterilende geniş plan vurgusu vardır. Bu durumu epeyce pekiştirmiş yönetmen. Taksiciye baktığımızda kendisi emekli bir savaş pilotu ve yıllarca havada görev yapmış. Taksici olmasına rağmen yolları neredeyse hiç bilmiyor; her döndüğü kavşakta yolun devamını yoldan

geçene soruyor. Yıllarca yeryüzüne havadan, yani geniş plandan bakmaya alışmış biri. Hayata, etrafına, taksicilik yaptığı yollara yakın plandan bakınca bocalıyor. Çünkü havadan bakmak da aslında bir geniş plan bakıştır ve her şey birbirinin aynı, genel hatlarıyla görülür. Emekli pilot (şimdiki taksici), kendi yakın planından etrafa bakınca, doğal olarak kayboluyor. Bir şeye uzaktan bakmanın sığılı ve yakından bakmanın derinliği vurgulanır böylece.

Habere konu olan sahte Mahmelbaf, aslında bir muammadır ve muhabirin ona yaklaşımı da yine geniş plandadır. Onu genel olarak bir sahtekâr, dolandırıcı olarak kurgular ve haber yapar; amacı, bu sahtekârlığın nedenlerini araştırmaktır. Ancak, araştırdığı olayı en başından sahtekarlık olarak kabul etmiştir bir kere. Kafasındaki nedenler de yüzeysel ve "geniş plan" bakışa göredir. Ona göre bu sahtekâr, ya hırsızlık planlamakta ya da buna benzer bir menfaat peşinde. Daha insanca bir planı olabileceğini düşünmez bile.

Taksi, Sabzian'ın gözaltına alınacağı evi bulup önünde durur. Bu sahnede, kapının ardındaki olayları görmeyiz. Muhabir eve girip taksici ve askerleri kapıda bekletir. Kamera da kapıda kalır. Haliyle biz de kapıda kalırız. İçeride olanları yakın plandan görmeyiz. Ele alacağımız dördüncü bölümde ise tam bu anda içeride olanları yakın plandan göreceğiz. İlk bölümde aynı sahneye kapının dışından bakmakla, ilerleyen bölümde kapının içinden bakmak arasındaki farkı görünce, olaylara genelde nasıl da kapı ardından bakmaya alışık olduğumuzu ve yaklaşımımızın derinliksizliğini fark edeceğiz.

II KIYARÜSTEMİ'NİN OLAYA DAHİL OLMASI

İkinci bölüm, yönetmen Kiyarüstemi'nin bu dolandırıcılık haberini gazetede okuması sonrası başlar. Haberi okuyan yönetmen, bu olayın filmini çekmeye karar verir ve bu karar sürecini ve çekim aşamasındaki görüşmelerini de kurguya ekler. Bunun için hem kandırılan aileyle hem gözaltı işlemi

yapan askerlerle hem de duruşmada çekim yapabilmek için izin alması gereken mahkeme hakimiyle görüşür. Tabii cezaevine gidip Sabzian'ı görmeyi de atlamaz.

Sabzian'la cezaevinde tanışır ve film kurgusuna bu görüşme sahnesini de ekler. Ancak filmde izlediğimiz cezaevi görüş sahnesi sonradan çekilen bir kurmaca mı yoksa gerçek görüşmenin gizli veya açık kamera kaydı mı çok anlaşılır. Ancak, bu filmde kurmaca ve gerçek zaten iç içe geçmiş olduğundan, bu sorunun da çok önemi yoktur.

III DURUŞMANIN GERÇEK KAYDI

Üçüncü bölüm artık duruşmanın yapıldığı sahnedir ve kurgu değildir. Evet, vurgulamak gerekirse, bu sahne tamamen gerçektir. Duruşma için yönetmen, çekim iznini alabilmiş ve duruşmayı belgesel olarak kayda almıştır.

Bu sahnenin riskleri de vardır elbette. Sabzian artık bir belgesel çekimine konu olduğundan haberdardır ve rol yapma, doğallıktan kaçınma ihtimalleri vardır. Duruşma sahnesinde yer yer doğal görünmez hatta. Yönetmen bile çekimin sonlarına doğru "şu an rol yapmıyor musun" diye uyarır. Çünkü filmin ve meselelerin yakın planı artık bu sahnededir ve gerçeğin anlaşılması istenir.

Duruşma sahnesi, olayın aydınlatılması ve gerçeğin anlaşılması açısından önemlidir. Çünkü olaya artık yakından odaklanan yönetmen ve mahkeme, Sabzian'ın suçunun nedenlerini ortaya koymak zorundadır. Bu sahne bir belgesel olmasının yanında gerçek bir yargılamadır da.

Sabzian, kendini masum göstermeye çalışmaz; kendini Mahmelbaf olarak tanıtır aileden para aldığını da asla inkâr etmez. Ancak bunun nedeni olarak sanat aşkını vurgular. Sanat aşkı için rol yaptığını, sahtekârlığı anlaşılana kadar da asla rolden çıkmayıp bu yalanını sürdürdüğünü söyler. Söylediği kısım anlaşılır kısmen de yavan gelir herkese.

Duruşma ilerlerken, kandırılan aile Sabzian'ı affetmez ve şikâyeti geri almayı kabul etmez; çünkü onlara göre Sabzian hala rol yapıyordur. Onlara göre duruşmadaki kamera nedeniyle Sabzian doğal davranmıyor, bu sefer de masum ve duygusal, sanat aşığı rolü yapıyordur. Yönetmen de Sabzian'ı zorlar. Arada onu bozar ve "şu an hangi rolü yapıyorsun" der. Sonrasında gazeteci, tanık sıfatıyla dinlenir ve Sabzian'ı daha da sıkıştırırlar. Artık Sabzian bu baskıyı kaldıramaz ve gerçekleri söylemeye başlar. Gerçekleri söylerken sesi samimi, hüznü, kısıp ve pişman çıkar. Tüm aile ikna olur ve onu affeder.

Nedir Sabzian'ın gerçeği? Neden kendini Mahmelbaf olarak tanıtmıştır? Bisikletçi filminde kendini bulduğunu neden vurgulayıp durmaktadır?

Hepsini artık anlarız.

Sabzian, dolmuşta tanıştığı kadına yalan söylediği esnada karnı açtır. Evden yemek yemeden çıkmış ve cebinde de parası yoktur. Uzun zamandır da işsizdir. Kadına kendini yönetmen olarak tanıtmadaki ilk amacı da kadın tarafından eve davet edilip karnını doyurmaktır. Rolünü sürdürme sebebi de aileden gördüğü saygıyı daha önce hiçbir yerden görmemiş olması ve bu saygı uğruna tutuklanmayı bile göze almasıdır. Aileden aldığı parayı da yoksulluğunu kısa bir süre bile olsa sonlandırmak, cebinde para olması duygusunu tatmak için alır. Hayatında eksik olan ve hayalini kurduğu her şeye, yaptığı bu rolle kavuşuyor. Dikkat edersek buradaki asıl arzu, sanat aşkından ziyade, öncelikle karın doyurmak, işsizliğin getirdiği parasızlıktan bir süre de olsa kurtulmak ve saygı görmek. Kiyarüstemi'nin yakın planı sayesinde, bir insanın gerçeğine böylece şahit oluyoruz biz de.

Elindeki "Bisikletçi" de Mahmelbaf'ın son filmi olup senaryosu durumu belki Sabzian'dan bile beter olan bir Afgan'ın hikayesini anlatmaktadır. Sabzian bu filmde kendini bulduğunu söylediğinden, biz de bu filme bir göz attık.

Bisikletçi filminde bir Afgan ailesi anlatılır. Anne hastadır, baba ve oğul ise annenin tedavi ve hastane bakım parası için iş bulma çabası içindedir. Ancak iş bulamazlar. Baba daha önceden bir sirkte üç gün aralıksız bisiklet sürüp şampiyon olmuştur. Bu haberi duyan bir sirk işleteni tarafından kendisine bir teklif gelir. Yedi gün boyunca sirkte aralıksız bisiklet sürecektir ve eşinin tüm tedavi masraflarını sirk işleteni ödeyecektir.

Bisikletçi türlü oyunlara ve rakip işletmelerin dalaverelerine ve engellemeleri-

ne rağmen şampiyon olur ve para ödülünü kazanır. Bu filmi izlerken, hayat koşullarının gerçeküstü derecede kötü olduğunu görürüz. Bir insanın eşinin tedavisi ya da başka bir sebep için yedi gün aralıksız bisiklet sürmesi de oldukça gerçeküstü görünür. Ancak, işsizlik ve yoksulluk çok sert vurgulanır bu filmde.

Şimdi gelelim Sabzian'a. Bisikletçi'de kendini bulduğunu, bu filmin kendisini anlattığını söylüyor. Kandırıldığı aileye de bu filmi ailece izlemelerini salık veriyor. Bisikletçi'deki gerçeküstü koşulları görünce, Sabzian'ın yaptığı şey hafif bile kalıyor. Sonuçta aileden çok yüklü bir para koparmamış, onları film çekeceğine ikna edip saygınlık ihtiyacını tatmin etmiştir. Bir de muhtemelen ailenin evine her gittiğinde karnını doyurma şansı bulmuştur.

Duruşmanın sonuna doğru Sabzian gerçeği söyler ve kendisinin Bisikletçi ile ortak durumu anlaşılabilir olur. Kandırılan aile artık gerçeği kavrar ve onu affeder.

IV

Sabzian'ın Canlandırma Sahneleri

Dördüncü bölüm Sabzian'ın aileyle tanışma sahnesinin canlandırmalarından oluşuyor. Üçüncü bölümle bu bölüm iç içe; bir yandan duruşma devam ederken geriye dönüş çekimleriyle canlandırmalar ekleniyor filme. Böylece Sabzian'ın başından geçenleri artık yakın plandan biz de görüyoruz. İlk bölümde Sabzian'ı muhabirin gözünden eksik tanırken; üçüncü ve dördüncü bölümle Sabzian'ı gerçekten tanımaya başlarız. Yönetmenin esas yakın planı, bu bölümlerdedir. Bu bölümlerin önemini vurgulamak içinse ilk bölümü geniş planda ve genel hatlarıyla çekmiştir.

Dördüncü bölümün son canlandırması, Sabzian'ın gözaltına alınma sahnesi. Bu sahne aynı zamanda filmimizin başındaki sahnedir; ancak içerden çekilmiş hali. Filmin başında kapı ardından baktığımız ve görmediğimiz olayları, evin içinden görüyoruz. Olaya dışarıdan bakmanın yetersizliğini ve yakın planın önemini bir kez daha kavriyoruz.

V
SABZIAN'IN SERBEST KALMASI

Son bölüm, Sabzian'ın cezaevinden çıkışı sahnesiyle başlar. Bu sahne de yarı kurmaca yarı gerçektir. Sabzian kamera ya alındığını bilmezken, onu karşılamaya giden Mahmelbaf gizli bir mikrofonla ve gizli kameralar eşliğinde onu karşılamaya gider. Birlikte, Sabzian'ın isteği üzerine özür dilemek için kandırılan ailenin evine giderler. Evin önünde de gizli kameralar vardır ve bu sahneyi de yarı kurmaca yarı gerçek planda görürüz. Ve film biter.

SON

Sabzian'ın pişmanlığını başlangıçta kabul etmeyen ve şikâyetini geri almayan ailenin, duruşmanın sonuna doğru fikrini değiştirmesi önemlidir kanımızca. İkinci bölüm olarak ele aldığımız, Kiyarüstemi'nin olaya el atıp aile ile görüşmeye gittiği sahnede önemli detaylar var.

Ailenin kandırılan oğlu mühendis olmasına rağmen altı aydır işsiz olduğunu söyler. Başka arkadaşlarını da sayar ve onların da bir yıldır işsiz olmasından bahseder. Aynı kişi, Sabzian'ı duruşmanın sonuna doğru affettiğini söylerken de Sabzian'ın tüm bu yaptıklarının işsizlik ve yoksulluktan kaynaklı olduğunu anladığını ve bunu anladığı için artık onu affettiğini söyler. Yine bu kişi, ikinci bölümdeki röportajında sanat aşığı olduğunu, sahte Mahmelbaf'a kendini kaptırma nedenini de işsizlikten kaynaklı kendini sanata vermesi olarak değerlendirir.

Sabzian'ın yaptığı da benzerdir kendi durumuna. İşsizlik ve yoksulluktan, sanatı çıkış olarak görmek. Bir bakıma Sabzian'ın yalanına kendini kaptırarak, onu fazla sorgulamadan onun tüm vaatlerine inanarak, Sabzian'ın suçunun parçası olmuştur. Bir tarafta yönetmenliği bir çıkış olarak gören işsiz Sabzian, diğer tarafta oyunculuğu bir çıkış olarak gören işsiz genç mühendis.

İçinde yaşadığın koşullar ne kadar zorsa ve akıl dışıysa, kurtuluşu da akıl dışı işlerde bulabiliyorsun.

Her şeye rağmen Sabzian'ın sözü tutulmuş oluyor; film çekmek için söz verdiği aile, onun sayesinde bu filmimizde oynamış oluyor.

deli seyyah

*gece sessiz ihbarlarla gelirsin kalbime
aralar gözlerini bir aşk söylencesi
eski bir ışık yanar kayıkhane*

*bizim yüzümüzle ağlar o mavi çocuk
kumlara gömdüğümüz dünya, yarım ömrümüz:
beni balıkçılar kurtardı*

o nerde anne!

sonrası tarih öncesi çiçek:

unutma beni

frekansını nehirlerle ayarlı

*radyo istasyonlarına sinerim ben de
kızlar savrulur dağ göllerinden*

uzak kentlerde şiirlerim okunur, adın geçer

bir görür bir yitirirsin yüzümü

şarkılarla imgelerin öpüştüğü salonlarda

sen denizden kaçamazsın karaduyulum

sırça sevdiğim benim

her günü ah'ım

o çocuğun okyanus yaşını

ve anafor aşkını bu deli seyyahın

unutamazsın.

Ruhan Mavruk

helin su

Karantina Günlükleri

M-38

Korona testi için örnek alacak doktor. "Daha önce yapmışsınızdır" diyerek yaptığı işe aşına bir halde test çubuğunu uzattığında "Hayır, bu ilk" deyişimle yüzünde oluşan şaşkınlık ifadesi gibi bir şaşkınlıkla duruyorum karantina hücresinin önünde. Pandemiyle hayatımıza giren "zindan içinde zindan" havasının püfür püfür estiği meşhur karantina hücreleri bunlar demek. Artık kırık kafamın hoşluğundan mı dersiniz, kafaya dikiş atmadan önce yapılan uyuşturucu iğnenin sersemliğinden mi, bir heyecan dalgası yükseliyor içimde. Yıllarca pek çok cezaevinde kalmama rağmen, ilk kez tek başına bir hücrede, adli tutuklularla bu kadar iç içe olacağım. Kendimi buraları keşfecek enteresan bir maceranın eşiğindeki bir kâşif gibi hissediyorum. Cezaevinin farklı bir yüzünü bizzat göreceğim. Tüm sesleri duymak, yapabileceğim tüm sohbetleri yapmak ve buranın hiçbir anını kaçırmamak niyetiyle açılan kapıdan giriyorum içeriye!

Girer girmez de şaşkınlıkla bakıyorum olduğum yerde. Hep filmlerde olur sanırdım hapisteki insanın duvarlara çentik atması. Bu hücrenin her yanı çentiklerle dolu. Kimi günlere çentik atmış, kimi yıllara kimi ise "an"lara. Tavana, ranzanın üstüne kadar yazılmış her bir satır tek tek kendine çekiyor beni. Bu yalnızlık içimdeki kalabalıklarla sersemletiyor ruhumu...

"Bu yalnızlık bana fazla bölüşelim mi?" diyor biri. "Ben hala maddeyim, sen hala mana!" diyor bir başkası...

Kimi ile gülüyor kimi ile hüzünleniyor kimine de "aman sen de!" diyorum!

"Ot içtim diye zindana düştüm, zaten otu zindandan çıkmak için içmiştim"

"Cezalar bizi yıldırılmaz, sadece kafamızı karıştırır"

"Her an dönebilir devran"

"Bu yalnızlık çok kalabalık"

"Ben buralardan gidicem"

"Daye dünya pır zalime"

"Bırak hakikat incitsin seni, bir yalanla avunacağına."

"Bu hikâyede yanan biz olduk."

"Olmamasına razıyım, oluyormuş gibi olmasın yeter"

"Çıma ez daye"

"Aç kapıyı gardiyan, sevdiğim yok burada."

"Yıllar yatacak kadar sabırlı, yarın çıkacak gibi umutlu ol."

"Ot içtik diye tutuklandık, millet kadını diri diri yakıyor ama serbest geziyor."

"20.07.2020 Sıkıldım"

"Büşra - Mami (kalp içinde bunlar) özledim nokta!"

"Beni niye sevmedin anne!"

"Üzülme, buraların girişi varsa çıkışı da var"

"E tora zaf heskend"

"Bana bir gül vermiştin / Solunca gelirim demiştin

Allah belanı versin / Gül plastik çıktı"

Ve elbette Nisa Nur! Her yerde Nisa Nur... Nisa Nur 16 yaşındayken gelmiş buraya. Kendi kalemleri bitmiş, başkasından istemiş, onlar da bitmiş yenilerini bulmuş. En son "Ne yapıyorsun sen bu kadar kalemi" diye sormuşlar, yazıyorum demiş. Aşkını yazmış Nisa, özlemini, kızgınlığını yazmış. Her bir duvarda Nisa Nur'un yaramaz çocuk çizgileri. Sürekli de şarkı söylemiş, kötü olduğu söylenen sesiyle. Sıkılınca hücreden koğuşa geçmek istemiş... Bağırmanın türlü yolları var, konuşmanın türlü, buradaki duvarların dili var... Diyeceksiniz ki sen yazmadın mı bir şey... Hiçbir şey yazmadan gidemeyeceğiniz bir yer burası. Elbette yazdım!

"Hayatta korkulacak hiçbir şey yoktur. Sadece anlaşılması gereken şeyler vardır." Marie Curie

KOMŞULARLA TANIŞMA

Karantina hücrelerinin altında bulunan altı hücrenin tamamı, uzun süredir içerde olan, cinayetten ağırlaştırılmış (müebbet) almış kadınlarla dolu. Hepsi de yeni gelenlere ellerinden geldiğince yardımcı oluyor. Normal koşullarda adli koğuşlarda kavgaya düşme eğilimi olmaz, kimse kimseyi pek umursamazken, burada genel olarak herkes herkesin derdiyle ilgileniyor, nezaketle yaklaşmaya özen gösteriyor. Ama bu nezakette, dayanışmada farklı bir şeyler var. Aynı koşullarda yaşamaya zorunlu kılınmış, farklı ülke, kültür ve sınıflardan gelmiş bu kadınlar, bir arada yaşa-

yabilmenin hassas bir dengesini kurmuş gibiler. Biraz sohbet ettikçe en ufak bir dokunuşta bu denge bozulacak ve etrafa acı feryatlar saçılacak gibi hissediyor insan. Buradaki pek çok kadının insanın tüylerini diken diken eden hikayeleri var. Onları buraya getiren ve burada tutan, üstüne bir de unutulmuşluk ve kimsesizliğin eklendiği hikâyeler, bir hayatta kalma çabası... Kimsesizlik hiçbir yerde zindanda olduğu kadar dipsiz bir kuyu değildir. İnsan yerine konulmamanın türlü biçimleriyle her gün muhatap olunan bu yerde, bu psikolojik harbe eklenen kimsesizlik ve unutulmuşluk hali, insanın benliğini boşluğa yuvarlayan, çıldırmanın trampetinde zıplattığı duran bir varyete gibi...

KOMŞU I

Uzun ve yorucu kavgalardan sonra ameliyat olarak nihayet kadınlığı tescillenen ve artık hayata bir kadın olarak devam eden güler yüzlü komşum, "Devlet bana tüm yasaları öğretti burada" diyor. Mesela "yalancı" ifadesinin hakaret sayılıp soruşturma konusu olabilirken "doğru söylediğinizi düşünmüyorum" demenin hakaret sayılmadığını öğrenmiş. Dışarda olduğu gibi içerde de "farklı" görülerek, kendi haklarını dışıyla tırnağıyla korumayı öğrenmiş. "İçerde de çalışıyorum" diyor. Yaptığı boncuk işlerini dışardaki arkadaşlarına göndererek oradan gelen parayla geçimini sağlıyor. Vücudunda pek çok yaranın izi var. Ayak bileklerinde 'domuz bağı'ndan olduğu söylediği yara izleri var. Yara geçmiş, izi kalmış. Bu yaraların pek çoğunun da dışardan ziyade içerde olduğunu anlatıyor. O kadar uzun süre, her şey için o kadar çok kavga vermiş ki, hayata bu kavgayla tutunmuş. Pek pes edecek gibi de görünmüyor.

KOMŞU II

Kendi adını pek sevmeyen komşum, aslında adının "kuşların kanat çırpışı" anlamına gelen Arapça bir ad olmasını istediğini söylüyor. Çok genç yaşta Suriye'deki savaştan kaçıp gelmiş buraya. Onun hayatının savaş içinde yitip gitmesinden korkarak onu buraya yollayan ailesi ile bağı tamamen kopmuş. Dilini bilmediği, her şeyin ona yabancı geldiği bu ülkede iki çocuklu bir adamla evlenmiş. Dediğine göre, bu adamın çocuklarından biri evde kazara düşüp yaralanmış ve sonra ölmüş. Gerçek anne onu suçlamış ve iki celselik bir mahkemede ağırlaştırılmış almış. İçini en çok yakan şeyin suçsuz olduğu halde ceza almış olması olduğunu söylüyor. Zindanda da hayat pahalı. İçecek sudan, çaya-şekere, kişisel temizlik ürünlerine kadar her ay gereken pedlere kadar her şey parayla. Cezaevi idaresi bu ihtiyaçları karşılamak zorunda değildir! Suyunu musluktan içebilir, komşularının sana "acıyarak" verdikleri eşyalarla idare edebilir ya da regl

döneminde “çaput” kullanabilirsin pekala! Pek çok yabancı tutuklunun bulunduğu bu cezaevinde pek çok kadının yaşadığı bir durumdur bu. Şanslılar cezaevi içindeki işlerde çalışarak ayda 180 lira gibi bir ücretle temel gereksinmelerini karşılamaya çalışıyorlar. İşe talep çok burada. Ama herkese de iş verilmiyor. Çalışmaya uygun değilsen, ya da çalışacak koşullara sahip değilsen, bu kimsenin problemi değildir. Üzerine mazgal kapı kapatıldığında yalnızsın işte hücrede. Yaşasan kimsenin umuru değil, ölsem kimsenin haberi olmaz. Bu durumda olanlar da el işi ürünlerini satarak yaşamaya çalışıyorlar. Ama pandemi dışardaki ekonomik hayatı etkilediği gibi, burayı da etkilemiş. Bu işlere talep azalmış... “Sadece parası da değil” diyor biri. “İnsan şu hücreden çıkmak istiyor bazen, bir iş yapmak kafayı dağıtmaya çok iyi geliyor, iyi hissediyoruz.”

“Ben çalışmak, insan gibi yaşamak istiyorum ama izin vermiyorlar” diyor Suriyeli genç kadın. Sevdiği müzik çıkınca son ses açıp, kötü olduğunu bildiği sesiyle, son ses eşlik edebiliyor günün her saati... “İnancım olmasa dayanamazdım” diyerek hiçbir namaz vaktini geçirmiyor. Benim dinsiz olduğumu öğrenince, uzun bir süre susuyor... Dinsizlik ile iyi, umutlu bilgili insanın birliği, yeni yeni görüp de onu şaşkınlığa düşüren bir şey...

KOMŞU III

“Bir kez olsun iyi bir şey olsun şu hayatımda! N olur bir kez de iyi bir şey olsun!” diyor bir diğer komşum.

Gürcü bir anne ile Rus bir babanın kızı... 80’de doğmuş yedi dil öğrenmiş, piyanistlik yapmış... Andrea Bocelli’nin konserini dinlerken “Bunu ben de çaldım!” diye sesleniyor aşağıdan. “Tanıdığım en ünlü Gürcü Stalin’dir, Stalin’i seviyor musun” diyorum, susuyor. “Annem seviyor,” diyor sonra. Annesi büyük anayurt savunması zamanında doğmuş. Tatyana’nın (ben ona böyle diyeceğim) çocukluğu Sovyetlerin dağıldığı dönemde geçmiş. “Sosyalizmi savunuyor musun?” diyorum, önce susuyor, sonra “Bizde de çok hatalar yapıldı, ilk devrime sadık kalınmadı” diyor. “Bizde de baskı vardı, yönetim gibi düşünmeyen tutuklanıyordu” diyor. Bildiği gördüğü örnek olup olmadığını sorduğumda “Soljenitsin’in kitaplarında anlatıyor” diyor. “Sen gördün mü?” diyorum. “Ben görmedim ama duydum, var” diyor. İçimden Soljenitsin gibi karşı devrimciler ne çalışmış arkadaş diyorum. Tatyana Svetlana’nın kitaplarından fırlamış bir karakter gibi. Kendi tarihiyle bağı kopmuş pek çok yalana kanmış. Tatyana “Annem sosyalizmi, Stalin’i seviyor” diyor. Onların yaşadığı dönemde köylüler işçiler çok kıymetliymiş, diyor. Rusya’nın kuşak çatışması bizdekinin tersi gibi. Anne babalar yaşlı kuşak sosyalizmi savunurken, genç nesil, ne olduklarını

bilmedikleri bir “özgürlük” peşindeler. Kapitalizm onlara ne özgürlük getirmiş ne de zenginlik ama yine de pek çok açdan hakkını verdikleri sosyalizmin olabileceğine pek inanmıyorlar. En azından Tatyana gibileri.

Bu kez Tatyana soruyor bana;
“Peki sen gerçekten sosyalizmin olabileceğine inanıyor musun”

“Neden inanmayayım” diyorum. “Sizin ülkelerinizin işçi ve emekçileri sosyalizmi yüzyıl önce kurdu, devrimi başardı. Aynı işçi ve emekçiler 2. Dünya savaşını bitirerek haklara barışı getirdi. İnsanlara insanca yaşam koşulu sundu, yıldızlara kadar uzandı... Bir çocuk bile yürüme öğrenene kadar kaç kez düşer... kalker emekler... Ama o çocuk yürüyecektir bilirsin. Bak Küba’ya, kimse 11 milyon nüfuslu bu küçük ada ülkesinin neden sosyalizmde ısrarlı olduğunu sormuyor mesela... Seni burada zindana atan kapitalizmin tek bir meziyetini sayabilir misin ki sosyalizmi değil de onu tercih edesin...” Uzun suskunluk aralarıyla uzayıp gidiyor sohbetler...

Tatyana’nın burada bir Türk ile evliliğinden olan bir oğlu var. Bir yaşında ayrılmış ondan. Kocasının dokuz yaşındaki oğlunun öldürülmesine, vahşi biçimde öldürülmesine yardım etmekten, ağırlaştırılmış ceza aldığını söylüyorlar... İşin gerçeği nedir bilmek mümkün değil... Bilmek neyi değiştirir o da ayrı bir mevzu. Hiçbir çocuk

katil, hırsız, bağımlı vs. doğmaz. Onu o hale getiren koşullara diyecek bir şeylerimiz var mı, işte o önemli diyorum... İnsan ruhunu zorlayan pek çok duygu, pek çok handicap arasında sürüp giden çılgın çılgınlığa hayatlar... Tatyana'nın oğlu demiştim. Çocuk sahipsiz ortada kalınca, yurtlarda büyümüş. En son "Sevgi Evleri" denen yere alınmış. Tatyana oğluyula görüşmekte zorluk yaşıyor. Çünkü oğlu daha ilk okulda, okul sonrası hafızlık derslerine götürülüyor. Bu Rus-Gürcü kadının oğlunun ilerde bir hafız olarak karşımıza gelme ihtimalini düşünüyorum. Ne kadının ne çocuğun kendi hayatları üzerinde hiçbir tasarrufları yok.

Yeni tutuklanan, tarikat yöneticiliği iddiasıyla getirildiğini söyleyen bir kadın "Burada en azından kira ödeme derdi yok" diye espri yapmak istiyor. "Tabi" diyor yıllardır bu koşullarda yaşayan diğer kadın; "Sizin tuzunuz kuru. Yıllarca yatın da göreyim, ondan sonra da aynı şeyi diyebiliyor musun..."

KOMŞU IV

On iki kişilik çocuk koğuşu karantina koridorunun sonunda. Buraya kapatılan çocuklar, ellerinden gelen her türlü yöntemle ve özellikle geceleri, çıkarabilecekleri tüm gürültüyü çıkarıyorlar. Tüm komşularım sürekli bu gürültüyü duymaktan şikayetçiyken, benim duyduğum "ben buradayım" çılgınlıkları oluyor. Pek çok travma geçirmiş bu çocuklar, hiçbir şey olmayan dört duvardan bir hücrede başka ne yapabilirler acaba... Pek çoğu uyuşturucu, hırsızlıktan geliyormuş. Pek çoğu ilaç bağımlısı... Tedavi edilmesi, özenle bakılması gereken çocuklar hayatta kalmanın yolunu avaz avaz bağırarak buluyorlar. Ya etraflarına ya da kendilerine zarar veriyorlar. Dışarda olduğu gibi burada da onları umursayan kimse yok. Sadece geceleri bölen gürültüler onlar...

Karantinadan çıkarken kapitalizmin o çok övdüğü "bireyin" kapitalizmde en önemsiz şey olduğu dönüp duruyor kafamda. Örgütlü olmak, dayanışma içinde birlikte, ortak amaçlar için ortak hareket etmek gerektiğine herkesi ikna etmenin önemi üzerine düşüncelerle geçiyorum koridorları... Dostlarımın yoldaşlarımın gül yüzlerini gördüğümde, duyduğum, tüm sesleri bu kez onlara anlatmanın heyecanını yaşıyorum. İçim umutla Nazım'ın dizeleriyle dolu dolu.

"Hiç umut yok mu
umut
umut
umut insanda."

OKURLARDAN

LELİKAN

Beritan'ın Anısına.

*Uçurumları dışlıyorum,
Engin dağların kıyısında.
Irmaklara, şelalelere meydan okuyorum.
Doğumları, doğum tanrıçalarını selamlıyorum.
Yaşamı ve bereketi kutsuyorum.*

*Seslerini işitiyorum
Özgür düşlerin elçileridir onlar
Toprağın, suyun, ateşin ve hava nın hürmetine
Birbir doğuyor ve doğuruyorlar...*

*Uçurumları dışlıyorum,
Çağlardır gelen bir rüzgarın dikiyem.
Tarihin belleğime kazdığı şahlıgım, zorbalığın,
Yalancı ve zalim beyliğin uğultularındır bunlar.
Ellerini uzatıyorlar red ediyorum ihanetleri, ihtimalleri...*

*Uçurumları dışlıyorum
Sesim çağların, çağlayanların,
Dirilmiş ve öldürülmüş ruhların çılgılığıdır.
Dürtüyorum ermiş, suskun, kızgın dağları...
Uyandırıyorum yaşamın habercilerini,
Müthiş zulm tufanları kopuyor içimden.
Sesim; lëlikan'ın tililisi!..*

*Umuda bir çağrışım,
Zaferi bir dönüşümdür.*

*Kadınsal yiğit kimliğimle,
Kavga'nın en büyüğü, görkemlin taa kendisiyim ben!
Bugün hiç olmadığım kadar deliyim, cesurum, güçlüyüm.
Şahidim olsun lëlikan; rüzgarları savuracağım.
Dağlarımın çiçeklerine onurlu, özgür bir yaşam bırakacağım.*

Bermal Ceyran

elif can

Murat İçin*

Anmayınca isimleri, yaşananları
birer birer sönermiş ışıkları
Seslendirip anıları, zamanımıza taşımalı
boğmalı unutmanın karanlığını

Sessizlikte açılır geçmişin kolları
kucaklaşıp orada, zamansızlıkta kalmak...
yapamazsın
bastırıp yüreğindeki acıyı, sırtlanırsın güzellikleri

Ömrüm karışır ömrüne
şu bulutların ardındasın biliyorum
fırtınalar koptu kopacak
ardından sen
ışıklar saçarak
sımsıcak geleceksin
görünmez mesafeleri aşıp
ellerini tutmalıyım.

Ne çok özledim seni
sakinliğini rahatlığımı
dile kolay yirmi yıl
bazen içimde koca bir boşluk
bazen yüzümde bir gülüş
biliyor musun
yeğeninini ismini
ben de dillendirdim
Okyanus'a can oldu
Boran'a Murat

Sessizlik yine seni bana getirdi
kendimi seninle konuşur buldum
Işığınla mutlandım
Ömrün ömrüme aktı
kaptanımsın her daim.

19-24 Aralık 20

"Kapkara sis örtüldü
doğanın üstüne
uzay boşluğunu saran sessizlik
indi yeryüzüne
kollarımı uzattım sise
parçalandı bulutlar
dalgalandı zaman
ağaçlar gökyüzünde süzüldü
kuşlar toprağı havalandırdı
kollarım güçsüz düşünce
ellerim iki yanımda birleşti
doğanla zamanın dansı
devam ediyordu hala"

26 Aralık '20

Yer Bayrampaşa
yıl ikibin, haziran ayının altısı
Sabah saatleri...
ben kapı altında yoldaşlarımla vedalaşırken
ziyaretçiler içeri alındı...
Aramızdaki demir kapı kapandı
askerlerin arasında çıkış yolunda ilerliyorum.
İsmimi duyuyorum uzaktan
dönüp bakıyorum üst kata
camlı bölümde kaptanımız
kucağında Taylan
birlikte el sallıyorlar.
Tay tay bile duramazken
- rahatça kuruldu kucakta-
gülücükler saçıyor
O dev yüreğin elleri arasında
el sallıyor bana

Bu film karesi gözlerimin önünden
gitmeyecek hiç
Taylan denizlere açılıyor artık
ancak bende kalan
son an, son paylaşılan
Muratımızın gülümseyen yüzü

21 Aralık 2020

*19 Aralık 2000 "Hayata Dönüş" katliamında
aramızdan koparılan Murat Ördöççi anısına....

rabia can

Kendini Doğur

Güne bıkkınlıkla açıyorum gözlerimi; çalışmaktan, konuşmaktan, mutlu etmekten sıkıldım. Yalnızlık etlerimi parçalıyor, tavanı izliyorum hiç kıpırdamadan, nefes almadan, ne zamandan beri bilmiyorum. Hiç nefes almazsam ölür müyüm kendi kendime... Çık kafamdan. Ölmek isteyen kim? Altı gün çalışıp, bir gün çalışmayıp ölümümü kurguluyorum, neden? Ek mesai mi istesem? Hem bu düşünceden kurtulurum belki... Yazın da iyi bir tatil yaparım böylelikle. İşe gidebilmek için yolda bir saat on dakika zaman geçiyor. Metro çıkışında mendil satan çocuk, kucağında bebekle dilenen kadın, evsiz erkekler, ne çirkin bir dünya...

Doğurmayacağım bebeğimden özür diliyorum. Ona ninni söyleyip güzel masallar anlatıp sonra bu kahrolası dünyayla yüzleştiremem. Bu cesarete sahip değilim. Hiçbir zaman olmayacağım... Giderek anlamsızlıklar çoğalarak büyüyor... Kat 10... Nefesim daralıyor, daha 5 kat var. Asansör aynasında donuk bir bakışla kendime bakıyorum. Hayat ve günlük yaşam o kadar gürültülü geçiyor ki kulaklarım duyma özelliğini azalttı, hiçbir görüntü hislerimi uyandırmıyor... Bütün savaşlarımı, insanlığımı kaybettim. Nerdeyim? Kimim? Kaç yaşındayım? Nasıl yaşıyorum? Sözcükler uçuşuyor beynimde, doğru sözü bulamıyorum.

Bildiğim bir sokakta dolaşırken kaybolduğum hissine kapılıp çocukça ağlayasım var. Tanıdık bir ses gelse... Delirmek incecik bir çizgi, bir adım ilerde sadece. Delirmek intihardan daha mı kolay? Evler inşa ediyoruz içini de odalara bölüyoruz. Bölünen odalara en güzel mobilyalar, eşyalar... takılarım, saatlerim, ayakkabılarım, gardırobum... Akşam olunca

kapatıyoruz kapıları, pencereleri... Korkuyoruz, çünkü bizden bize çok zarar geliyor akıllara zarar aman bir şey olmasın... Sonra kendimizi odacıklara tıkıyoruz, parça parça bölüyoruz düşüncelerimizi. Hislerimizi, hareketlerimizi, nefes alabilmemizi kısıtlıyoruz... Kendimize küsmemiz ilk böyle başlıyor. Ve sonra başkalarına küsüyoruz. Kızıyoruz hep, en mükemmeli benim, en güzelini hak ediyorum... Başkalarının da yaşadığı alanları istiyoruz, yetmiyor bizdeki, sanki bizim olsa mutlu olacaktıydık gibi...

Kollarımın görünmeyen kısımlarını kaşımdan yara yaptım, sonra da dermatoloğa gidip vücudumda kendi kendine yaralar çıkıyor deyip tanı koymasını zorlaştırdım. Garip bir his uyandı içimde... Geçen gün yol kenarında duran kediye tekme atmak istedim de son anda durdum... Hep babam yüzünden! Ne zaman kötü bir şey yapsam görürdü beni. Ya annem? Hep yapay bir mutluluğu vardı. Sanki dünyanın en mutlu kadınıydı. Hem işte hem evde en başarı ve eksiksiz olardı. Ama akşam olup, dışarıya kapımızı kapatıp, eve girince, o zaman başlardı gerçek film... Artık onlar yok ki... Neden kendim olamadım da onlara benzedim.

Onları suçlamak yükümü hafifletiyor. Ben yeni beni neden bulamıyorum? Neden şekillendiremiyorum bu hamuru? İç içe yaşanan yaşamlar, birbirine karışmış hayaller, yün yumakları gibi renk renk karışmış kör düğüm gibiler... Kendime not bırakıyorum, sabaha kendimi bulabilirsem. Bak bahar geliyor, en yakın parka git, ağacın gövdesine dokun. Utanmazsan ayakta bularını, çoraplarını çıkar, toprağı hisset, tomurcukları gör, önümüz nisan-mayıs, erguvanlar açar renklerin bahar...

cenker ekemen

Babamla Küçük Bir Anı

“İlk isyanlarımızı en yakınımızdakilere yaparız hep. Ergenlik işte. Biraz da öyle geliyor insan, kimliğini buluyor. Ben biraz erken girdim ergenliğe. Geç de çıktım. Sevdim herhalde.”

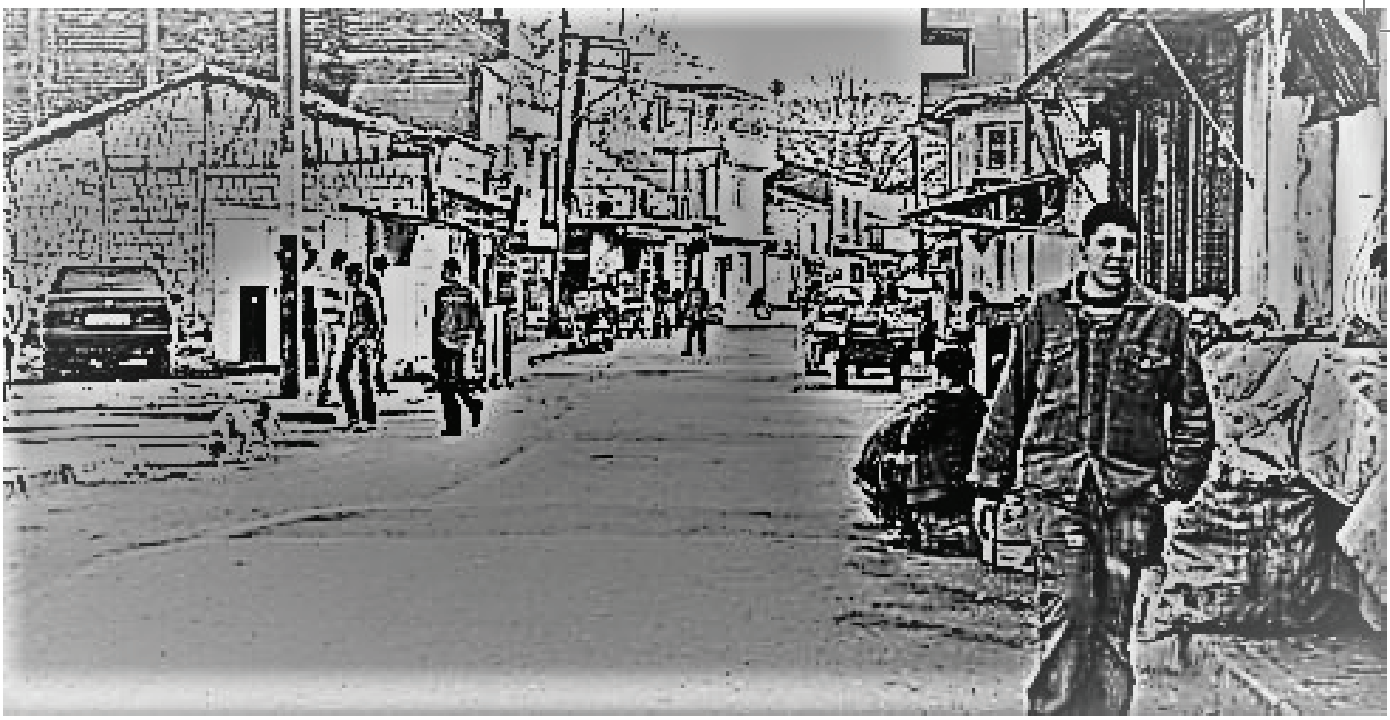
Doksan dokuz senesi. İlk defa gözaltına alınıyorum. Dört yıldır falan tanışım sol camiayla ama o zamana kadar nasip olmamış. O gün de alınmazdım ya... O kadar çok hikâye dinlemişim ki abilerden, biraz merak, biraz heyecan arayışı, zorla kendimi aldirtim desem yeri var.

Tüylerim çıkmaya başladığı günden beri bir bahaneyle atıştırdık babamla. Sert adamdı. Babasından öyle görmüş. Hem sever hem korkardı dedemden. Haklı nedenleri varmış sonradan öğrendim. Korkulacak adammış Eşref Usta. Babam da öyleydi. Sertti. Dediklerine göre kucağına alıp sevdiği bir benmişim. En küçük olduğumdan herhalde. En çok karşı çıkan da bendim sanırım. O da aynı sebeple olsa gerek. Bazen en çok beni

sevdiğini en çok bana tahammül ettiğini söylerlerdi. Hiç inanmadım. En çok ben dayağını yemiştım. Korkardım ondan. Severdim de ama yapacağımdan da geri durmazdım.

Gözaltında malum şeyler. Alınırken dayak, içeride dayak, soru sorulurken dayak, bir de kimliksizdim. Kimlik sorduklarında eshot kartımı çıkardım olur mu diye. Dalga geçiyorum diye yine dayak. Kalafat yanımda. Öğrenci hareketinin çok koşturan adamlarından. Kıs kıs gülüyor. O da dalga geçtiğimi sanıyor. Hâlbuki acemilikten. Ürküyorum ama heyecanlıyım bir yandan da. Abilerden dinlediğime yakın hikâyeler bekliyorum. Bir fırsat olsa da kahramanlık yapsam diyorum. Olmuyor. Rutin işlemler. Sonunda nezarete koyuyorlar. Az biraz arbede o kadar. Kahraman olamıyorum bir türlü.

Allah'ın günü dövmezdi bizi. Arada sırada... her baba kadar. Ama kaşlarını çattı mı kaçacak yer arardık. Bazı kuralları vardı. Kesin kurallar. Sofrada konuşulmaz mesela. Ağız şapırdatılmaz. Tokadın nereden geldiğini anlayamazdın o zaman. Bir de senin benim kavgasına kızardı çok. Öyle ya, eve alınan her şey herkese alınır. Sırayla paylaşmayı öğrenirdin istemesen de. Para kavgası asla yapılmamalı, elinde çikolata vs. ile sokağa çıkılmamalı, ha bir de asla kardeşinden şikâyet edilmemeli. O en büyük suç. Öyle zamanlarda dayak da ortak. Haklı haksız ayırmadan kendince bir adalet anla-

yışı işte. O yüzden neredeyse hiç tek başıma dayak yemedim babamdan. Genelde abimi çekerdim yanıma. O da yiyince daha biraz acırdı sanki canım. Biraz da ona daha çok üzüldüğümünden sanırım.

Heyecan ve şaşkınlık karışımı duygular iç içe önce hastaneye götürüyorlar kontrole. Gözlelemeye başlıyorum olan biteni. Dayak faslı geçmiş neticede. Yanıma birileri gelip gelip "Yandın oğlum, fişlendin artık. Parmak izini de alıcaz." deyip duruyor. Zerre umurumda değil. Aslında böyle şeylerden etkilenen de var mı bilmiyorum pek. Yeni yetme sanıyorlar. Hani çekinsin de daha bulaşmasın diye belki. Hastane kontrolüne giderken azcık itiş kakış. Ama yok orada da kahramanlık çıkmıyor bana. Az itiraz edeyim diyorum. Deneyimli arkadaşlardan Kenan kolumdan tutuyor. Gerek yok şimdi diyor.

İlk isyanlarımızı en yakınımızdakilere yaparız hep. Ergenlik işte. Biraz da öyle gelişiyor insan, kimliğini buluyor. Ben biraz erken girdim ergenliğe. Geç de çıktım. Sevdim herhalde. Ama bakıyorum da kimlik oluşturma süreci çok sancılı oluyor insanın. Bazen başkalarını illallah ettirme pahasına sen oluyorsun. Ben çok yaka silktirdim kendimden. En çok da en yakınlarımı üzdüm hep. Sanırım en çok da babamı. Pek hırslı sayılmazdı belki. İçince saptırdı. Ama güzel adamdı. Mülkiyete önem vermedi hiç. Asla çığnemediği ilkeleri oldu. Dedikodudan nefret ederdi. Laf taşımayı sevmezdi. Başkaları hakkında konuşmadığı gibi konuşturamazdı da. Hep dışarılara giderdi iş için. Özlerdim. Dışarıda ne yediyse aynısından getirirdi eve. Bizden ayrı boğazından geçmezdi. Çerezin içinden bademleri ayıklar bize verirdi. Man-

dalini soyup damarlarını tek tek temizlerdi. Bazen kendi yemezdi. Büyüyelim de masada onla oturalım iki kadeh rakı içelim isterdi. Ona birader diyelim. Bir de balığa çıkmaktan onun kadar keyif alalım. Çoğu olmadı.

Bir türlü kahraman olma fırsatı bulamadan gittik hastaneden nezarete. Öncesinde fotoğraf falan çekilirken bir iki küçük atışma, parmak izi alınırken yaptığım küçük artistlikler kâr etmedi. Nezarete sabaha kadar marşlar türküler... Arada gelen memura hadi çek git bozma kafamızı demeler... Sonra gelip isim okumaya başladılar. Acemilikten anlamıyorum. Prosedür bu mu bilemiyorum. Ama hissediyorum. Sıra geliyor. Kahraman olacağım. Hüseyin'i çağırıyorlar. O zaman dernek başkanı. Benim için hala tek başkan, Hüseyin gidiyor. Kızıyorum kendime. Neden verdik. Nasıl verdik. Basıyorum yaygarayı. Arkadaşımızı nereye götürdünüz. Geri getirin. Bağırıp çağırıyorum. Diğerleri de... sloganlar atmaya başlıyoruz. Çok uzatmadan bir memur gelip kolumdan tutuyor beni. Hüseyin'in yanına götürüyor.

- Al işte arkadaşın bir şey yapmadık.

Bakıyorum Hüseyin sapa sağlam. Bir şeyler soruyorlar. Avukat istiyor. İyi misin diyorum. Sorun yok diyor. Yine kahraman olamadan dönüyorum nezarete.

O dönemlerde, yani aslında babamla hayal ettiği şeyleri en çok yapma fırsatımız olduğu dönemlerde bu sefer de ben yoktum ortalarda. O kent senin bu kent benim dolanmaktan, birkaç ayda bir ancak görüyorduk birbirimizi. Neticede büyük şeylerle uğraşıyordum. Nedense yirmi beşimi görebileceğimi hiç sanmıyordum. Ya da öyle olsun istiyordum. Ne de olsa bütün büyük dev-

rimciler genç ölmüştü. Benim neyim eksikti. Babam da öyle tahmin etmiş olacak ki ben ortaldan kaybolduğumda uyumazmış geceleri. Hiç beklemezdim. Bana hep dünyanın en gamsız adamıymış gibi gelirdi. Bana bir şey olsa üzüldü elbet biliyordum. Ama uykusuz kalacağını da tahmin etmezdim.

Sabah adliyeye getirdiler bizi. İtiş kakış yeniden. Kahraman olma sevdasından vazgeçmişim. Ceza alır mıyız, onu soruyorum arkadaşlara. Hani bir de cezaevi görsek fena olmaz gibilerinden. Adliye koridorunda sıralanmışız. Heyecan falan da kalmamış pek. Arada "önüne dön" diyorlar dönmüyoruz o kadar. Bir ara soluma dönüyorum. Bir siluet görünüyor uzaktan kel, göbekli... boğazımda tükürüğümün kuruduğunu hissediyorum. Umarım benzetmişim-

dir diye düşünüyorum. Arkadaşlara dönüp yavaşça bir daha bakıyorum. Siluet orada yok. Önce kısa bir rahatlama, yok diye. Sonra orda olmasından duyduğum huzur. İkisi de çabuk geçiyor. Zira az ötede ışığın altında olanca sertliğiyle bana bakıyor. Dizlerimin bağının çözüldüğünü hissediyorum.

En çok suskunluğundan korkardım babamın. Öfkesi büyüktü hep. Ama çabuk geçirdi. Bir de öfkelenmi mi ne yapacağını kestirebilirdik. Bir süre ortadan kaybolmak yeterliydi. Ama o suskunluk. O bakışlar. Saniyeler saatler, dakikalar günler gibi gelirdi. Etraf kararardı. Sadece şah damarımın atışını hissedebilirdim öyle durumlarda.

Etraf kararadı. Sesler boğuldu. Zaman durdu. Sadece "babam" diyebildim. Polislere baktım önce. Hani birkaç gün daha tutsalar içerde. Şu suskunluk bitene kadar en azından. Sonra hâkim... Ne sordu ne söyledim hiç hatırlamıyorum. Ama vereceği cezaya razıyım... Yeter ki şu suskunluk bitene kadar...

Öğrencilik hayatım boyunca hiç okulum gelmedi babam. Notlarım iyiydi hep. Bir de bana güvenirdi. Baba Cengiz'in oğlu ne

kadar yanlış yapabilirdi ki... Sıklıkla müdürün odasında alırdım soluğu oysa. Birkaç kere de disiplin kurulu. Hep abuk sabuk nedenlerden. Hiç gelmedi. Biraz da halamın oğlu Ahmet abi velim olduğu için kâğıtlar genelde ona giderdi. Ama şimdi adliyedeydi babam. Suskun bana bakıyordu.

Dava ertelenmiş. Dışarı çıkıyoruz. Arkadaşlar gülüyor. Hüseyin yüzümü görmüş olacak soruyor.

- Ne oldu yahu çıktık işte.

- Babam burada.

- E ne güzel, ne var bunda?

Başımın yüzünü gösteriyorum. Önce babama sonra bana bakıyor. Kolay gelsin deyip gidiyor.

Eski adliyeyi bilirsiniz. Konakta YKM'nin arkasındaydı. Biz de Varyant'ta otururduk o zamanlar. Tatar mahallesinde. Yakındır. Yürüme mesafesi. Doğum hastanesinden yukarı doğru yürümeye başlıyoruz. Yüzlerce defa çıktığım yokuş, uzadıkça uzuyor. Babam önde ben arkada.

Bir ara duruyor.

- İyi misin?

- Hı hı...

- Bir şey yaptılar mı?

- Fazla değil.

Suskunluk. Her

köşe başına geldiğimizde ne

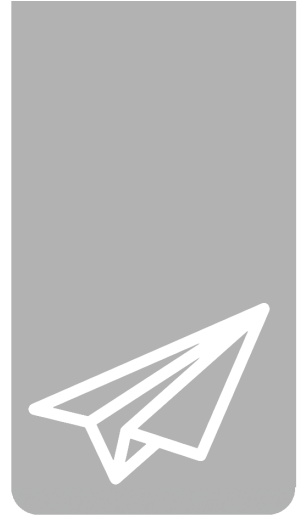
olacağına dair belirsizlik. Vur

iki tane, sen de ben de rahatlayalım

diyeceğim. Lakin susmak en iyisi. Az önceki kahramandan eser yok. Eve geliyoruz. Ömrümün o zamana kadarki en uzun yürüyüşünü yapıyorum. Kapıya kadar geliyoruz. Kapıyı açmadan önce duruyor yeniden. Bana dönüyor:

- Bir dahaki sefere bana da haber vermezsen ecdadını s...im!

Gülümsüyorum. Gülümsüyor. Gamzeleri görünüyor. Çok öperdim çocukken. En çok gamzelerinden öperdim. Pek söylemedi bana. Severdi beni. Ben hiç söylemedim ona. Severdim babamı ben. Keşke söyleseydim...

ergül çiçekler

Firari Mektup*

**Ergül Çiçekler'in de aralarında bulunduğu tutsak yazarlarla söyleşilerden oluşan Firari Yazılar kitabını hazırlayanlarından Adil Okay'a, Çiçekler'den gelen mektuptur.*

Sevgili Adil, Değerli dost, satırlarımın en başında; seni, tüm Görülmüştür emekçilerini ve tabii Okay ailesini sıkıca kucaklıyorum. Umarım sağlığınız iyidir ve her şey de yolundadır. Biz işte bildiğiniz gibi, "iyiyiz". Yolladığım kitabı, "Firari Yazılar"ı aldım. Çok teşekkürler. Hemen cevap yazamadım. Duymuşsunur Kırıkkale F Tipi'ndeki gelişmeden sonra bütün zindanlar bundan etkilendi. Bizim burada yerlerimiz değişti. Yani kaldığımız hücrelerden başka hücrelere geçmemiz gerekti ve bu peyderpey yapılabildiği için bir ay sürdü ya da bir buçuk. Zaten korona nedeniyle sık sık yer değiştiriyorduk üstüne bir de bu gelince çalışmalarımızın normal akışı aksadı. Mektuplar da bundan payını aldı. Hatta abartmıyorum 26 yıllık tutsaklığımın içinde en fazla bu dönem çalışıp en az bu aralar ürün çıkarabildim. Bazen bir öyküye bir hücrede başlayıp başka hücrede bitiriyorum, bazen üç hücreye yayılıyor. Mesela şuan tek kalıyorum, yanıma arkadaşlar gelecek ya da beni götürürler yanlarına ama işte fırsat buldum ve yazıyorum.

Son iki seneye yakındır resmen gezgin göçer pozisyonundayız. Arkadaşları görmek iyi hoş da okuma ve yazma işimiz ciddi olarak aksıyor. Çok mızımızlandım galiba. Neyse artık bu tempoya göre bir yol bulurum. Kitap için ellerinize sağlık. Çok emek verildiği görülüyor. Gerek yazılar, gerek kapağı,

dizgisindeki özen dikkatimi çekti. Elinize, yüreklerinize sağlık. Beğendim, güzel bir kitap umarım kıymeti bilinir. Girişteki açıklamalar iyi olmuş, kimi yazar arkadaşlar destek veremese de, yine de vermiş olmalarını isterdim, özellikle de kadın tutsak yazar arkadaşların. Şöyle en az %50 kadın yazar olsaydı çok daha anlamlı olacaktı ama maalesef olmadı. Sizin konuya ilişkin açıklama yapmanız iyi oldu, böylece tercih değil zorunluluk olduğu okurca anlaşılır.

Hapishane edebiyatına ilişkin değinme yerinde. Firari Yazılar'da adı geçen yazarlardan yedisi burada. Kandıra 1 No'lu iyi bir katkı yapmış bence. Hüseyin İlbeyci bana gelen kitabı okudu. Ben de okuyunca Sami Özbil'e yollayacağım, o da Yüksel Yiğitdoğan'a ve o da Nevzat Güngör'e yollayacak. Maalesef Lale Çelikel ve Gülten Kışanak, top menzilimizin dışında. Firari Yazılar'a çatı aşrtıyoruz tam adına layık.

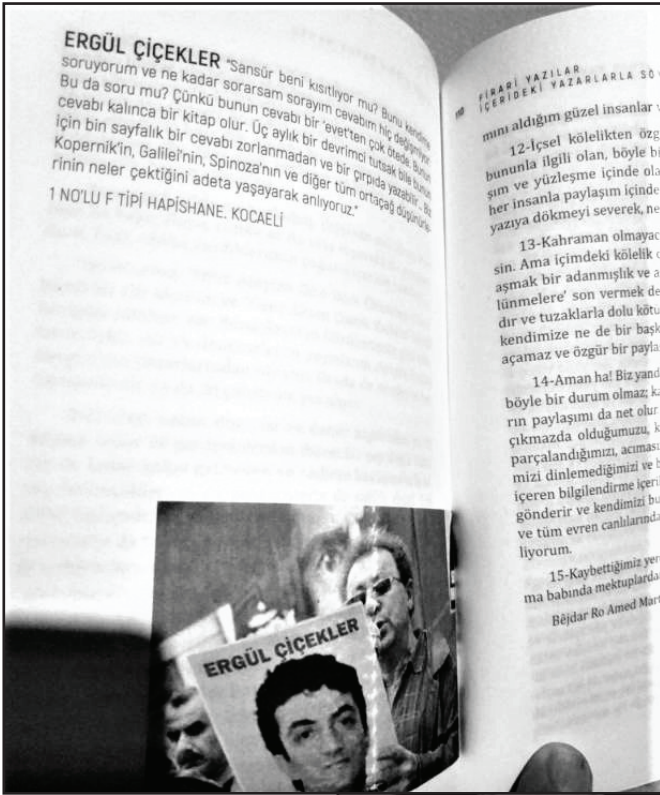
Ayhan Kavak'ın tutsak olduğunu bilmiyordum, ismini duymuştum ama aklımda nedense dışarıdan bir arkadaş olarak kalmış. Belki de içimden böyle geçtiği için. Ona da yazıp bir teşekkür edeceğim.

Ben yavaş yavaş, satırlarımın sonuna yaklaşırken kitap için tekrar teşekkür ediyor ve başarılar diliyorum. Verdiğin emeğin bilincindeyim, istediği kadar işim yoğun olsun benim katkıma ihtiyaç duyarsan her zamanki gibi kalemim ve ben hazır olacağız. Elimden şimdilik bu kadarı geliyor ama üç dört sene sonra daha fazlası da gelir. 26 yılı dolduruyorum ve ilk çaylar senden ilk kahveler de benden.

Geçen Önsöz editörlerinden Songül'e yazarken de söyledim sizin için de geçerli; çok yorulduunuz az daha asılın, biz otuz senenin sabırsızlığıyla gelip en azından pratik işlerde yardımcı olabiliriz.

Buradaki tüm dostlardan, sizlere kucak dolusu selam ve sevgiler yolluyorum. Tüm Okay ailesine de ayrıca sevgilerimi yolluyorum. Kendine çok iyi bak ve lütfen dikkatli olun ortalık karışacak gibi daha doğrusu ortalığı karıştıracaklar. Savaş kışkırtıcılığı ve bu çerçevede yaptıkları işe yaramıyor, içe dönecekler, bize yöneldiler zaten ama bizimle sınırlı kalmaz. Tabi koronaya da dikkat edin biz üç doz aşı olduk. Tekrar selam ve sevgilerle sıkıca kucaklıyorum.

Çalışmalarında başarılar...

Antakya Sanat Derneği'nin organizasyonu ile Hatay Tabipler Odasında 22 Ekim'de açılan "Özgürlüğün Sesi" sergisinde Adil Okay ve Görülmüşür Kolektifi

uğur ışık

Eski Bir Yara

Bütün çocuklar gibi ben de çocukluğumda kandil geceleri ve bayram sabahlarını iple çekerdim. Mahalleler arası morartıcı boncuk tabancalarla yaptığımız çete savaşlarında kısmi sulh yoluna giderdik. Arife geceleri tüm çocuklar toplanır birleşir planlar yapardık.

Poşetlerimize dolacak şekerleri düşerken ağızımız sulanırdı. En çok cebimizde şingirdayacak metal sesleri kâğıt paraları beklerdik. Sonrasında hurra atari salonlarına doluşurduk. Normal günlerde üç beş saat usanmaksızın ayakta izlediğimiz oyunları biz oynardık. Sehpalarımıza birer limonata alıp cipsi de açınca suyu düğümlemişçesine büyülenir çakırkeyif olurduk. Atari salonlarına şeytan evi diyen annemin kışkırtmalarıyla dedektifliğe soyunan büyük abimin baskın korkusu da olmasaydı kusursuzdu her şey.

Arife gecesi Kuzenlerim Vedat ve Gökhan bize gelmiş basık tavanlı loş ışıklı ahşap evimizin en küçük odasına dolmuş geçmiş kandil ve bayramlarda hangi evden şeker, hangi evden para aldığımızı hatırlamaya çalışıp iştahla hayallere dalmıştık. Kararımıza göre ilkin ev ev dolaşmaktan ziyade şeker yerine para veren sitelere gidip sonra şeker toplayacaktık. Ne de olsa yarın Kurban Bayramı'ydı, keselerin ağzı açıldı.

Önümüzde Mardin'den gelen cevizli sucuk, bastık, birkaç avuç da kavrulmuş karpuz çekirdeği vardı. Çabuk bitmesin diye küçük küçük ısırıyor iyice çiğniyorduk.

Vedat'ın ağzı kulaklarında idi, ilçemin bütün dürümcü ve dönercilerini tanırdı;

"Şener Büfenin döneri bol ketçap mayonezi de var oraya..." Dediği sırada Annem oturduğu minderin üzerinden kaykıldı.

Elindeki unlu, hamurlu oklavasını Vedat'ın kulağının altından burnumun ucuna uzattı. Gözlerimi oklavadan kaldırıp anneme baktım.

"Çabuk uyu, sabah gün ağarmadan kalkıp işkembe toplamaya gideceğiz" dedi. Ardından teyzemle gülüşmelerine kaldığı yerden devam etti.

Yüzüm dilimdir benim; Gözlerim buğulandı, kan yürüdü yanağıma, kulaklarım ateşlendi. Sesi itiraz kabul etmez olduğundan ve abimin kocaman nasırlı ellerini tepemde Demokles'in kılıcı gibi tuttuğundan sessizce kabul ettim.

Annemin bu huyundan olsa gerek kandil günlerini koca kurban bayramlarına yeğ tutardım. Gizli bir umutla bu yıl benim yerime küçük abim işkembe avına gider diye ummuştum. Kuzenlerim bensiz planlarımızı uygulayacak bayram seferine çıkacaklardı. Aylardır beklediğim hayalime çomak sokan anneme kızsam da ses etmedim. Kimsenin olmadığı salona geçip parmaklarımı dişlerimin arasına alıp ısırardım, öfkemi elime kustum, cevizli sucuğumu kuzenlerime pay ettim.

Sabah olduğunda annemin telaşlı keyfine diyecek yoktu. Salondan mutfığa, mutfaktan odalara koşuşturuyor, fırsat bulduğunda aynanın karşısına geçip saçlarını yazmasının altına topluyordu, ardından koşuşturmasına kaldığı yerden devam ediyordu.

Birkaç haftalık yemeğimizi işkembe dolmasından yapacaktık. Bıçakla yüzülen, tortuları iyice alınan işkembe limonla yıkanır, temizlenirdi. Ardından soslu baharatlı bulgurla içi doldurulup harcı dökülmesin diye iğneyle dikilirdi. Sonra da düdüklü tencerede pişirilirdi, tadına bakan tabak tabak

isterdi. Bu yemeği akrabalarımız ve komşularımız arasında yapmayı bilen pek az olduğundan ve annem lezzetlenen bu yemeği satın almak zorunda olmadığından, her Kurban Bayramı'nı zevkle beklerdi. Akrabaların ve komşularımızın ricaları annemi sarıp sarmalarken o sıra gözlerinden dünyanın en mutlu insanı olduğunu anlardım.

Evimiz semtimizin en tepelik yerindeydi. Etrafında kocaman bir yeşil park bulunurdu. Akşamları kömür sobamız üzerinde kor kesen çay demliklerimizle beraber bir poşet dolusu çekirdekle çimlere oturur eski köy hatıralarını dinlerdik. Sessiz sakin, şirin bir yerdi. Güneşi sinesine sinesine alırdı. Herhalde bundan en çok hoşnut kalan da pencereimizin vazgeçilmez fesleğenlerimizdi.

Yola çıktığımızda müezzinler ezanlarını okumuş, sis tabakası dağılmış, yerini tan kızartısına bırakmıştı. Kundura topukları taş parkeli yolda tok bir ses çıkartıyordu. Mırıltı ve uğultular çukur çeşmenin sokak aralarında çınlıyordu. Ilık denilebilecek bir rüzgâr gökyüzünde kanat çırpıyordu. İrili ufaklı kalabalıklar, yaşıttım olan mini mini çocuklar şen ve şakrak bir halde bayramlaşıyorlardı. Fark edilip nasiplenmek için kaldırımdan yol ortasına atıldım. Anamın "hışşt" sesiyle yerime döndüm, ceplerimin kaşındığını anlamış olacak ki "Söz, eve dönünce en çok parayı sana vereceğim" dedi. Sustu, sonra daha önce hiç duymadığım yumuşak bir sesle "abine söyleyeceğim, o şeytan icadı tatariyi sana alsın" O sıra annemin atari yerine tatarı demesine aldırmayacak kadar sevinmiş olduğumdan bir anda iki kolumu göğe kaldırıp "oleeeeeey" diye bağırınca önünden geçmekte olduğumuz bakkal Kerim, iri, boğum boğum parmaklı kıllı elini ağzıma tuttu, öptüm. Bayramlaştık. Bir gofret verdi, açıp hemen yiyecektim ki annemin üst üste binmiş kaşlarından ürküp vazgeçtim.

Bakkal Kerim tuhaf bir herifti. Ne alırsan bir milyoncudan bana aldıracağı Fenerbahçe amblemlili tarağını dakika başı bir tutam kalmış saçlarında gezdirir, bıyıklarını sıvazlar el aynasından küçücük gözlerini ayırmazdı.

Yüz metre yürüdüktan sonra annem avuçlarım arasındaki gofreti göstererek "Tarihine bak bakayım" dedi. Baktım, tarihi geçmişti. "Nereden biliyordun?" diye sordum. Gözlerinde kendinden emin ve doğrulanmanın verdiği gururla annem önce elini dudakları üstünde seğırtti, sonra "Boşuna pinti Kerim demiyorum" dedi.

Babaların evin direği olduğu söylenirdi, oysa bizim evin direği her zaman annemdi. Babam Kürtlüğünden hapishaneye düşmüştü. Köy karakolunun üzerimizdeki baskısı da artınca yollara düşmüştük. Annem soluğu bir

ülke kadar kalabalık nüfusa sahip İstanbul'da almıştı. Küçük büyük demeden abilerim Hakim ile Halim midyeci, Ablam konfeksiyonda ortacı, İdris berber çırağı Mehmet ve Mazlum ise sahilde yaz boyu termosta soğuk su satar olmuştu. Bense çalışamayacak kadar küçük olduğumdan annemin portatifi ve tercümanıydım. Kürtçesini Türkçeye; mahallelinin, esnafın, pazarcının, sütçünün Türkçesini Kürtçeye çevirirdim. Bundan olsa gerek yıllar yılı mahalleli ve ev ahali arasında ismim tercüman olarak kaldı.

Annem parasızlığa da kendince bir çare bulmuştu. Peynirciden kırık peynir, fırıncıdan satılmayacak olan bayat yanık ve biçimsiz ekmekleri, börekçiden taşlaşmış börekleri, Salı pazarından çürükleri hep en ucuzundan alır, böylece eline bakan yedi boğazı kılı kırk yararak beslerdi.

Sarp bir tepenin eteğini aşır, futbol sahası kadar geniş uzun bir araziye vardığımızda kurbanlık sahipleri yer seçiyordu. Burnuma çiy damlalarının ıslattığı toprak, tezek ve kan kokusu çalındı, midemden boğazıma acımtırak bir tat yürüdü.

Siyah renk camlı gözlük takan zabıta amiri elinde tuttuğu telsizle yanımdan hızlı adımlarla geçti. Sağa sola sesleniyor diğer zabıtalara emirler yağdırıyordu. Bir kırlangıç sürüsü başımızın üstünde bayramımızı kutlarcasına birkaç kavis çizdi. Gökyüzüne öylece bakakaldım. Karşımda kocaman gözleri ıslanmış, huzursuzca kıpırdayan kurbanlıklara bakmamak için öte yana döndüm.

Annem eski lacivert bir kazak giymiş üzerine örme yeleşini geçirmişti. Hafiften aksayan ayağını peşinden sürerek tepe bir yere çıktı, kuleden savaş meydanlarını izleyen bir komutan edasıyla elini gözlerine siper etti.

"Niç bunlar Kürt, aha bak bunlar Türk, şu da, şunlar da, bak şu boz gözleri siyah çaputla bağlanmış olan kurbanlığın sahipleri de Türk." Annem ilkin saha araştırması yapmıştı. Türk mutfağında işkembe dolması tercih edilmezken Kürt mutfağının ve sofrasının vazgeçilmeziydi. Bu yüzden annem ilkin kimlere gidip gitmememiz gerektiğini tespit etmişti.

Yanımda hazır ettiğimiz poşetlerin ağızlarını tıpkı bir bilezik gibi koluna geçirmiş eteğini yerden bir karış toplayıp kazağının kolunu dirseğine çekip yazmasını ağzına peçeledi. Ardından keşfe uygun tek tek dolaştık. Tercümanlığımla önce annemin sorusunu "İşkembeleri atıyor musunuz" diye soruyorum cevaba göre anneme dönüp gülüyor ya da başımı iki yana sallıyordum. Neyse ki birkaç saat içerisinde epeyce gülmüş başımı yalnızca iki kez sallamıştım.

Annemin isminin yazılmış olduğu poşet-

leri kurban sahiplerine dağıtmıştık, böylece işkembe konulacak poşetlerin bize aitliğini cüzdanındaki kimlikle garanti ediyordu. Geçen bayram poşetlerimiz kaybolunca o yıl böyle bir önlem almıştı.

Öğlen olduğunda yedi poşet dolusu işkembe kocaman bir taşın etrafına toplanmıştık. Annemin dirseği, yazması ve burnu yırtık pabucundan fırlamış olan parmağına işkembe pisliği bulanmıştı. Keskin kokulu ellerini ter kaplamış alnımda gezdirdi, geniş geniş gülümsedi poşetleri gösterirken; "Bak, boşuna dememişler erken kalkan yol alır" diye sevinçle söylendi. "Hem kimseyle de didişmedik."

Birkaç soluk sonra "Şimdi sen çağır baka..." Tümcesini bitirmesine fırsat vermeden "Olmaz!" dedim. Topladığımız işkembe-ler ve üzerimize sinen kokudan dolayı üç katı para da versek ikimizi hiçbir taksici kabul etmezdi.

Neyse ki kenarda taşımacı el arabacıları vardı. Birkaç kâğıda taşıttıracaktık. Annem ikna olmuştu. Tek tek poşetlere bakıyor, pay ediyordu. Usul ve sevinç dolu bir sesle; "Bu Şükran'a, bu Fatma'ya, bu dayına..."

Sırtı kambur, beli bükülmüş biraz yaşlıca bir kadın arkamızdan geçip poşetlerden birini kaptığı gibi koştu. Annem hıştırtıya dönmüş şaşkın ve sitemle "waweyle waweyle" deyip ayaklandı, beklemediğim bir hızla koştu.

Kambur kadın anneme Kürtçe cevap veriyordu. Kâh annem poşetleri çekiştiriyor, kâh kadın kendinden yana çekiyordu.

Siyah cam gözlüklü zabıta amiri, kurban sahipleri ve birkaç kurbanlık pür dikkat olup biteni izliyor, kimileri de kıkırdıyordu. Kalkıp üç dört metre yanlarına vardım. Kendimin bile duyamayacağı kısık bir sesle; "Herkes bize bakıyor" dedim. Annem ısrarla "Tu dız i tu dız i! (Sen hırsızın hırsız!) diyordu.

Kambur sırtlı kadın poşetleri göstere-rek "Bir sürü toplamışsın" diyerek çıkıştı. "Çalma insan gibi iste... Erken kalksındın"

Kadın elini eteğine attı, sapı küçük demiri uzunca bir bıçak çıkardı. Bıçağı sıkıca kavradığı elini havaya kaldırdı. Annemin göğsüne doğru savurdu, sıyırdı.

Çocuk boğazımla bir çığlık attım. Annem aksayan topal ayağını peşinden sürükleyerek yanıma koştu. Kadın sıkıca kucakladığı işkembe torbasını alıp kaçtı. Ağlıyordum. Annemin yüzü korkudan kireç gibi bembeyaz kesmişti. Lanet okuyan dudakları titriyor, göğsü sık sık inip kalkıyordu. Bağırsak kokan ellerimi, parmaklarımı öperken

gözyaşlarımı siliyordu. Kendi gözyaşlarını göstermemek için beni göğsüne bastı. Fakat sinesinden kopan kocaman bir hıçkırıktan sakınamadı.

Bir an zabıta amiri yanımda bitti. Annemi dirseğinden yakalayıp "yürü kadın, yürü" diye bağırıyordu. Bir yandan ittiriyor bir yandan da söyleniyordu; "Yaşanılmaz kıldınız bu güzelim şehri... Nece konuşuyor ne diyorsun be kadın!"

Annem bir poşetlere bir bana bakı-yordu, kısık kısık bir şeyler mırıldanıyordu, duyamıyordum.

Gittikçe öfkelenmeye başlıyordum. O çocuksu halimle sihirli bir güce sahip olmayı şiddetle arzuluyordum. Ne ki yapabildiğim tek şey poşetleri arabacıya sürüklemektir. Küçük cılız ellerimle sürüklediğim poşetleri arazideki çakıl taşları yırtmıştı. Poşetten etrafa işkembe saçıldı. Zabıta amiri bu durum karşısında hepten zıvanadan çıktı. Üzerime kükredi. Bütün poşetlerimize el koyup çöp konteynırına attı.

On yıl sonra cezaevinde siyasi bir tut-saktım. Sarı ayva tüyleriyle kaplı yüzümden eser kalmamıştı. Siyah gür bıyıklarım dudak-larımı peçelemiş, ellerim büyümüş, boyum uzamıştı.

Annem tam karşımda oturuyordu, ziyaretçi kartını tuttuğu elleri kırışmıştı. Fersiz kirpiksiz gözleri sık sık dalıp gidiyordu. Ablam, abilerim evlenmiş barklanmışken ben yeğenlerimin amcası ve dayısı olmuşum.

O gün çok güzel bir öğlen sonrasıydı. Parmaklıklar ve dev duvarlar ardından kuş cıvıldaşları ve güneşin mızrakları görüş salonuna dolmuştu.

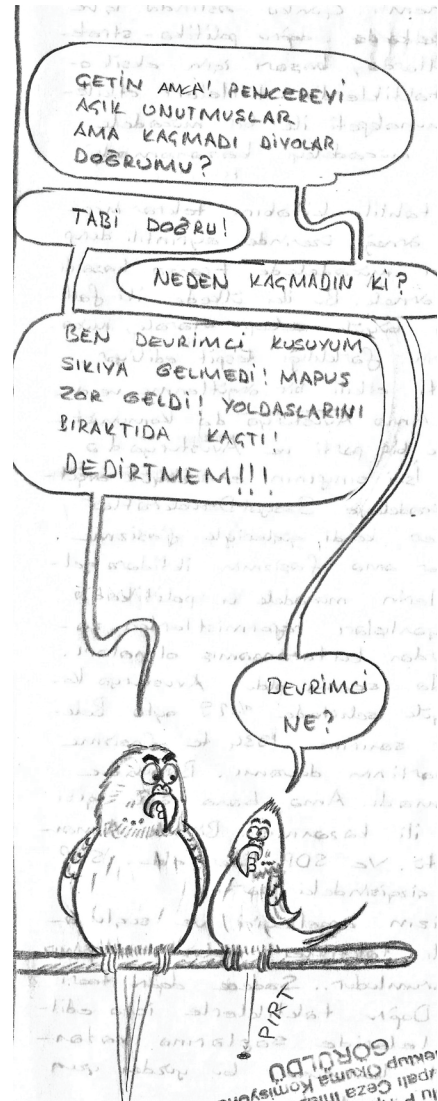
Annemin söyleyeceği sözlerin eski bir yararı kanatacağını hiç tahmin etmemiştim. Öylesine söylenmiş bir söz gibi çıkıvermişti ağzından. "Sen" dedi, titreyen göz torbaları ıslanmıştı, "cezaevinden çıkıp da geldiğinde ben sana kendi ellerimle işkembe dolması yapacağım, hem senin yerini artık Kawa aldı." Yanı başımda duran yeğenimi gösterdi, dönüp çakmak çakmak gözlerine baktım.

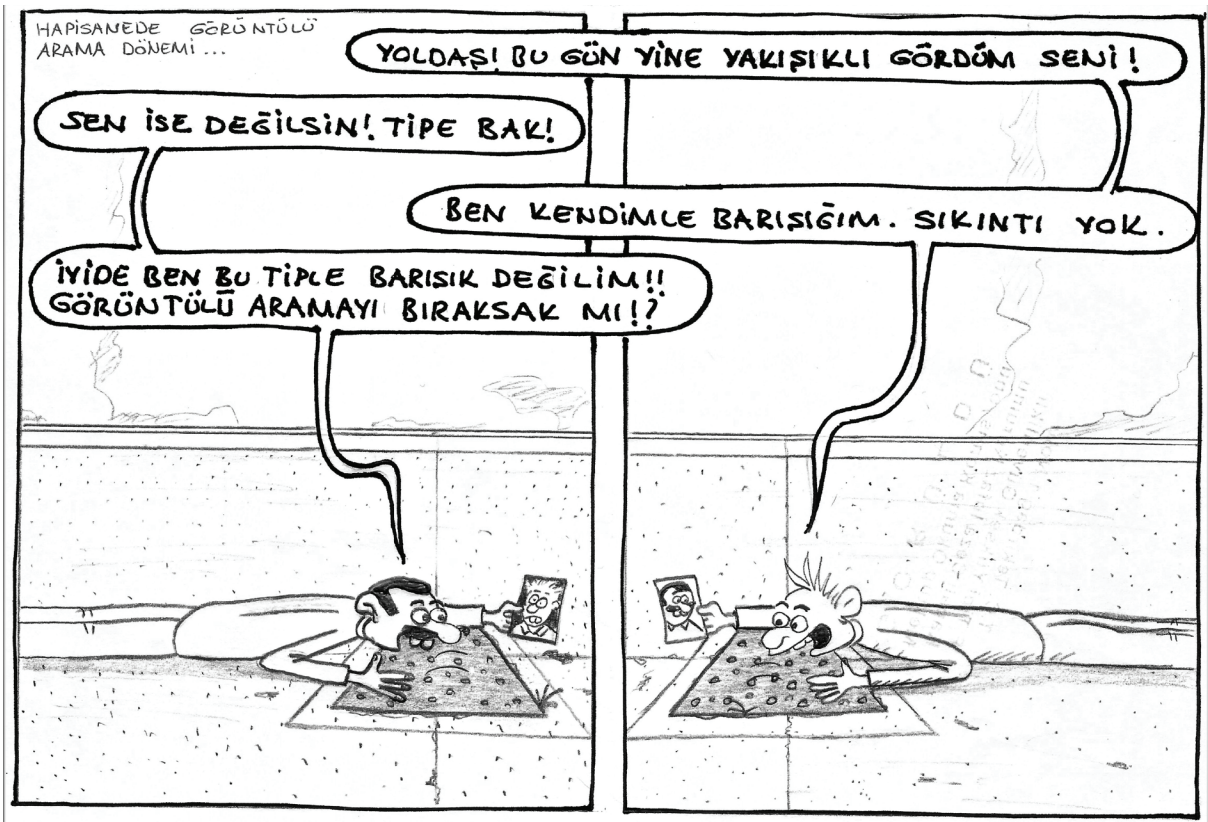
"Tercüman Amca, biliyor musun artık bana da herkes tercüman diyor" dedi. Güldüm, "Demek yeni portatif sensin" dedim. Gözlerimin düğümünü yüreğime çözdüm. Çılgılığım geldi aklıma, sırtı kambur kadın annemin göğsüne kalkan bıçak, aksayan bacak...

Pencereden yüzüme nisan rüzgarı çarp-tı. Küçük bir esinti görüş salonumuzda kanat çırpı. Tıpkı on yıl evvelki gibi masamız kan ve bağırsak koktu.

LENİNİST MİZAH KOLEKTİFİ

"BÜTÜN ESPRİLER EMEĞİN OLACAK!"

nejla doğan

Eskici

Lila kısa saçlarını eliyle karıştırıp geriye doğru attı. Derin bir nefes aldı ve fısıldayarak tekrarladı:

“Her şey güzel olacak. Her şey güzel olacak. Her şey güzel olacak.”

“Gayet iyisin. Gayet iyisin. Gayet iyisin.”

Aynaya bir bakış atıp kahkaha atmaya çalıştı. Beceriksiz bu girişimi kendince tamamlayıp banyodan çıktı. Yatak odasına gidip yatağına uzandı. İyi değildi. Hiç iyi değildi. Çantasını alıp birkaç sahaf ve eskici gezmek üzere sokağa attı kendini. Sokaklardan birer birer geçerken hep aynı cümleyi fısıldadı:

“Her şey güzel olacak.”

Yer altındaki eskici dükkânına yöneldi. Kapıdan içeriye girdi. Derin bir nefes aldı. Burası son günlerde en sevdiği yerdi. Eski ve kime ait olduğunu bilmediği fotoğraflar, mektuplar, radyolar, daktilolar...

Eski şeylerin içinde hayal kurmak ona umut veriyordu.

“Her şey güzel olacak.” diye tekrarladı.

“O daktilo bence başarısız bir yazara aitti. Belki de kanserden ölen bir kadının çocukları daktiloyu buraya getirmişti.” diye düşündü.

Bir gün onun eşyaları da burada olur muydu ki?

Mektupların ve fotoğrafların olduğu kutuya yöneldi.

Bileklerinde biten bir gelinliğin içinde kıvrıkcık saçlı bir kadın gülümsüyordu. Lila fo-

toğrafa bakıp gülümsedi. Fotoğrafın hemen arkasında özenle katlanmış bir kâğıdı eline aldı. Kâğıttaki yazıyı kendisinin bile zor duyduğu bir sesle okumaya başladı.

“Ölüm Bey

İçimde gittikçe büyüyen kasvet, sebeplerini dağıtıp geceye sızan o çığlık beni esir tutup ele geçiriyor. Her gece yeniden...

Gerçek ve Hayal birbirlerinin sınırlarını çalıp, içlerinde – ortalarında bedenimi eritiyor. Duvara doğru hızlanarak koşuyorum. Çarpıp yere düşüyorum. Her gece, aynı duvarın altında yere düşüyorum.

Başımдан bir darbe daha alıyorum. Darbeler yenilendikçe bir kapıyı daha kapatıyorum.

Anne, koş! Sanırım ben, kelimelerin ortasında o bohem kadınlardan oldum.

Her gün “Güçlüsün” diye avuttuğum sesim, küçük bir kız çocuğunu kocaman bir kadına dönüştürdü.

Bak, bir diploması bile var! Ne işe yaradığını bilmediği, karartılmış kasvetine yeni bir kasvet daha ekleyen kâğıt yıllarından kalan...

Başı kesilmiş gibi, sağımı solumu şaşırdıkça yeni bir yön üretiyorum şaşırtmacalı zihnimde.

İçinde yarattığım adamı silemiyorum. Öyle kanlı canlı ve yanı başımda ki her zaman...

Bana sesleniyor, beni çağırıyor.

Geçenlerde bana adını bağışladı. İsmim 'Ölüm' dedi sarı dişlerini göstererek.

Ölüm Bey ile uzun sohbetlerimizin sonunda karanlık ışığı ruhumda sönüyor. Gün doğunca Ölüm Bey bana uzun bir uyku hediye edip, bilinmez bir masala koşuyor. Başka çocuk kadınları ele geçirmek için belki de, kim bilir?

Gece başlayınca yaşamım bir düelloya dönüşüyor. Ben de çaresizce, karanlık çılgınlığın içinde Ölüm Bey'i bekliyorum.

Gel, hadi koş! Ne duruyorsun? Karanlığın ortasında kalan zihnimi ve kalbimi erit! Hadi, ruhumda açtığın derin çukurun içinde yıldızlı gökyüzünü parçala! Hazırım işte, ne duruyorsun? Gelmiyor musun yoksa? Özlüyorum seni.

Senin bir hastalık olduğuna inanıyorum artık Ölüm Bey. Hayır, hayır, sorun sen değilsin Ölüm Bey. Sen benim bedenimde bir virüse dönüşüyorsun. Sorun tam olarak bu.

Neyse ki ilacımı keşfettim. Yaza yaza aşıyorum seni Ölüm Bey. Üstelik sana değil, Dünya'ya yazıyorum her bir kelimeyi.

Bak zaman nasıl da geçiyor. Kaliteli şaraplar gibi yıllanıyor her şey. Zaman zamanın içinde eriyor ve gözlerimi yakıyor. Bir gözümü kör bile ediyor. Kalbim çarpıyor. Hayır, hayır, o değil, o değil. O anlamda değil. Bir hayalin içinde, gerçeğe doğru eriyor saç tellerim. Gün doğunca özlüyorum seni Ölüm Bey.

Varlığına değil, yokluğuna muhtaç zihnim.

Hadi, doğup büyüdüğün bu dört duvarı aş ve terk et bu sınırları! Son bir iyilik olsun bana bunu yap. Çıkarken her şeyi sil. Ama bu silmek lise yoklama defterleri gibi olsun. Olur mu? Öğretmenlerin hiç uymadığı Türkiye başlıkları gibi: Kapıdan çıktığın an, anlatılan dersi unuttur ve sessizce konuyu hatırlat.

Küllüğe dönüşüp hiç boşaltılmamış kavanozlar gibiyim. Pis ve karışık ama nihayetinde 'sönük' izmaritlerle süslenmiş...

Elbette ki Ölüm Bey'e bana doğru dönüp gülümseyişini hatırlatamam. Tam da o gün, 19 sönük izmarit, kocaman bir sigaraya dönüşmüştü.

Mesela Ölüm Bey'in 'Sebebini söylersem kırılırsın' cümlesi... Yine beni ele geçirip bey-

nimin içine kazınıyor.

Savur şunu, savur şunu, sa-vur şunu! Her türlü kırılmıyor mu yuz nasıl olsa? Ama kıymetli efendimiz, siz kalbimi başka yollardan kırmayı seçiyorsunuz.

Bugün de seksek oynuyor zihnim. Bugün de kurtulamıyoruz senden. Savaştan kaçan mülteci bir kız çocuğunu acımasız bir ülkenin kralına emanet ediyorum. Parmaklıklara kadar 'özgürlük' diye koşuyoruz.

Özgürleşemiyoruz!

Özgürleşemiyoruz!

Öz-gür-leş/-emiyoruz!"

Lila bir hışımla çantasındaki not defterini çıkardı ve 3 yıl önce yazılmış yazısını aradı. İmkansızdı. Harfi harfine aynıydı yazılan her şey.

Kendine özgü kullandığı noktalama işaretleri bile aynıydı. Hızla eskici-deki kâğıdı çevirdi ve yazan kişinin ismini, imzasını aradı. Ancak hiçbir ize rastlamadı.

Kasaya doğru ilerledi. Ancak eskici dükkândan çıkmıştı. Çantasını karıştırıp bozuk para aradı ve masanın üzerine birkaçını bıraktı.

Evine giderken başına kocaman bir taş oturmuş gibi hissetti. Bilek-

leri sanki kesilmiş gibi ağrıdı. Sağ bileğine dokunup hala orada olup olmadığını kontrol etti. Evinin olduğu sokağa yönelirken, başındaki ağrı şiddetlendi. Yazdığı cümleler kulaklarında geziniyordu. Sanki sokaktaki tüm insanlar o kelimeleri, cümleleri hep bir ağızdan okuyordu. Oturduğu dairenin kapısını açmak üzere anahtarlarını çıkardı. Kapıyı açarken huzursuz hissetti. İçinde garip bir his vardı. Kafasını sallayıp evine adım attı. Odasına yöneldi. Kapıyı açtı.

Yatak odasına girince tüm vücudunun titrediğini hissetti. Buz kesilmişti. Yataktaki görüntüsüne bakıp kaldı bir süre. Hareket edemiyordu. Sadece tüm vücudunun titrediğini hissediyordu. Bir süre sonra titreme durdu. Eğilip bileklerinden akan kana baktı. Korkarak kendisine doğru bir adım attı. Gözlerinden bir damla yaş süzüldü. Gülümsemeye çalıştı.

"Demek sonunda yaptın Lila" dedi ve bilinmez bir masala doğru yola çıktı.

fırat gün

Dördüncü Kelebeğin Makamı

Aynur'a

Kelebekler birbirleriyle yarışarak uçuyordu hedefe.
Ve bir mezar bile vadetmiyordu kavga.
Yoldaşının ölümsüzlük haberini verdiğim savaşçı,
"vücut bütünlüğü var mıydı" diye sordu bana...
"vardı" diye cevapladım.
Hepsine dayanmıştım
buna dayanamadım
ağladım.

Sorduğu,
eylem güzeli bir kadındı.
gözü karaydı,
yiğitti,
savaşçıydı...
son eylemine gitmeden önce
saçlarını boyamıştı...
inat,
onur,
kavga
ama
ille de
jin
ille de
jiyandı.

Yaşamdan kahkahalarıyla sorular çıkardı,
beyniyle,
elleriyle,
yüreğiyle...
cevapladı.
Biz ateşin sadece yakan bir şey olduğunu sanarken,
elbette O'nun hakkıydı,
dördüncü kelebeğin makamı.

Ocak 2020

a. asya

Rüzgârım Nazım Akarsu'ya

Kavganın ve aşkın şairi merhaba. Şiirlerin ve kavga dolu yaşamın, birer tohumdu benim için. Onurlu bir yaşam için avuçlarıma bıraktığın tohumlarınla ben; yıldızların bir gerdanı süsleyen inciler gibi dizildikleri bu gecede kan ter içinde çırpındığım kabuslardan uyandım ve sana yazıyorum. Nereden başlamalı, ne söylemeli şimdi imgelerimin sultanı, yüreğinin orta yerinde nice zaferler dolu şairime bilemedim. Bir rüyadaydım ki gerçekçi acılarla doluydu. Uyandığımda çaresizce bakındığım odamda hep yanı başımda olan defterim ve kalemim bana seslendi. İşte sana geliş hikayem biraz böyle başladı. İlk mektuplar bir hayli zorlar insanı bilirsin. Rüyamda karanlığın tanımını yırtan bir koyuluğun içerisindeydim. Bir adım ötemde neyin olduğunu bilmeden ürkek adımlarla yürüyordum. Ufukta cılız bir ışık dalgalanıyordu. Orada birinin olup olmadığını anlayabilmek için gözlerimin karanlığa alışmasını bekledim. Hayal meyal seçebildiğim cılız sarı ışığın ardındaki silüete ürpertici bir merakla yaklaştım. Hislerimin adımlarını takip ederek attığım adımlar boş bir mahzende yuvarlanırcasına bana geliyordu. Çok geniş ve eşyasız bir yerde olmalıydım. Kimse yoktu etrafımda, neredeyim bilmiyordum. Belki de terkedilmiş bir depodaydım. Yaklaştıkça önce sarı ışığın, altında büyüdüğüm bir gaz lambası olduğunu seçebildim. Masanın üzerinde kıyamadığım için yazılarımın hep

en son halini yazdığım deri kaplı defterim duruyordu. Alelade açılmış bir sayfanın üzerine bir kadının gölgesi düşüyordu. Sandalyesine emanet gibi oturan kadın, çaresizce karalamalar yapıyordu. Yazdığı her cümlemin ardından adeta izini kaybettirmek istermişçesine cümlelerin üzerini kararıyordu. Kadının yaşadığı acıyı dökemeyişine mi, defterimin gözlerimin önünde acı çeken sayfalarına mı yansaydım bilemedim. Bu seremoniyi ne kadar izledim bilmiyorum. Son bir damla yüreğime aktı. Her karaladığında sanki yüreğimi çiziyordu. Öfkem göğüs kafesimden taşacak gibiydi.

Gaz lambasının cılız ışığın ardındaki gözleri gördüğümde ürperdim. Kan çanağı gözlerinden süzülenleri önünde serili sayfalara dökmek için çırpınan kadın, bir yanında dizili bidonlar, diğer yanda gürül gürül akan sular arasında mekik dokuyan doğurgan kadınları hatırlattı bana. Kelimeler sırıyordu sağa sola. Bir türlü dolduramıyordu sayfadaki boşluğu. Hissettiği duyguların ağırlığıyla eş değer değildi dökülenleri. Çırpınışlarıyla kadın yorgun düştü ve kalemi bıraktı. Başını gömdüğü sayfalarda biriken damlalar kelimelere mercek tutuyordu. Kimi harfler bir balon gibi şişiyor kimileri ise utangaçça yanı başında kendi mürekkebini akıtıyordu.

Yutkundum. Acı çeken bu kadından korkarak iyice yanına sokuldum. Kollarımı iki yana açtım. "Gel" dedim. Yüreği çiçek bahçesi bir kadından öğrenmişim bunu.

Tarumar olmuş bir yüreği gözlerinden tanırdı. Tanıdım ben de ve "gel" dedim. Masanın başında hıçkırarak kadın kalemine sarılır gibi sarıldı bana. Belime dolanan ellerine güvenmiyordum ama yüreğim bu karanlık mahzende onu sarmak istiyordu. Saçlarını okşadım. "Üzülme demeyeceğim. Üzüleceksin. Olanları yok sayma, acına sarıl. Kendi diliyle seninle konuşmasına izin ver. Bir kedinin yarasını yaladığı gibi kendi merhemini yüreğinden damıt" dedim.

Kafasını kaldırdı kadın, iliklerime kadar irkildim. Yüreğimin ritmine söz geçiremez oldum ve nefessiz kaldım. Sarıldığım kadın bendim. Kollarıyla, kıyafetleriyle, saçlarının dağınıklığı, gözlerinin nemiyle ben... "Bir şiir yazdım ona" dedi. Sesiyle bendim... "öyle mi, sen şiir yazabiliyor muydun?" dedim. Ağzımda yuvarlayıp dudaklarından süzülen kelimeleri ben bile seçemedim. Ağlamaktan morarmış gözlerini kapadı. Kafasını yüreğimin yanına gömdü. Saçlarını öptüm. Kokusuyla bendim. 'Bu nasıl olabilir' diye düşünürken el yazısını gördüm, kalemiyle bendim...

*Bir yiğit ki gelen;
adımlarıyla tarihin akışını değiştiren
sinsi pusuları ve kan kokularıyla sarılmış sokakları
eğilmeden ve de bükülmeden
boydan boya geçen bir yiğit!*

*Bir yiğit ki gelen gülüşüyle dost
öfkesiyle bıçkın bir savaşçı
Kırık kaburgaları dost değildi yüreğindeki sese
aldığı nefese, ağız dolusu her gülüşe
Nice özlemler, umutlar yüklü yüreğini çiziyordu
şu kahrolası kaburga kırığı yaralar
üstelik böylesine aşkla kıpırdanırken
yani girmişken 18'ine yeniden
yani kavganın ve aşkın şiirlerini
çapkın bir gülüşle dansa kaldırmışken ingeleri
tam da müziğin ritmine uymuşken ayaklar
ah şu ciğerindeki sızılar...*

*Avcunun içinde yüreği
kanaya kanaya yürüdü.
Ah etmedi bir gün bile
dinlenmedi bu koşuda.
Durmak ölmek demekti
o soluksuz da yaşadı.*

*Şimdi omuzlar üzerinde
kızıl bir bayrağa sarılı vücudu
buluşma yerine geliyor.
Hiç geç kalmazdı;
hep planlanan o gün ve saatte
orada olurdu. Bu sefer acele etti!*

*Toprak ana telaşlı
evladının atan yüreğini duydu
biliyordu
göğü fethe çıkmış
güneşi içmiş biri...*

*Az ötesindeki Sinan'dan,
Ümit'ten biliyordu
bağrında filizlenecek
bir tohum geliyordu.
(Gökyüzü can suyu verircesine akıtıyordu
komünistin üzerine yaşlarını...)*

*Sıkı sıkı sarıyor toprak ana
Boylu boyunca serili
kızıl karanfili...
Toprak, ölümü yenmiş bir yüreğe sarılınca
Ağlaması durmuş bir bebek gibi
gökyüzü dinginleşiyor*

*Güm güm güm
Gök susuyor
Ana dikkatle dinliyor
Güm güm güm
Sığmıyor Vefalı yürek toprağa
Yeryüzüyle buluşuyor yeniden
Rüzgâr eğiliyor önünde
Güm güm güm
Fısıldıyor rüzgâr:
"seni götüreyim dost
gitme vaktinin geldiği bir diyara"
Güm güm güm
Rüzgâr telaşlı,
ele avuca sığmaz oluyor da
bir o yana bir bu yana vuruyor kendini
Ateşten bir parça bu yürek*

*Poyraz, karayele dönüyor
Yürek gideceği yeri seçiyor*

*İşte orada,
Yüzü gözü çamur içinde bir çocuk
dizlerini kırmış
bir karış bedeniyle
yeni bir dünya keşfediyor
Karınca yuvasının yanı başında*

*Konuyor Vefalı yürek
haylaz çocuğun meraklı bakışına;
Susamış Maşuk'un Kızılırmak'ta yunması
gibi
ferahladı yürek.*

*Bir hazine gibi taşıdığı yüreğe veda vakti
gelmişti.*

*ne bir ozan ne bir şairdi
Nasıl veda etmeliydi
en iyisi iyice bir esip geçmeli,
yok yok dostunu emanet ettiği çocuk yüreğini
ürpertmesindi.
Ne yapsaydı ne etseydi de bir vedası olsaydı
Esti bir fikir
önce karınca yolunu düzledi,
dansa kaldırdığı yapraklara çekti çocuğun
bakışlarını
kaygısız ve umutlu gözlerinden öptü
çocuğun
Vefa'sını sarıp da geçti rüzgâr*

Yüreğim sıkışıyor, "yoksa" diyorum.
Sıçrayarak uyandım. Üstelik güneş hala
uyuyorken gözlerimi kapatmaya korktum.
O gecenin sabahında geçmek bilmedi gün.
Güneş bir türlü kıpırdamadı ve sonunda ayak
sürçerek gittiğinde; o dile gelmeyen korku
gerçek oldu...

Günler ve gecelerin akıp geçtiği bir
günün şafağında söylüyorum kendimce
"şiir yazabilir miyim" diye. Yazamadım usta
biliyorum. Ellerim bir şair gibi yaşamımızı
işleyen Nazım'ı anlatacak kalemi tutamıyor...

Ben ürkek adımlarla kavgaya atılırken
rüzgârım sendin. Senin şiirlerinle kurdum
ilk hayallerimi ve çocuklarımızın kırmızı
elmalarla gülüşünü gördüm senin şiirlerinde.
Dönüp baktığımda "geriye dönmek mümkün
olsaydı aynı yerden başlardım" dedim
kendime. Sen beni yüreklendiren ve kav-
ganın ortasına çağırıldın. Getirdin ve beni
bir Akarsu'nun yanına bıraktın. Teşekkürler
ustam...

5 Mart 2021

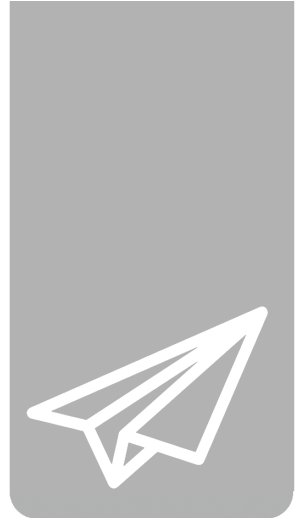
Döngü

Sesinin tınısı kulaklarımızda,
Hala umut oluyorsa
Dizelerinin ahengi,
Ruhumuzu hala besliyorsa
"Çocuklar gibi şen" kakkahan,
Yüreğimizi hala coşturuyorsa
Ve hala titreyen sesin, dolu gözlerinle
Zar zor anlattığın sert gerçekler
Çarpıyorsa kıyılarımıza...

Alnındaki teri silişin
Mendilini katlarkenki özenin
Ve 8 parçaya böldüğün o simit
O simit değil yediğimiz
Doyurduğun nice duygumuz...

Gülerken içten, ağlarken içten
Sarılırken, öfkelenirken içten
Tartışırken, severken içten
Her duygunun en saf hali deseler
Ya da insanın en temiz en yalın hali...
Dön gel, dön gel, dön yine gel
Bu bir döngü
Sen hep dön, dön bize gel
İşte dönüyor yaşam ve ölüm
Biliyorum bu sadece bir devinim
Bir başlangıç ve bir son aramak yersiz
Hadi okuyalım öyleyse
En coşkulu sesimizle;
"Hey hey hop hop
Dostların arasındayız
Güneşin sofrasındayız..."

Bahar Derin

ergül çiçekler

Rüzgârlar, Sokaklar ve Kanadı Koparılan Kuşlar

Bu rüzgâr dediğimiz şey gerçekten garip bir şey çünkü bazen donduruyor insanı ama bazen de insanın içine dokunarak esiyor. Saçlarına doluyor, kirpiklerine, düğme deliklerinin aralığından gömleğinin içine... Yüzünü okşuyor bebesine dokunan bir annenin eli gibi, nazikten de nazıkçe... Bazen de sevdayla, özlemle yüklü bakışmalar gibi sarmaş dolaş soluğuna karışıyor insanın, aldığı o oluyor artık, verdiği o.

Yani rüzgâr deyip geçmemek lazım, rüzgâr var rüzgâr var; her biri kendince eser. Örneğin: Güney ya da Güneybatıdan gelir Bozyel, cepleri hep yağmurlarla dolu. Lodos diyen de var. Komşu diyar koymuş bu adı ona. Kuzeydoğudan gelir Poyraz üşütür, buz keser insanın teni, üşütür kurdu kuşu ve onun adı da esasen Rumcadır. Doğrusu yakışmış da. Karayel kuzeybatıdan gelir buz gibi ve neredeyse hep fırtınalı. Beladır Karayel, yoksulu hayattan koparır, yolcuyla yolundan döndürür ve bazen azıtır da azıtır, kudurdukça kudurur asırlık çınarları bile devirir köklerinden. Akyel, güneyin doğusundan eser, kıtlık kırandır bir ucu, kurutur da kurutur; çöl vurur sanki ve on gün evvelinin yemyeşil ovaları çölistan olur. Yoğurdun mayası kurur, söğüdün kökü, insanın yüreği, çatlar da çatlar toprak gider de karası, akı kalır geriye ağu gibi. Tabi hepsi felaket getirmez güzeli de var rüzgârın, güzelleri de. Meltem meltem eser biri adı gibi güzelce, karadan denizlere doğru, gece dostudur damsız, çatısız yatana. Çölden eser Samyelleri bazen sıcak bazen de biraz

fazla sıcak. Hiç sevilmez mi böylesi kışın ortasında. Alize'dir dört mevsim esen ve denizcilerin yelkenlerini dolduran... Ve, ve, ve say say bitmez; çünkü saydıkça gelir devamı daha kim bilir kaç türü var bu rüzgârın... Kaç isim alır bir rüzgâr, kaç diyarda kaç yol yordam...

Biri bile benzemez ötekine ve dahası biri bile aynı esmez. Bulvarlarda başka eser dar sokaklarda başka. Parkları başka doldurur meydanları başka. Sekiz katlı binayı başka aşar gecekonduyu başka. Kıvrılarak geçer kıvrılmış bir sokaktan ve dümdüz yol alır dümdüz bir sokakta. Sallar da önüne çıkan ağaçları yaprağından dalından, kökünden sallar da değiştirir onları ama her defasında kendi de değişir. Velhasıl sayarız da özelliklerini uzar gider; sayarız da nerede nasıl estiğini sonu bulunmaz. Sözleri damla yaparız, tasviri ırmak, yetmez gene de ad verir Fırat deriz. Fırat akar gider de dolar Kendave Basre (Basra Körfezi) olur. Yani her biri ayrı bir hayale daldırır her birimizi ama özü şudur ki şu Cihan-u alemde hiçbir rüzgâr yoktur ki ne iki damla suyu ne iki tel yaprağı ne de iki insanın kalbini aynı anda aynı şekilde dalgalandırsın.

Bakmayın biz alışmışız bir kere her şeyi aynılaştırmaya, oysa ayrı eser her dağın ve sokağın rüzgârı. Tıpkı bizim, şu adına "Büyük" denen küçücük adamızdaki sokağımızda olduğu gibi. Sık sık bir serin yel geçer, süzülerek, akarcasına yokuş yukarılığından sokağımızın aşağılarına doğru. Sonra bir daha, bir daha, ve daha... sürer gider ama

aralıksız ve bıktırıcısına değil, sıra sıra, aralar vere vere, bir şeyler anlatmak ister gibi, bir şeyler anlatır gibi, bir şeyler dinlemek ister gibi bir şeyler dinler gibi. Bu her olduğunda önce rüzgârları düşünürüm sonra sokakları ve merak ederim sorarım kendime; hani, rüzgârların bir dili var da sokakların da var mı diye. Şüphesiz, var olur cevabım. Peki nedir bu dil ya da sokaklar nasıl konuşur.

Cevabın en başında, içinde yaşayanlar geliyor aklıma. Her gün işe gidip gelenler, evlerinin önünde oynayıp duran çocuklar. Sadece insanlar değil, kedisi, köpeği, martısı, ağacı, o ağaca tünemiş serçesi, hatta evlerin şekli, boyası balkonların süsü, demir kapıların rengi, paslanmış korkulukların görüntüsü... Fakat bunlar da yetmez, içinden esen yeldir, içine yağın yağmurdur, içinden akıp giden o yağmurun suyudur. Evlerinden, pencerelerden, bahçelerden yayılan sesler ve kokulardır. Daha da sayabiliriz, belki saymalıyız da. Ama benim bileğimin takâdı buna yetmez. Sonuçta yetmişini geçmiş dizde menüsküs, el bileklerinde romatizma rütbelendirilmiş yaşlı ve huysuz bir ihtiyarım. İyisi mi ben kısa tutayım, ama siz kendinizce devam ettirin. Sadece okuyup dinlemeyin bu öyküyü yazın. Çünkü sadece okunan sadece dinlenen öyküler biraz eksik kalır... Bu minik meramımı söze dökükten sonra sorumuza geri dönebiliriz. Bir sokağın, sokakların dili nedir? Şüphesiz az önce saydıklarımız ve devamı. Sokağın dili o sokakta yaşananlardır. Sokaktaki her şey değişebilir. Binalar yıkılır yenileri dikilir. İnsanlar gider başkaları gelir; simalar değişir, ölenler, doğanlar olur. Ağaçlar büyür. Pencereler, kapılar, çatılar yenilenir, değişir. Kentsel kıyım (dönüşüm) girer, bırakın binaları sokağın kendisi bile silinir yeryüzünden. Ama orada yaşanmış olan şeyler asla yok edilemez. Çünkü hatıralar tüm mekanların esas dilidir.

Hatıralar... Nasıl ki bu rüzgârlar esip esip geliyorsa sokağın yukarılığından aşağılarına doğru, onlar da aynı böyle akıp akıp geliyor geçmişliğimizden bugünkü anlığımıza doğru. Geliyorlar hem duygularımıza

hem de bilincimize doğru ve onları harekete geçiriyorlar. Misal, az evvelki rüzgâr şu karşı balkonda asılı çamaşırları birden havalandırınca hemen önündeki ağaca tünemiş bir güvercin ürkererek havalandı ve iki kanadını da gererek rüzgârın sırtına uçarak ilerdeki başka bir ağaca kondu. Bu kuşun iki kanadı da yerindeydi ve kolayca uçabiliyordu. Peki kanadı koparılan kuşlar? Onlar da böyle kolayca uçabilir miydi?

İki sağlam kanat, yetmiş yaşımla bana bütün o kanatları kırılmış koparılmış kuşları hatırlattı!.. Özellikle de içlerinden birini. Vahşetle koparılmıştı bir kanadı omuz başından. Fakat o herkes gibi beni de şaşırtıyordu. Tek kanadıyla uçmakla kalmıyor, iki kanadı olanlardan daha da ileriye, daha da

yükseklere ulaşabiliyordu. "Nasıl

olur" diye sorduk, şaşırdık.

Bir kuş tek kanadıyla bu

kadar uzağa nasıl uçabilirdi. Uzun sürmedi

anlamamız, onun

kendi rüzgârı vardı;

onunla esen, onunla

bütünleşmiş, tek

kanadını onu uçurabilecek

kadar rüzgârla doldurabilen.

Ayrıca en az bunun

kadar önemli bir şey

daha vardı o da onun

yüreğindeki közdü. Eve

yaralı kuşun kalbinin tam

ortasında kızıl kızıl yanan ve

hiç küllenmeyen bir öz vardı bir

köz... Bir köz ki tek kanatlı kuşları

da uçurabilen...

Bu köz yürekteyse ayakları kırık atlar rüzgârla yarışır, yaralı ceylanlar iyileşir. Yürekteyse kör göz görür, duymayan kulak işitir, lâl dil söze gelir. Yürekteyse kar tutan yollar açılır, durgun denizler dalgalanır, nehirler çağlar... Yürekteyse çiçeğe küsmüş arılar yeniden oğul verir... Yürekteyse kanadı koparılmış kuşlar da uçar. Yok eğer bu köz küllenmişse, çağla çiçek açmaz, ırmaklar çağlamaz, denizler dalgalanmaz. Küllenmişse, yem olur yaralı ceylanlar leş kuşlarına ve yaralara derman bulunmaz. Küllenmişse, kanadı kırık kuşlar da uçamaz ve zerdali gibi sararır yüzleri yoksul insanların.

İşte bu közü son anına dek içinde bir an bile küllendirmeden taşıdı. Yaralı, bir kanadı koparılmış kuş dediğime bakmayın, yeri geldi mi bir dalgakıran gibi olurdu üstüne üstüne gelen, ağzı köpür köpür köpüklü vah-

şetin dalgaları karşısında. Anlamak lazım yaralı kuşun öyküsünü, öğrenmek, bilmek, yaşamak lazım. Anlamak lazım koca bir hayat nasıl bir derse çevrilir. Anlamak lazım onun gibiler nasıl bir an bile gerilemezken başkaları nasıl yeniliyormuş binlerce rezil biçimde. Kolay mı her saldırıya göğüs germek ve her defasında ayakta kalabilmek kolun, kanadın, ayakların koparılsa bile...

Yalnız yanlış anlaşılmasın, öyle hep savunmada değildi, aynı zamanda hesap soran ve saldıran da odur, onlardır. Çünkü bazen odur denize dönen. Saçları ak köpüklü öfke dalgaları şahlanır da şahlanır, ne duvar tanır ne set ne de dalgakıran. Düşer hepsi bir bir, boyun eğer, yol verir. Yaralı kuşun sesi suların tsunamisini çağırır; birleşir yoldaş yürekli dalgalar devleşerek ve yeni bir tufan çıkarırlar tarihin koynundan. Bilmeyenler su baskını der cahilce ya da deniz taşkını ve anlamazlar taşanın deniz değil dalgalar olduğunu. Oysa yepyeni bir başlangıçtır hayat ve artık zaman denizcilerin ellerindedir. Çünkü yaralı kuşun sesinin bir ucu umuttur öteki mahşer ve koparılan kanadının yerine çoktan kavga şiirleri takılmıştır.

Der ki tarih dün de ve bugün de; aslında kanatları koparılan kuşlar kuş değildi sadece. Civanlardır onlar, yüreklerindeki közleriyle umutlu ve hep genç kalanlar. İçlerinden birinin kırılma kolları, koparılsa ayakları, için için yanan o köz fokurdamaya başlar yüreklerinde hepsinin birden. Çok sürmez o yüreklerin her biri volkan olur ve sevdalar kopar gelir, lav olur akar içinde doğan hayat. Suyuna köz olana selam olsun; çünkü sular da yanar bizim sevdamızın diyarlarında...

En başta demiştik ya sokağın dili ne diye. Söze rüzgârla başlamıştık ve yaralı kuşlara gelmiştik. Şimdi sormak gerekiyor içinde yaşadığımız zamanın dili ne diye. Ben bir kanadı koparılmış kızıl bir turna diyeceğim. Kalbi umut, öfkesi cesaret ve yumruğa dinamit kuyusu... Onu kavgalarda gördüm; çarpışmalarda, grev yerlerinde gördüm; yürüyüşlerde, zindanlarda gördüm; baş eğmeyişlerde. Yaşadığım kentte gördüm; sokaklarda, en son kızıl şafaklarda gördüm; omuzlar üstünde ufkun ötesine geçerken!..

Şimdi ve hala da görüyorum sesinde esip giden rüzgârların, içinde çağlayan ırmak-

OKURLARDAN

Dayıma

Gökten kahır akıyordu kahır
Bizim yükümüz mü çok ağır
Senin mi daha ağır...

Gözden kan akıyordu kan
Dayan yüreğim
Bu acıya dayan...

Su gibi yaşadın
Berrak ve temiz
Deniz gibi dalga dalga...

Sel oldun yıktın tabuları
Yaşattın bir çocuğun gülüşünde
Umut dolu anıları...

Çiçeklere öz oldun
Arılara önder
Balıklara su
Kuşlara darı...

Adınla kurdun tüm dostlukları
Hepsi birbirinden komünist
Hepsi birbirinden Vefa'lı
Yaşadın devrimci bir hayatı...

Ozan Özçelik

ların, üstünde dalgalanan bayrakların. Hala en önde ve koparılan kanadına inat yol açıyor peşi sıra uçan turnalara...

Kuşlara adını sordum; rüzgâr, dediler. Rüzgârlara sordum; Vefa, dediler.

Diyelim ki, hani ben bilemedim, hani ben kocamış bir ihtiyarım, hani yetmedi aklım, hani ondan bundan şundan ve aslında sırf size söyletmek için. Şimdi ben sustum, siz anlatın ne yandan nasıl eser ve ne taşır kanatlarında Vefa rüzgârı...

bahar derin

Yaşam Döngüsü

Vefa... Canım Vefa... Yüreği temiz güzel insan...

"Seni anlatabilsem seni

İyi çocuklara

Kahramanlara"

Dedim ve aldım elime kalemi. Tam yazacaktım, başka kayıplar ve acılarla boğuşmam gerekti. Açıkçası biraz dağıldım. Ancak Önsöz'ün sana özel basılmış sayısını okudukça başladı duygularımın dansı, anılar cümbüş oldu adeta...

Siz daha içerdeyken dinlerdik Çanakka-
le "maceralarınızı". Sizlerin dergiye yazdığı mektuplarınızın teorik içeriğine, espri anlayışınıza, inceliklerinize hayranlık duyar, "ayın on dördü" şiiri gibi sevdiğiniz şiirleri, türkülerini okumanıza kendimizce öykünürdük. "İşler yoluna girecek, yaşayanlar görececek, yaşayanlar görececek." Qui Vivra Verra, et çaira, et çaira... Yaşar Bulut'un da sevdiği, zor zamanlar için olan, güç veren sözlerinizi biz de başucumuza asardık.

19 Aralık sonrası özelde senin yaşadıklarının ve sonrasında sol elle dergiye yolladığın mektuplardaki düzgün yazına, inancına, iradene, çabana hayran olmamak imkansızdı. Öyle parlaktın ki görmemek, örnek almamak olmazdı.

Seni ilk kez 2003 yılında İkitelli'de açtığımız Ayışığı Sanat Merkezi'nde gördüm. Kuruma gelirken gençlerden biri eline bir bildiri tutuşturmuş. Uzun mahpusluk ardından 19 Aralık, F Tipi derken çıkınca sıcacık bir kurumda, böyle bilmeye aç gözlerle sana bakan biz gençleri görünce, nasıl duygulandığını bugün gibi hatırlarım.

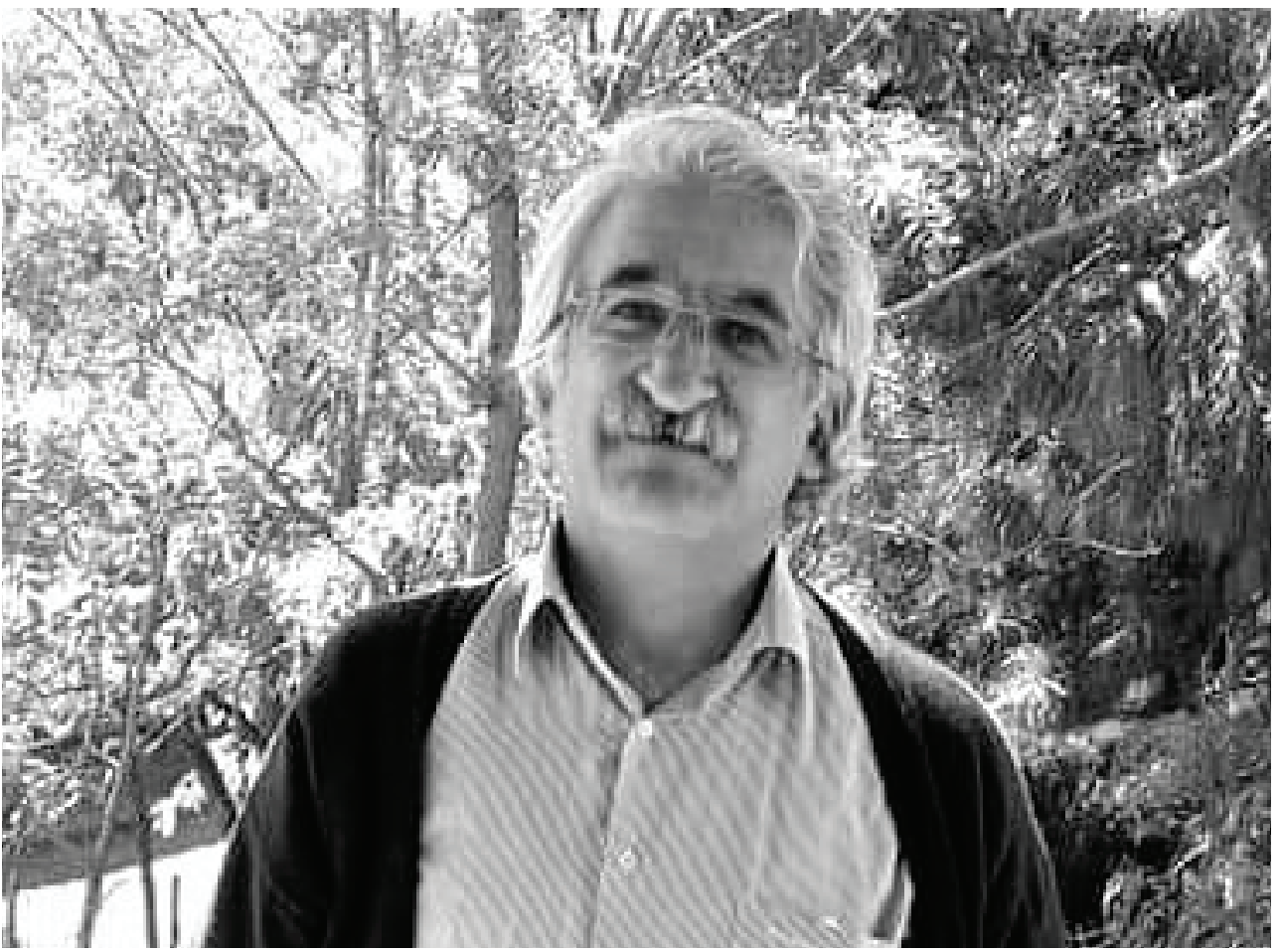
Duygularını bu kadar canlı, bu kadar

kifayetsiz yaşayan, kendini bu denli rahat koyveren, adeta duyguyla birlikte kalbimize akan çok az erkek tanıdım. Tabi Sibel yoldaş'ın dediği gibi "biz dostu da düşmanı da biliyoruz. Duygularımı, üzüntümü, kafa karışıklığımı sadece yoldaşlarımla paylaşıyorum. Sen de onun tarif ettiği gibiydin. Bazen çelikten bir duvar, bazen amansız tartışmacı, bazense yoğun duyguların seli... Seni bir bütün olarak tanımayanlar çok sert ya da belki çocuksu bulabilirler. Çocuklarla oynamayı, ilgilenmeyi çok severdin. Ama seninle hayatı, kavgayı, yolu, yoldaşlığı, ekmeği, çayı, çorbayı paylaşanlar bilir ki sen çok yönlü bir insandın. Sadece bu çok yönlü yanınla bile iyi bir örnek yarattın ve kolektife büyük bir değer kattın.

Sözünün eri olman takdire şayandı. En küçük önemsiz denilecek konularda bile böyleydin. Sorumluluk sahibi, dürüst, güvenilir olma kelimelerinin vücut bulmuş haliydin. Paylaşım desen konu maddiyatsa son kuruşuna kadar, maneviyatsa tüm varlığınla, ruhunla... Bilgini, deneyimini, fiziksel gücünü, sinir sistemini, uykularını, kolunu, iradeni, kaburganı, sabrını, ciğerini, şiirlerini, yazılarını, tüm duygularını, aşklarını, sevgilerini, özelemlerini kattın kavgaya.

Devrimci mücadele tarihinde Urallı Delikanlı Sverdlov gibi kitabı yazılacak, örnek alınacak bir yeni insan bıraktın. Tarih seni yazdı Vefa Serdar.

Ölümünün sade yoldaşlarının yüreğini dağlamadığını, siper yoldaşlarında yarattığın sahiplenmeden, emekçi semtlerindeki işçilere, analara, kadınlara, çocuklara, enternasyonal devrimcilerden sanatçılara, gencinden yaşlısı-

na kaybının yarattığı etkiyi ve acıyı görmek... Nasıl paha biçilmez bir gurur kaynağı yaratıyorsun. Resmen yüzümüzü aydınlatıyorsun.

Polyushka Polye açtım şimdi, bu ritmi çok seversin, çayı da koydum gel...

Seni düşünüyorum, anılarımızı, yaşamışlıklarımızı... Ne kadar güzel, ne kadar temiz... Gel...

Esnaf lokantasında ısmarladığın bol ekmecli çorbalarımızı, ateşli tartışmalarımızı, mapushane ziyaretleri sonrası hüznümüzü, dövüş arenalarımızı, koşturmacalı günlerimizi ve illaki bol kahkahamızı, şarkılı, şiirli, halaylı, enerji dolu gecelerimizi... Gel...

Her çocuğu bizimcesine sahiplenmiş, her insana değer vermiş, hep kafa yormuş, 'neresinden tutarız' diye uyumamış sen; öyle büyük işler (düşler) peşinde koşup, böyle sade, içten, yapmacıksız, sıcacık bir yeni insan.

Analara duyduğun derin saygı, ölümsüzleşen her devrimciye, her enternasyonel savaşçıya bağlılığın, her birinden arı gibi topladığın polenler, özümsemiş yönler...

2003 anneler günüydü; Sakine anaların evinde güzel bir konuşmayla eşimle benim sevgimizi taçlandırmış ve bizi bir kere daha birbirimize bağlamış mutluluğumuzu paylaşmıştın. Eşimle birlikteliğimin 20 yılı devrimesinde senin gibi yüreği aşkla dolu birinin mayası olduğunu bilmek özel hissettirdi her zaman.

Para işlerini hiç sevmezdin. En amansız kavgaya atılabilir, günlerce uykusuz kalabilir, sayfalarca yazı yazabilir kısaca her işi yapabiliirdin. Ama para bulmak (aah para bulmak) maddi her olanağı yaratmak için tüm iradenle uğraşırdın. Ama bazı durumların seni üzdüğüne, kırdığına, tükettiğine şahit oldum. Yine de gık demedin, hiç şikayet etmedin. Sadece daha iyi olanaklar yaratan yoldaşlarını hep takdir ettin.

En büyük cenkerin içinden geçmiş Vefa, konu maddi destek talebine umursamaz yaklaşan biri olduğunda; yüreğinde cam kırıklarıyla asla yılgınlığa kapılmadan, amma velakin sabahın ilk ışıklarına kadar o batan parçaları bir bir söküp temizleyip devrim tarihinin o eşsiz merhemini sürüp, sarıp kendini iyileştirip yüzünde kocaman gülümsemesiyle yoldaşlarına "günaydın" der, onlara kopardığı çiçeklerden verir, sevgisini tek kolunun olanca gücüyle hissettirirdi.

96 Ölüm Orucu eyleminin sinir sisteme ve hafızasına etkilerini zaman zaman gözlemlerdik. Bazen hiddetli tartışmalarda sesi öyle yükselirdi ki gözlerinde şimşekler çakardı. Öyle günlerin sonunda bile yoldaşlarına saygıyı elden bıraktığını görmedim.

Sıklıkla hafızanın gazabına uğrar, unuttur, mahcup olurdu, unutmamak için sürekli küçük notlar alırdın. Aldığın her işi önemli bulurdun, öyle bir görev insanıydın.

Ve adalet duygun inanılmazdı. Adil

davranmaya çok önem verirdin. Kolektifin terasinin de bu konuda gram oynaması konusunda hassasiyetini belirtir, aynı özeni beklerdin.

Güneşli bir gün bir dere kenarında ateş yakmak için odun topluyoruz. Yıllarca babamın "kızım kendinizi korumayı öğrenin" diyerek öğrettiği hareketleri, güçlü bir kadın olarak, yarı şaka yarı ciddi Vefa yoldaşın karşısında yapma talihsizliği yaşadım. Benim meydan okumam karşısında davetimi kabul etmiş olacak ki yüzünde tebessümle beni tek koluyla tuttuğu gibi ayaklarımı yerden kesmek suretiyle sırtüstü öyle bir yere serdi ki kelimenin tam anlamıyla neye uğradığımı şaşırđım. Siyah kuşak olduğunu yaşayarak öğrendim. Ve o dere kenarında daha çok şey öğrendim.

Aydın on dördü.

Aydın on dördünü Paris'te aç gezen gördü,
dedi ki:

— Bu gece ay
dibi kalay
bir tencere gibi...

Aydın on dördü.

Aydın on dördünü Fatihli hırsız gördü,
dedi ki:

— Bu gece ay
gökte açık kalan
bir pencere gibi.

Atlasak içeriye,

aşırsak, be imanım,
Meryem Ana'nın
gümüş takımlarını.

Aydın on dördü.

Aydın on dördünü İrlandalı bir polis gördü,
dedi ki:

— Benziyor ay
yıldızların yıldızlarını çalmak için
göge çıkan bir hırsızın
fenerine...

Aydın on dördü.

Aydın on dördünü şair Salih Zeki gördü:
benzetti kendi eserine
beğendi...

Aydın on dördü.

Aydın on dördünü Londralı bir lord gördü,
dedi ki:

— Benziyor ay
haşmetpenahımın
dizbağı nişanına...

Kızardı ayın on dördü.

Kızaran ayın on dördünü bir parya gördü,
dedi ki:

— Benziyor ay
Ganj'in üstüne damlayıp yayılan
kardeş kanına.

Kapitalizmin her yanıyla boğduğu kadın cinsiyeti içinde, kendimi devrimci bir kadın olarak hep özel hissettirenler arasındaydı Vefa yoldaş. Her 8 Mart kadın yoldaşlarına karanfiller getirir, şiirleri ve nice incelikleriyle "var" olduğumuzu ve özel olduğumuzu hissettirirdi.

Şairler, şiirler, güzel sözler, biyografiler ve kitaplardan alıntıları çok sever Nazım'ı ise başucundan ayırmazdı. Öyle ki 19 Aralık sonrası F tipinde tek koluyla yaşama, kavgaya sınımsız tutunurken Nazım şiirleri onun sonsuz kaynağı olmuştu.

Otobüslerde en yorgun, en amansız günün sonunda dahi hiç düşünmeden yer vermesiyle devrimciliğini yaşamın akışına katar, her anıyla yeni bir insan olduğunu gösterirdi.

Acı haberini aldığımızda içimizde kopan fırtınaların tarifi yok.

Seni
Bağırabilsem seni
Dipsiz kuyulara
Akan yıldıza
Mezar başın kalabalık, yağmurlar yağıyor
ve adeta gökyüzü seni bizimle birlikte uğurluyor.

Seni
Anlatabilsem seni
Yokluğun cehennemini öbür adıdır
Üşüyorum
Kapama gözlerini
Başı dik, gönlü geniş bir cevahir... Seninle
yoldaşlık etmenin onurunu bizlere bıraktın.
Yaşamın hepimiz için eşsiz bir miras. Anın
önünde saygıyla eğiliyorum.
Sevgi ve özlemle...

Theodorakis
29 Temmuz 1925, Sakız Adası - Eylül 2021,Atina

"Orada, Avrupa'da ve özellikle ırkçı devletlerde neden Stalin'e ve komünizme saldırıldığını biliyorum. Çünkü o onların sevgili Führerleri Adolf Hitler'i alt etti."

Yunan komünist, söz yazarı, besteci...

Yunan iç savaşında faşizme karşı savaşmış bir partizan... On yedi yaşından kırk dört yaşına kadar süren sürgünler, hapisler, işkencelerle geçen ama müzikten hiç kopmayan bir yaşam... Ölüm cezasına çarptırılıp ölüm mangasında kurşuna dizilenlerin arasındaydı. Büyük bir tesadüfle hayatta kaldı. Kırklı yaşları bestelerinin yasaklandığı, toplama kampları ve yine sürgünlerle geçti.

Theodorakis 1000 dolayında şarkı yazdı ve çok sayıda senfoni, bale ve oratoryo besteledi.

92 yaşında Komünizme karşı yazı yazarlara karşı savaş açtı ve şunları yazdı*:

"Gazetenizi son dönemde esir alan komünizm karşıtı histeriden dolayı büyük endişe duymaktayım. Genç bir komünistken özgürlük için saflarında bulunduğum Demokratik Yunanistan Ordusu ile onur duyuyorum. Daha sonrasında askeri cunta zamanı demokrasi için Yurtsever Cephe saflarında olmamla da aynı şekilde... Sizin için asıl sorun iç savaştan yenik çıkmamız ve buna rağmen hala solun ideolojik ve toplumsal varlığını sürdürüyor olması ve hala kitleleri etkiliyor ve harekete geçiriyor olması!

Ve bugün sizin hatırlamak istedikleriniz yalnızca onun suçları... Ona dair duymadığım tek şey onun sabah kahvaltısında haşlanmış insan eti yediği oldu. Ona, Stalin'e, Stalingrad, Moskova, Leningrad ve Berlin'de zaferler kazanmış Kızıl Ordu'nun mareşaline dair söyleyecek başka sözünüz yok mu? Stalin ve Kızıl Ordu yetişmeseydi bugün bizim elimizde ne kalırdı? Bunu hiç düşündünüz mü? Hitler'i dünyayı binlerce Auschwitz'lerle doldurmasına kim engel olacaktı? Yunanistan'ı toplama kamplarıyla dolu bir şekilde hayal edebiliyor musun? Orada, Avrupa'da ve özellikle ırkçı devletlerde neden Stalin'e ve komünizme saldırıldığını biliyorum. Çünkü o onların sevgili Führerleri Adolf Hitler'i alt etti...

...
Ben inanıyorum ki kızgınlığının sebebini çabucak anlayacaksınızdır; çünkü benim için olduğu kadar binlerce kişi için de, kızıl bayrak altındaki mücadelemiz, Halkımızı özgür, bağımsız ve mutlu etmek için tek amacımız olan hayatlarımızın en kutsal dönemidir."

*Çeviri: Özgür Cem Boynueğri

Kopuştan akışa 50.yıl

KOPUŞ

Bölüm #1

978-605-70149-6-2

yapım ÖNSÖZ TV
anlatım ERGUN ADAKLI
kamera HAKAN TOSUN
seslendirme SONGÜL YÜCEL
kurgu-montaj SENA ŞAT